

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 12 2017

ЗМІСТ

Коротко про головне

Відбулася зустріч Президента України П. Порошенка з Президентом США Д. Трампом.....3

Аналітика

Політичні акценти

Дем'яненко М.

Три роки президентства П. Порошенка: проміжні підсумки та прогнози.....4

Рудь І.

Рік роботи Генпрокурора України Ю. Луценка: результати, прогнози, оцінки експертів.....11

Тарасенко Н.

Саміт G7 в Італії: основні рішення в оцінках експертів.....16

Потіха А.
Саміт НАТО в Брюсселі і питання взаємовідносин з Україною.....22

До нових стандартів самоврядування

Тарасова В.
Кадрове забезпечення в об'єднаних територіальних громадах.....30

Пальчук В.
Бюджети місцевих рад: надходження та видатки в процесі реалізації реформи з децентралізації (Початок, закінчення в наступному номері)41

Економічний ракурс

Кулицький С.
Імовірні економічні наслідки від запровадження безвізового режиму Європейського Союзу для України.....52

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....65
Наукові видання НАН України.....68
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....69
Кадрова політика НАН України.....76
Аерокосмічна і авіаційна галузі.....79
Здобутки української археології.....80
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.....81
Охорона здоров'я.....84

До уваги держслужбовця

Гришина Т.
Наука в Україні: довідкові видання (1919–2016)
(з фонду відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського)85

Коротко про головне

Відбулася зустріч Президента України П. Порошенка з Президентом США Д. Трампом

Президент України П. Порошенко провів у Білому домі зустріч із Президентом Сполучених Штатів Америки Д. Трампом. «Ми отримали тверду підтримку з боку Сполучених Штатів, підтримку і щодо суверенітету, територіальної цілісності і незалежності нашої держави, і тверду підтримку в продовженні реформ в Україні», – сказав П. Порошенко під час зустрічі з представниками засобів масової інформації у Вашингтоні. Президент зазначив, що порядок денний зустрічі був дуже широкий і особливо наголосив на підтримці Сполученими Штатами продовження реформ в усіх секторах, у тому числі і в енергетичному секторі. Він також повідомив, що під час переговорів обговорювалися питання економічної співпраці, зокрема співпраці в ядерній енергетиці, нафтогазовій сфері, закупівлі американського вугілля, продовження співпраці щодо відновлюваних джерел енергії тощо.

Окремо сторони обговорили співпрацю України та Сполучених Штатів у військово-технічній сфері. «Президент дав чіткі доручення для того, щоб ми розширили нашу співпрацю», – повідомив П. Порошенко. «Порядок денний був дуже широкий. Я повністю задоволений результатами переговорів і дуже вдячний і Президенту Трампу і Віце-президенту Пенсу і тим міністрам, з якими відбулися зустрічі, за дуже тверду позицію підтримки нашої держави», – підсумував Президент України.

П. Порошенко також повідомив, що передав керівництву США лист від родичів українських заручників, які перебувають у в'язницях на окупованих територіях та в Росії, та отримав запевнення від Адміністрації Сполучених Штатів Америки щодо докладання зусиль для звільнення українських бранців.

Глава держави назвав дуже важливим, що саме в цей день, коли виповнюється рівно три роки режиму припинення вогню, що був ним оголошений 20 червня 2014 р., а також презентовано мирний план, який став основою Мінських домовленостей.

П. Порошенко додав, що сьогодні «відбулася повноцінна і дуже детальна зустріч» та зазначив, що США підтвердили свою відданість Мінським домовленостям, і наголосив на необхідності їх повного виконання з боку Росією. При цьому глава Української держави наголосив на важливості виконання безпекового пакета – припинення вогню, відведення російської артилерії, танків, систем залпового вогню, забезпечення безперешкодного доступу Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ до всієї

території включно з кордоном *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2017. – 20.06).*

Аналітика

Політичні акценти

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Три роки президентства П. Порошенка: проміжні підсумки та прогнози

Так склалося останнім часом, що в Україні саме навесні наступає термін підбиття річних підсумків роботи високопосадовців. 25 травня 2017 р. минуло три роки з дня обрання П. Порошенка Президентом України. На останніх президентських виборах саме він упевнено обійшов конкурентів і здобув переконливу перемогу ще в першому турі, отримавши близько 55 % голосів українців. Не в останню чергу такий результат був зумовлений завдяки його обіцянці, швидкому закінченні АТО, на яке так сильно сподівалося все українське суспільство. Посаду Президента П. Порошенко здобув у надскладний для всієї країни час. Анексія Криму, АТО на Донбасі, економічна криза, різке падіння рівня життя аж ніяк не сприяли швидкій реалізації реформ та втіленню передвиборних обіцянок.

Досить інформативними в контексті виконання обіцянок є результати, оприлюднені інформаційним порталом «Слово і діло», який займається постійним моніторингом рівня відповідальності українських політиків та зокрема оцінив діяльність Президента України. Так, було проаналізовано обіцянки П. Порошенка та ступінь їх виконання в анонсовані строки. За цим показником рівень відповідальності Президента становить 40 % (з проаналізованих 243 обіцянок: повністю виконано на сьогодні – 100; у процесі виконання – 87; не виконано – 66) ([URL: https://www.slovoidilo.ua/persony/poroshenko-petro-oleksiiovych](https://www.slovoidilo.ua/persony/poroshenko-petro-oleksiiovych)). І хоча цей показник далекий від ідеалу він цілком пристойний, особливо враховуючи несприятливі обставини, а також той факт, що ще значна частина обіцянок може бути реалізована в майбутньому. Також зауважимо, що до невиконаних віднесені також окремі обіцянки, які були виконані, але з порушенням запланованих строків.

Ще один аспект, на який хотілося б звернути увагу, це повноваження Президента України. Тому що наразі маємо ситуацію, коли критика П. Порошенка дуже часто спрямована «не за адресою».

На цьому зауважує і блогер, економіст Б. Кушнірук, який наводить результати опитування головного редактора ONLINE.UA С. Руденка. Останній опитав своїх читачів у Facebook на предмет того, що, на їхню думку, можна віднести до позитивів діяльності чинного Президента. Багато

хто сварив Президента, причому ніхто не звернув увагу, що, за великим рахунком, все, за що критикували, не має відношення до його повноважень. За словами С. Руденка, лише 5–7 % дорослих громадян читали Конституцію України, а тому багато хто чітко не уявляє, за що відповідає Президент і які його формальні повноваження. А вони стосуються лише двох сфер діяльності: безпеки та зовнішньої політики. Таким чином, коли люди нарікають Президенту на падіння доходів громадян, бідність і навіть корупцію, вони не усвідомлюють, що це все – зона відповідальності вже уряду, а не Президента (URL: <https://blogs.online.ua/ukr/kushniruk/post/729/triroki-prezidenta-poroshenka-pro-odne-velike-dosyagnennya/>). Хоча, для декого і це не є аргументом, оскільки, на їхню думку, чинний уряд перебуває у сфері впливу глави держави.

Проте, якщо брати до уваги безпековий і зовнішньополітичний аспект роботи, то в цих напрямках якраз і спостерігаються певні досягнення, зокрема в зовнішній політиці. За всі три роки своєї каденції П. Порошенко добився того, що Україна продовжує зберігати підтримку західних країн. Не тільки з точки зору санкцій і несприйняття російської агресії, а й реально підтримує реформування та фінансування України. Хоча умови для цього дуже несприятливі, оскільки Західна Європа та Сполучені Штати наразі переживають далеко не найкращі свої часи, але вони готові навіть нести збитки і при цьому продовжують підтримувати Україну. І все це відбувається завдяки величезній роботі дипломатичних груп на чолі з Президентом.

Про здобутки П. Порошенка в реалізації зовнішньої політики говорять і за кордоном. Зокрема, послы країн «Великої сімки», до якої входять США, Канада, Великобританія, Німеччина, Франція, Італія та Японія, вважають, що саме П. Порошенко і уряд стабілізували економіку України та досягли успіхів у реалізації реформ (URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/11/17/7127071/>). А прем'єр-міністр Канади Дж. Трюдо в нещодавній телефонній розмові з Президентом України П. Порошенком заявив, що коаліція країн «Великої сімки» та країн НАТО віддана підтримці України.

Для забезпечення такої зовнішньої політики Президентові доводиться використовувати всі можливі механізми впливу на внутрішньополітичній арені, щоб проводити необхідні зміни законодавства тощо. Адже, врешті-решт оцінювати політика чи державного діяча будуть не по обіцянках і намірах, а по реальних результатах діяльності. І такі результати за ці три роки є: перше і найголовніше, це те що Україна зберігає підтримку (в тому числі й фінансову) Заходу; по-друге, практично завершено процес ратифікації Угоди про асоціацію, його ратифікували всі 28 країн ЄС, залишилися формальні моменти; також з 12 червня 2017 р. запрацював довгоочікуваний безвіз; маємо й інші досягнення в зовнішній політиці, як наприклад, 8 червня Верховна Рада підтримала законопроект № 6470, який закріплює зовнішньополітичний курс України, де пріоритет – вступ до

НАТО, значна частина депутатів-ініціаторів цього законопроекту належать саме до пропрезидентської партії. Тобто в цьому конкретному напрямі, у нинішніх умовах, діяльність Президента можна вважати цілком успішною.

До речі, саме зовнішню політику більшість експертів також називають найбільш успішною впродовж трьох років діяльності П. Порошенка на посаді Президента України. Так, під час представлення результатів дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва в Українському кризовому медіа-центрі, експерти оцінили діяльність Президента України протягом третього року його каденції (URL: <https://www.prostir.ua/?news=bezviz-ta-konflikt-z-hromadyanskym-suspilstvom-remohy-ta-porazky-3-roku-pravlinnya-prezydenta>).

4,7 бала з можливих 10, саме таку оцінку, на думку експертів, отримав П. Порошенко протягом третього року. Це нижче за середню оцінку першого року президентства (5,3) і трохи більше ніж рік тому (4,5). Експерти зокрема зауважили, що найкраще Президент впорався із провадженням зовнішньої політики. Ключову роль тут відіграв безвізовий режим між Україною та ЄС. Серед інших досягнень – продовження санкцій проти Росії та збереження антиросійської коаліції, посилення обороноздатності, відносна стабілізація політичної ситуації, відсутність повномасштабних військових дій тощо. Тоді як внутрішню політику експерти вважають слабкою стороною діяльності П. Порошенка.

«Основні досягнення лежать у зовнішньополітичній площині, а невдачі повторюються із року в рік. Не вдається боротьба з корупцією, яка тільки декларується, темпи реформ повільні, ситуація на Донбасі не має поки що якогось логічного розв'язку. Невдалою є кадрова політика. У цьому році додалася конфронтація з громадянським суспільством», – зазначив А. Сухарина, політичний аналітик Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва.

Оцінили експерти також рейтинги та перспективи П. Порошенка залишитися ще на один термін. Станом на сьогодні він залишається лідером за рейтингами, хоча більшість українців не довіряють йому, але разом з тим немає довіри й до інших політичних фігур. «Більшість виборців Президента повністю йому не довіряє, але готові за нього голосувати. Є криза довіри, але він втримує певний баланс. У цьому році, як і в попередньому, П. Порошенку вдалося забезпечити статус найбільш впливової фігури у політичній системі країни. Але він особисто намагається розв'язувати багато дрібних завдань, замість того, щоб сконцентруватися на принципових стратегічних напрямках», – вважає В. Фесенко, голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента».

В умовах відсутності реальної кандидатури, яка б могла конкурувати з чинним Президентом на майбутніх президентських виборах, це дає підстави П. Порошенку сподіватися на переобрання. «Попри несприятливі політичні обставини, П. Порошенку вдалося забезпечити безальтернативність свого

лідерства. Він може всерйоз думати про переобрання. Можливо це безриб'я, де нема яскравих кандидатів. Дуже мало, хто може похвалитися успішною взаємодією з суспільством, генеруванням суспільної довіри», – зазначив О. Сушко, науковий директор Інституту Євро-Атлантичного співробітництва.

Разом з тим експерти назвали також окремі недоліки та прорахунки, які в подальшому можуть стати серйозною проблемою для П. Порошенка та призвести до наростання конфлікту з громадянським суспільством. «Мова йде не тільки про руйнування синергії, яка склалася після Майдану, коли найкращі експерти та держава працювали разом над реформами, коли сила впливу громадянського суспільства досягла досить високого рівня. Сьогодні у деяких коридорах влади навіть вживають термін “класова ненависть”. До нас повертаються деякі елементи тієї конфліктності, характерної для авторитарних режимів», – вважає О. Сушко.

Про ще одну негативну тенденцію в питанні боротьби з корупцією згадала І. Бекешкіна, директор Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. «Дуже тривожний сигнал, коли замість того, щоб боротися з корупцією, починають боротися з антикорупціонерами. Тому що дуже багато вони кричать і в Україні, і, що більш важливо, за її межами. Тому їх починають дискредитувати», – говорить вона.

У цьому контексті визначили експерти і головні завдання для Президента на майбутнє. Так у внутрішній політиці, на їхню думку, пріоритетним (уже третій рік) залишається проведення реальної боротьби з корупцією. Серед інших завдань експерти виокремили завершення судової реформи та ініціювання виборчої реформи. Щодо необхідності реалізації останньої зауважив зокрема І. Коліушко, голова правління Центру політико-правових реформ. «Склад ЦВК працює вже третій рік після завершення строку своїх повноважень. Це незрозуміло і це відноситься до конституційних повноважень Президента. Є політична роль Президента П. Порошенка не лише у тому, що у нас не реалізована виборча реформа, але й на горизонті її не видно. Експерти вказують, що Президенту та його політичній силі пропорційна система з відкритими списками не вигідна, і тому реформи немає, хоча вони її обіцяли на виборах», – пояснив він.

Проте найголовнішим завданням для Президента П. Порошенка залишається питання врегулювання ситуації на Сході України. Обіцянка завершити АТО «за години», на жаль, не виконана. І хоча формально АТО розпочав не П. Порошенко, а його попередник О. Турчинов, він погодився з її необхідністю. І як Верховний головнокомандувач несе повний тягар відповідальності за її проведення.

На думку політолога Ю. Романенка, рішення новообраного Президента піти на конфронтацію зі збройними формуваннями самопроголошених «республік» було його першим найсильнішим кроком на посаді. «Порошенко не пішов по “сурковському плану”, який йому намагалися всунути. Донбас повинен був увійти до складу України із широкими повноваженнями, які нам

досі пропонують, і так далі. Це було сильне рішення», – каже він (URL: <http://www.bbc.com/ukrainian/features-38236744>).

До кінця літа 2014 р. наступальна операція сил АТО тривала успішно, а в РНБО навіть заявляли про підготовку до взяття Донецька та Луганська. Наприкінці серпня обстановка на фронті разюче змінилася. Київ стверджує, що воєнних успіхів бойовикам вдалося досягти через пряме вторгнення до України регулярних частин російської армії. Після чого обстановка на Донбасі значно загострилася. Завершити гарячу фазу протистояння вдалося лише у вересні, коли в столиці Білорусі було підписано «перші мінські угоди». Проте вже невдовзі бої розгорнулися з новою силою, і в лютому 2015 р. там же було укладено «другі мінські угоди», які, по суті, конкретизували та доповнювали попередній документ.

Саме підписання Мінських угод більшість експертів вважають досягненням П. Порошенка. «Він виграв час для того, щоб підняти армію і зміцнити оборону», – стверджує політолог В. Карасьов. Тоді як інший політолог М. Погребинський узагалі називає підписання «Мінська» мало не єдиним беззаперечним успіхом першої половини каденції П. Порошенка, зауваживши, що «він зупинив війну своїм підписом».

Політолог Ю. Романенко запропонував детальніше проаналізувати події, які розгорнулися на дипломатичному фронті після підписання «Мінська». На його думку, окремі положення цих угод були вкрай не вигідними для України, однак П. Порошенку вдалося протягом двох років вичікувати і маневрувати, заявляючи, що не вдасться до жодних рішучих дій у політичній частині Мінських угод до того, як Росія не виконає свої безпекові зобов'язання. Утім, дедалі більше спостерігачів вважають, що продовжувати таку тактику надалі українському лідерові буде дедалі важче, а виконання «Мінську» і розв'язання ситуації на Донбасі, напевно, стане одним з найбільших викликів для Президента П. Порошенка в майбутньому.

До успіхів Президента П. Порошенка на внутрішньополітичній арені за ці три роки експерти відносять і його рішення про розпуск Верховної Ради України сьомого скликання. У серпні 2014 р. П. Порошенко заявив, що розпускає чинний, на той момент, парламент, який швидко змінив політичне забарвлення після перемоги Євромайдану. При цьому, зауважимо, що гострої потреби перезавантаження на той момент не було, оскільки переважна більшість законодавчих ініціатив П. Порошенка без проблем знаходила підтримку в парламенті. Однак, враховуючи резонанс та суспільний запит на переформатування влади після Революції гідності, Президент все ж оголосив дострокові вибори.

Разом з тим, на думку експертів, не відбулося очікуваного оновлення політичного класу президентської політсили – «БПП». «Багато людей, які потрапили до цієї фракції – це люди, пов'язані з попередньою політичною елітою, з Партією регіонів, і очевидно, що оновлення мало бути набагато більшим», – вважає політтехнолог Т. Березовець.

А от у питанні відставки тодішнього прем'єра А. Яценюка та призначення на його місце В. Гройсмана не має однозначної оцінки, чи це було сильним кроком Президента чи прорахунком. Хоча, більшість експертів поділяє думку про те, що після часткової ротації уряду на чолі Кабміну опинився політик, якого важко назвати політичним конкурентом чинного глави держави.

Вищезгаданий Ю. Романенко називає таке рішення помилковим. «Що Порошенко отримав по факту? Він викинув Яценюка, поставив на його місце Гройсмана, який сприймається як його продовження. Тож вся токсичність, яка раніше накопичувалась на Яценюку, зараз обертається проти самого Порошенка, і йому прикриватися просто немає чим», – резюмує політолог. Натомість, В. Карасьов називає рішення про ротацію уряду першим, коли мова йде про сильні кроки Президента. «Гройсман – це “своя людина”. Візьміть, наприклад, цей скандал з “плівками Онищенка”. В інших обставинах, як при Кучмі, еліти почали б орієнтуватися на прем'єра – як на фігуру, не зачеплену скандалом. А так – цей скандал не є небезпечним для політичного виживання Президента», – говорить експерт.

Взагалі кадрова політика П. Порошенка, залишається предметом для критики з боку експертного середовища та суспільства. До кінця не зрозуміло, чим керується Президент у прийнятті конкретних кадрових рішень, але подекуди вони досить суперечливі й неоднозначні. Одним з показових кадрових прорахунків Президента експерти називають історію колишнього губернатора Одещини М. Саакашвілі. Спочатку П. Порошенко надав своєму «старому другові» громадянство та призначив керівником однієї з ключових областей, однак уже через півтора року М. Саакашвілі заявив про відставку та звинуватив Президента в підтримці «кланів», яким фактично належить вся влада в області.

«М. Саакашвілі – це помилка, яка ще може аукнутися. Багато хто відмовляв П. Порошенка від цього кроку, але він все одно взяв М. Саакашвілі і надав йому громадянство», – каже В. Карасьов.

Т. Березовець вважає, що така кадрова політика ґрунтується на консерватизмі та особистій відданості П. Порошенку. «Президент є консерватором у кадровій політиці. У нього ключовим чинником при призначенні часто буває особиста довіра, на противагу професіоналізму претендента. І коли цієї довіри немає, то багато призначень не відбувається», – говорить він.

«Він зберіг коло людей, які працювали для його бізнесу, і допоміг їм укріпитися у парламенті, у структурах влади, у Нацбанку. Це – помилка, яка дорого йому обійдеться», – застерігає політолог М. Погребинський.

Бізнесове минуле Президента залишається серед головних причин невдоволення суспільства. І мова йде не лише про кадрову політику. Ю. Романенко вважає, що П. Порошенко діє на своїй посаді «як бізнесмен, а

не як політик», і в цьому експерт вбачає справжній корінь чималої кількості його проблем.

Ще під час виборчої кампанії П. Порошенко заявляв, що він не є класичним олігархом. І це, певною мірою, допомогло йому отримати електоральну прихильність виборців, які очікували цього відділення бізнесу від влади. Більш того, він запевнив про наміри позбутися всього бізнесу, окрім «5 каналу», і займатися тільки державними справами.

«Буде закладена нова традиція: коли людина приходить на вищу посаду, він робить рішучі кроки для того, щоб продемонструвати не лише країні, але і світу, що він позбавляється від бізнесу, продає його і концентрує всі свої зусилля, весь свій час на служіння народу. Я збираюся вчинити саме так», – розповів П. Порошенко (URL: <http://povin.com.ua/2113-13-06.html>).

Наразі його опоненти наголошують, що Президент продовжує займатися бізнесовими питаннями, можливо, більшою мірою за посередництва своїх бізнес-партнерів, які досить часто самі представляють владу. До кола його бізнес-інтересів, окрім кондитерської компанії «Рошен», відносять також підприємства в різних галузях економіки (фінансова сфера, агро бізнес, медіа, часто пов'язують з автопромом та ін.). І хоча, формально Президентові вдається дотримуватися положень закону про держслужбу, реальне відмежування від бізнесу все ж залишається під великим питанням.

Таким чином, аналіз думок експертного середовища показує, що трирічний період президентства П. Порошенка, який очолив державу у досить непростий час, був ознаменований як досягненнями, так і прорахунками в його діяльності. До перших можна віднести успішну реалізацію зовнішньої політики, окремі досягнення в безпековій сфері, а також низку позитивних внутрішньополітичних рішень. Серед основних недоліків у діяльності Президента експерти підкреслюють невиконання окремих обіцянок: найголовніша – швидке завершення АТО, відокремлення влади від бізнесу (у тому числі на власному прикладі) та ін., а також окремі прорахунки як, наприклад, у кадровій політиці, тощо. Також слід відмежовувати критичні закиди на адресу чинного Президента, які перебувають не в зоні його конституційних повноважень, але разом з тим не потрібно забувати про його вплив на парламент, уряд та інші органи державної влади. Що ж стосується політичних перспектив П. Порошенка, то, за даними соціологічних опитувань, його рейтинг далекий від того, який був три роки тому, проте подальші досягнення та успіхи в реалізації реформ чи в питанні врегулювання ситуації на Донбасі, та за умов відсутності реального конкурента, можуть гарантувати йому ще один президентський термін. Отже, продовжуючи реалізовувати політику реальних змін у державі, П. Порошенко матиме всі шанси увійти в історію з почесним званням Президента-реформатора.

Рік роботи Генпрокурора України Ю. Луценка: результати, прогнози, оцінки експертів

Час, що невблаганно спливає, вже відрахував перший рік перебування на черговій посаді одного з найбільш знаних українських політиків. 24 травня 2017 р. Ю Луценко відвідував у Верховній Раді за рік роботи на посаді Генерального прокурора України.

У своєму звіті Ю. Луценко оприлюднив основні результати роботи ГПУ за рік. Зокрема, Генеральний прокурор розповів, як рухається суд над экс-президентом В. Януковичем, повідомив результати розслідування злочинів проти Майдану, оприлюднив дані про кількість коштів, які Генеральна прокуратура України (ГПУ) повернула державі за цей рік.

Зокрема, за даними, які оприлюднив Ю. Луценко, за рік Генеральна прокуратура України повернула до держбюджету 52 млрд грн.

Крім того, на своїй сторінці у Facebook Ю. Луценко опублікував коротку статистику роботи, яку він зробив за рік, що минув. Насамперед він зазначив, що до суду було скеровано понад 7 тис. обвинувальних актів.

За словами Ю. Луценка, вже дають пояснення в судовому процесі 32 экс-посадовці часів Януковича та керівники фіктивних підприємств, що їх обслуговували. «Наразі, на лаві підсудних зараз у судах знаходяться заступник голови Нацбанку тих часів, директор підрозділу Національного банку, двоє керівників податкової інспекції Печерського району, колишня голова київської міської державної адміністрації», – перелічив Ю. Луценко у звіті ВРУ.

Окремо Генпрокурор розповів про досягнення свого відомства в царині земельних відносин. Так, за його даними, Генпрокуратурою України було повернуто в державну власність та попереджено незаконне надання землі площею понад 70 тис. га.

У своєму звіті вагомий блок Генпрокурор Ю. Луценко присвятив кадровим змінам у стінах власне самої Генеральної прокуратури України. Так, Ю. Луценко заявив про зменшення загальної кількості працівників Генпрокуратури на чверть. Кандидатів на вакантні посади цього річ набирали за відкритим конкурсом, і більшість із них (що Ю. Луценко вважає швидше позитивним моментом) ніколи не мали стосунку до цього відомства. Крім того, кадрова структуризація дала можливість ГПУ істотно підвищити зарплатню працівникам, що залишились, підкреслив Ю. Луценко.

За результатами звіту Генпрокурора свою підтримку Ю. Луценкові озвучила найбільша фракція «Блок Петра Порошенка» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28507042.html>). 2017. 24.05).

Однак, якщо оцінити результати роботи Ю. Луценка не лише на основі його звіту, а на основі інших відкритих джерел, виникне цілий ряд запитань. Зокрема дані, оприлюднені у звіті, інколи суперечили один одному, а також реальному стану справ. Так кадрові системні зміни в Генпрокуратурі, які очікують від всіх очільників цієї структури, знову наразі більше декларуються.

Після призначення Генпрокурором Ю. Луценко заявив, що буде нову прокуратуру, і що всі заступники Генпрокурора написали заяви про звільнення. Так, скомпрометовані заступники попередника Ю. Луценка, В. Шокіна – залишилися в системі.

Серед них варто нагадати про такі фігури, як Ю. Столярчук, який (за достовірною інформацією) переслідував реформаторів у системі прокуратури, та організатор «справи» проти Центру протидії корупції – Ю. Севру. Натомість ті, хто справді міг би бути обличчям реформ у системі прокуратури, так і не отримали реальної можливості вплинути на щось зсередини.

За прогнозами активістів і самого Генпрокурора, мала стати його заступником з реформування прокуратури, однак так і не була призначена на цю посаду В. Теличенко. Взагалі не був призначений навіть прокурором учасник Євромайдану П. Шкутяк, якого Ю. Луценко планував начебто призначити відповідальним за очищення кадрового складу.

До реально виконаних кадрових обіцянок слід віднести призначення В. Свірця, правозахисника з Рівненської області, регіонального координатора уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Він став керівником підрозділу з питань нагляду за дотриманням прав людини в місцях позбавлення волі.

Така кадрова політика засвідчила, що після призначення Генпрокурором Ю. Луценко вирішив не йти на конфлікт із системою, тому, за оцінками експертного середовища, системного оновлення кадрів прокуратури фактично не відбулося.

Закон від 12 травня 2016 р. (зазначений закон стосувався скасування вимоги до Генерального прокурора щодо наявності в нього юридичної освіти і відповідного стажу) дозволив призначати в органи прокуратури, у тому числі в регіональні прокуратури і ГПУ, осіб з юридичною освітою, але без стажу роботи в прокуратурі. В ідеалі: це мало відкрити двері в прокуратуру фахівцям з-поза системи.

Однак на практиці це так і не запрацювало. Протягом вересня 2016–січня 2017 р. відбувся конкурс на 627 вакантних посад лише в місцевих прокуратурах. Однак це становить лише 5 % від загальної кількості прокурорів у системі.

У прокуратурах вищого рівня Генеральний прокурор не захотів проводити аналогічні конкурси – вирішив опертися на старі кадри. Стаття 19

Закону про прокуратуру передбачає, що Генпрокурор повинен затвердити порядок щорічної таємної перевірки доброчесності кожного прокурора.

У неефективності такої системи перевірки можна переконатися, якщо зайти на веб-сайт ГПУ. (На сайті оприлюднено декларації – у яких подані формальні дані, які не дають можливості проаналізувати реальний стан доходів прокурора, його родичів, залучення його до керівництва бізнесом тощо).

Утім, навіть якщо громадськість повідомить певні факти про недоброчесність, перевірку можна робити тільки з дозволу керівника прокуратури, у якій працює прокурор. Крім того, Генпрокуратура залишається однією з головних загроз проведенню антикорупційної реформи в Україні. ГПУ не раз свідомо заходила на поле компетенції НАБУ і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, не особливо переймаючись, що через таку позицію справи потім розваляться в суді (URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2017/05/15/7143939/>). 2017. 15.05).

У травні 2017 р. Генпрокурор Ю. Луценко провів масштабну спецоперацію щодо затримання екс-податківців часів В. Януковича.

Коментуючи власні дії, Ю. Луценко, зокрема, заявив, що у справі щодо затримання податківців планується провести ще більш масштабну спецоперацію.

Він зазначив, що підготовка до масштабної спецоперації із затримання податківців-поплічників екс-президента В. Януковича тривала близько семи-восьми місяців і була дуже кропіткою. Зокрема необхідно було отримати докази стосовно того, хто з чиновників де перебував, скільки коштів вони отримали незаконним шляхом, тощо.

За його словами, правоохоронців сильно розкритикували за вартість транспортування затриманих на гелікоптері, однак ці заходи коштували достатньо мало. Для порівняння Генпрокурор Ю. Луценко навів цифри, що вони коштували менше однієї десятої відсотка від заарештованого майна (URL: <http://dyvys.info/2017/05/29/operatsiya-iz-zatrymannya-podatktivsiv-chasiv-yanukovycha-tilky-pochatok-lutsenko/>). 2017. 29.05)

Однак невдовзі за рішенням судів частина затриманих отримали зміну запобіжного заходу і були випущені під заставу. Наразі Генеральна прокуратура України має намір оскаржити частину рішень судів, які обрали нові запобіжні заходи для низки підозрюваних колишніх чиновників Державної податкової служби (URL: <http://nikorupciji.org/2017/05/29/lutsenko-hpu-oskarzhyt-zapobizhni-zahody-dlya-pidozryuvanyh-eks-podatktivsiv/>). 2017. 29.05).

Цікаві оцінки роботи Ю. Луценка дали його колишні колеги, народні депутати ВРУ, їхні позиції діаметрально відрізняються.

Так, нардеп від «Батьківщини» І. Крулько дає таку оцінку нинішньому очільнику ГПУ: «Ю. Луценко – гарний як оратор, політик. Наразі посаду генпрокурора вперше віддали як політичну. Найбільш слабким місцем у

роботі Ю. Луценка політик назвав відсутність очікуваних суспільством швидких результатів у справах, які стосуються Майдану. Однак до цього часу ми не маємо реальних вироків винуватцям тих подій».

Депутат від БПП В. Карпунцов очікувано оцінив роботу Генпрокурора і прокуратури в цілому досить позитивно. Свою позицію він пояснив так: «Візьмемо ті справи, які на слуху: повернення в бюджет мільярдних сум з викрадених коштів режиму В. Януковича, питання обвинувачення у справах Майдану і самої банди Януковича значно посунулося вперед, і кількість переданих до суду справ вагома. Питання самого авторитету прокуратури ви також можете спостерігати, і для мене приємно, що критика громадянського суспільства значно зменшилася, бо робота значно поліпшилася. Як ззовні, так і всередині. Внутрішній приклад – це конференція прокурорів, яка пройшла надто швидко, без накладок, і було обрано прокурорське самоврядування, яке, я маю надію, в повну силу запрацює. Питання авторитету прокуратури в парламенті – воно як було стабільним, так і є. У парламенті ж зріз суспільства, парламент голосує всі акції, які ініціює Генпрокуратура, вони всі ухвалюються».

Представник «Народного фронту» А. Геращенко заявляє, що наразі суспільство бачить, що Ю. Луценка має волю зрушувати з місця багато нерозкритих кримінальних справ. Однак у Ю. Луценка попереду ще велика відповідальність – це завершення остаточного розслідування справи щодо Майдану. На думку А. Геращенко, цього року в більшій частині цю справу має бути розслідувано і передано до суду. Крім того, нардеп побажав Генпрокурору в подальшому об'єктивно всебічно і безпристастно розслідувати злочини, які скоєно високими посадовими особами вже нинішньої влади.

Депутат від БПП М. Паламарчук назвав досягненням Ю. Луценка на посаді Генерального прокурора те, що награване з бюджету колишнім Президентом України В. Януковичем та його командою поступово повертається до бюджету країни. Крім того, за словами нардепа, Ю. Луценка на новій посаді змусив по-новому ефективно запрацювати Генпрокуратуру.

Цікаву позицію озвучив А. Тетерук з «Народного фронту». Народний обранець привітав прагнення Ю. Луценка на посаді Генпрокурора нарешті притягнути до відповідальності тих, хто має відповідати за законом. Це надихає на позитивне сприйняття діяльності саме Ю. Луценка на цій посаді. Водночас нардеп загострив свою увагу на тому, що певні моменти сепаратизму чи колабораціонізму в Україні чомусь дотепер повільно розслідуються. А. Тетерук висловив сподівання, що амбіції Ю. Луценка будуть йому допомагати служити українському народу.

Представник «Опозиційного блоку» М. Скорик висловився критично щодо діяльності Ю. Луценка. Він нагадав, що коли Ю. Луценка призначали на посаду, нардеп начебто поставив запитання щодо розслідування подій 2 травня в Одесі й отримав відповідь, що будуть розслідувати. За словами

М. Скорика, на сьогодні події 2 травня ще не розслідовано. «Якщо звіт про рік на посаді Генпрокурора буде, я поставлю це запитання», – сказав він (URL: <https://ua.112.ua/mnenie/rik-prokuratorstva-yurii-lutsenka-shcho-pro-ioho-robotu-dumaiut-narodni-deputaty-389456.html>). 2017. 12.05).

Політолог В. Цибулько, оцінюючи перший рік прокуратури Ю. Луценка, заявив: «Багато незавершених сценаріїв Ю. Луценко намагався видавати за вже завершені, і на цьому він дещо обпікся. Це стиль політика, а не керівника прокуратури. Луценко – не з прокурорської корпорації, а політик. Однак слід визнати: хоч він і людина ззовні, але все ж зміг змусити почати реформуватися довірену йому структуру». На думку політолога, важливо, що вдалося на міжнародному напрямі підвищити активність діяльності Генеральної прокуратури України і залучити в ГПУ американського прокурора Б. Витвицького. За словами експерта, важливими досягненнями на посаді Генпрокурора Ю. Луценка є початок реального розгляду справи по В. Януковичу та його оточенню та передача значної частини конфіскованих коштів на користь держави.

Як підкреслює експерт В. Цибулько, якщо Ю. Луценко успішно завершить справу організованої злочинної групи В. Януковича – це буде серйозний аргумент для успішного переобрання П. Порошенка на новий президентський термін, а сам Ю. Луценко зможе претендувати на один з високих постів в державі.

Водночас, на думку В. Цибулька, наразі малоімовірний сценарій, за яким Ю. Луценко може покинути стіни ГПУ.

Як вважає експерт, прихід Ю. Луценка до цієї структури був пов'язаний з тим, що спроби людей із правоохоронним бекграундом реформувати цей орган виявилися безуспішними. Наразі склалася така політична ситуація, що якщо Ю. Луценко (з якоїсь причини) піде з ГПУ – він буде змушений надовго піти і з політики. У той самий час за умови проведення ним успішних реформ у ГПУ нинішній Генпрокурор забезпечить собі шанс продовжити успішну політичну кар'єру, пояснює політичний експерт.

В. Цибулько нагадав, що за рік роботи в Генпрокуратурі Ю. Луценко виконав лише кожену дев'яту обіцянку. На його думку, серед недоліків у роботі ГПУ можна виокремити конфлікти з іншими правоохоронними структурами. Зокрема, політолог навів як приклад можливість конфлікту повноважень та інтересів між Державним бюро розслідувань (ДБР) та Генеральною прокуратурою України. Як уточнив В. Цибулько, ДБР забере собі частину функцій прокуратури, відповідно коло повноважень ГПУ звужиться (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/05/12/pogljad/polityka/rik-posadi-chomu-obpiksyu-lucenko-choho-chekaye-henprokurora-administracziya-prezydenta>). 2017. 12.05).

Отже, за свідченнями більшості експертів і політиків, за рік роботи на посаді Генерального прокурора України Ю. Луценко зарекомендував себе

швидше як політик, а не посадовець ГПУ. Деякі спостерігачі схильні вважати, що недостатня ефективність роботи пояснюється занадто великими очікуваннями від його призначення. Із самого початку роботи на посаді від нового очільника ГПУ чекали суттєвих рішень (адже для його обрання навіть довелося спеціально змінювати законодавство щодо можливості обиратись на цю посаду людині без юридичної освіти й відповідного стажу). Ю. Луценко намагався виправдати отримані девіденти. Зрушили з мертвої точки розслідування щодо злочинів часів В. Януковича та Майдану, у бюджет було повернуто значні суми коштів. Водночас кадрова політика і відсутність системності в проведенні антикорупційних дій у рамках власне самої структури ГПУ викликають невдоволення в суспільстві і можуть призвести до подальшого загострення боротьби навколо проблем ГПУ і посади Генерального прокурора.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Саміт G7 в Італії: основні рішення в оцінках експертів

Травень поточного року виявився насиченим важливими міжнародними заходами. Поряд з іншими, в італійському місті Таорміна на Сицилії 26–27 травня 2017 р. відбувся і саміт G7. Форум проходив у нових геополітичних умовах, пов'язаних з наближенням переговорів щодо Brexit, перегляду позиції нової адміністрації США з приводу низки важливих питань міжнародного порядку денного, зокрема питання вільної торгівлі та зміни клімату, розслідування російського втручання у виборчі кампанії в США та провідних країнах Європи. Напередодні зустрічі голова Європейської ради Д. Туск висловив переконання, що 43-й саміт буде найскладнішим за останні роки.

Саміт G7 став першим такого роду заходом для нещодавно обраних світових лідерів, включаючи президента США Д. Трампа, прем'єр-міністра Великої Британії Т. Мей, президента Франції Е. Макрона та прем'єр-міністра Італії П. Джентілоні. Водночас учетверте глави економічно потужних країн Заходу зібралися без президента Росії, членство якої у G7 було зупинене в 2014 р. після анексії Криму і початку війни на Донбасі. До цього Росія входила в групу найбільш економічно розвинутих держав світу (G8) протягом 16 років.

За останні три роки чимало західних політиків кілька разів закликали повернути Росію в G8. Зокрема Італія, до якої з 1 січня 2017 р. перейшло головування в «Групі семи», чинила помітний тиск, щоб Росія вже цього разу могла повернутися до формату «Групі восьми». Однак ця ідея не знайшла підтримки серед членів «великої сімки», і вони відхилили таку можливість.

На думку Д. Дотторі, викладача стратегічних студій римського університету LUISS, таку позицію членів G7 можна пояснити браком потужного імпульсу з боку США. Президент Д. Трамп вже має проблеми щодо планів зближення з Москвою в контексті обвинувачень на ґрунті внутрішньої американської політики, тож, перебуваючи в Римі напередодні саміту, він відхилив припущення про можливе повернення Росії до кола провідних держав світу. На переговорах з італійським керівництвом Д. Трамп «підтвердив трансатлантичну єдність вважати Росію відповідальною за дії в Криму та на сході України». Також він наголосив на «важливості переконати Росію виконувати свої зобов'язання відповідно до Мінських угод», інформує прес-служба Білого дому (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28509906.html>; <http://razumkov.org.ua/statti-ta-interviu/samit-g7-na-sytsylii-test-na-solidarnist-zakhodu>).

На 43-му саміті G7 США, Великобританія, Канада, Франція, Італія, Німеччина і Японія традиційно обговорювали найгостріші міжнародні теми, зокрема питання боротьби з тероризмом, врегулювання ситуації в Сирії та Україні, а також пошуку шляхів розв'язання проблеми ядерної програми Північної Кореї. На економічному напрямі лідери G7 узгоджували позиції щодо забезпечення економічного зростання, інвестицій, боротьби з ухиленням від сплати податків Транснаціональними корпораціями, фінансування тероризму, а також питання зовнішньоторговельного балансу. Ще напередодні саміту президент США Д. Трамп звинуватив Німеччину в профіциті торговельного балансу зі США, а під час передвиборної кампанії погрожував запровадити мито на продукцію німецьких автомобільних компаній, які розміщують свої заводи в Мексиці і постачають звідти автомобілі в США. Найбільш складною частиною переговорів були питання боротьби з протекціонізмом у світовій торгівлі, дотримання Паризької кліматичної угоди, укладеної наприкінці 2015 р., а також збереження та посилення санкцій проти Росії за її агресію в Україні.

Оскільки зустріч лідерів провідних демократичних держав у Таорміні стала заключним акордом великого дев'ятиденного світового турне Д. Трампа, ключові питання саміту G7 значною мірою обговорювалися, що стало підґрунтям для подальших переговорів на Сицилії. Так, під час візиту президента США до Брюсселя 25 травня 2017 р. для участі в міні-саміті НАТО в Посольстві США в Бельгії Д. Трамп і новообраний президент Франції Е. Макрон обговорили не лише двосторонні відносини, а й проблематику зміни клімату. Так само того ж дня під час переговорів з очільниками ЄС Ж.-К. Юнкером і Д. Туском президент США порушував питання торгівлі, у тому числі дефіциту американсько-німецького торговельного балансу. Все це демонструвало, що у лідерів держав G7 напередодні саміту не було спільного бачення щодо низки ключових питань. Це створювало відповідну інтригу.

У перший день зустрічі лідери G7 підписали спільну декларацію про боротьбу з тероризмом і збройним екстремізмом, хоча спочатку Рим не прагнув виносити це питання на перший план. Італійський прем'єр П. Джентілоні сподівався привернути більшу увагу до проблеми міграції, і місце проведення зустрічі на Сицилії – пункті прибуття африканських біженців – ніби зобов'язувало до того. Однак терористичний напад, який стався в британському Манчестері 22 травня й забрав життя 22 людей, актуалізував дискусію на тему міжнародної безпеки і боротьби з угрупованням «Ісламська держава».

Лідери G7 висловили солідарність із Великобританією щодо найбільшого за 12 років на її території терористичного нападу. Британський прем'єр Т. Мей, яка виступила головним ініціатором ухвалення документа, попередила, що радикальні джихадисти, втрачаючи позиції на полі бою, в Іраку та Сирії, виявляють дедалі помітнішу активність в Інтернеті. Тож спільна декларація містить заклик до всіх світових компаній, що надають телекомунікаційні послуги і доступ до соціальних мереж, відповідально протидіяти поширенню екстремістських ідей і контенту.

Канцлер Німеччини А. Меркель наприкінці дня 26 травня розповіла журналістам, що лідери G7 домовилися про три речі: «По-перше, про більш ефективний обмін інформацією у сфері боротьби з тероризмом. По-друге, про зусилля, спрямовані на закриття джерел фінансування терористичної діяльності. По-третє, про вимоги до інтернет-компаній задля запобігання поширенню в інтернеті радикальної ісламістської пропаганди» ([URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28512579.html](https://www.radiosvoboda.org/a/28512579.html)).

У спільному комюніке, прийнятому за результатами зустрічі світових лідерів на Сицилії, серед іншого, було досягнуто консенсусу в питанні конфлікту в Україні. Сторони визнали, що шляхом його врегулювання є дотримання усіма учасниками Мінських угод. Лідери G7 схвалили зусилля Нормандської групи та Моніторингової місії ОБСЄ в деескалації конфлікту. Вони підтвердили своє невизнання незаконної анексії Криму та повну підтримку незалежності та територіальної цілісності України. Світові лідери нагадали, що санкції проти Росії безпосередньо прив'язані до виконання нею своїх зобов'язань у рамках Мінських угод та її поваги до суверенітету України. Також наголошено на тому, що санкції можуть бути припинені, якщо РФ дотримається своїх зобов'язань, або ж посилені з метою збільшити фінансові втрати Кремля, якщо того вимагатимуть обставини.

«Санкції можуть бути скасовані, коли Росія виконає свої зобов'язання. Проте ми також готові вжити подальші обмежувальні заходи, щоб підвищити їх вартість для Росії, якщо буде потрібно», – наголошується в підсумковій декларації. Разом з тим країни G7 зазначили, що попри розбіжності з Росією вони виступають за її залученість у розв'язання регіональних проблем.

Слід зауважити, що ясності з приводу досягнення консенсусу щодо спільної санкційної політики відносно РФ не було до останнього моменту.

Напередодні зустрічі президент Європейської ради Д. Туск закликав лідерів усіх країн і далі проводити санкційну політику щодо РФ. Оскільки, за його словами, за рік із часу попередньої зустрічі жодних змін, які б обґрунтовували скасування санкцій, не відбулося. Президент України П. Порошенко на цю тему опублікував колонку в авторитетному американському виданні Politico. Український лідер закликав зберігати санкції проти Москви, нагадавши про згубність політики умиротворення агресора. За його словами, Росія демонструє готовність завдати удару, на що Захід має дати пропорційну відповідь, а не обмежуватися напівзаходами.

Водночас радник президента США з економічних питань відзначився суперечливими заявами відносно позиції Д. Трампа в цьому питанні. Спочатку він заявив про те, що президент і досі розглядає питання санкцій, запроваджених щодо РФ, і як наслідок не має позиції у цій проблемі. Однак у переддень саміту Г. Кон запевнив, що Білий дім готовий провадити більш силову політику щодо Кремля. Радник з економічних питань президента США додав, що Д. Трамп дав чітко зрозуміти, яким чином РФ може досягнути скасування санкцій. Така непослідовність у заявах, що контрастувала з чіткою позицією одного із очільників ЄС, склала враження, що за рік США і ЄС фактично помінялися місцями в питаннях санкцій – на зміну чіткій готовності Вашингтона запроваджувати додаткові санкції у разі ескалації і обережності щодо цього ЄС прийшла непослідовність Білого дому у своїх заявах і чітка позиція ЄС щодо санкційної політики (URL: <http://glavcom.ua/publications/a-donald-tramp-proti-pidsumki-samitu-g7-na-siciliji-417435.html>).

Врешті-решт заключне комюніке в питанні українсько-російського конфлікту не лише включає можливість запровадження подальших обмежувальних заходів (п. 13). У документі також ідеться про відповідальність РФ у питанні врегулювання конфлікту і продовження санкцій до повного виконання Мінських угод. Тим самим офіційна позиція країн G7 повністю збігається з позицією Києва. Крім того, на саміті в Італії прозвучала заява, що «Група восьми» залишатиметься «Групою семи», «допоки Росія не змінить політичний курс».

На думку експерта Фонду «Майдан закордонних справ» О. Хари, той факт, що антиросійські санкції зберігаються і учасники саміту G7 не мають наміру переглядати свої позиції з цього питання до виконання Росією поставлених їй умов, є позитивним сигналом для України. «Санкції діють і дуже добре, що вони є. Не вірте російській пропаганді, нібито, насправді, від санкцій страждає більше європейський бізнес, ніж російський. Нічого подібного», – говорить він (URL: <https://www.mfaua.org/uk/publications/ukrainske-pytannia-na-samiti-g7->).

Політолог-міжнародник М. Ялі вважає, що з-поміж підсумків саміту G7 в Італії пункт підсумкового комюніке, де підкреслюється, що країни G7 готові навіть посилити санкції проти Росії в разі невиконання нею Мінських

домовленостей, є головним для України. Країни ще раз підкреслили, що продовження цих санкцій пов'язується саме з виконанням російською стороною Мінських домовленостей, зазначив М. Ялі. Він також наголосив, що у разі загострення конфлікту на Донбасі чи дестабілізації ситуації, мова йтиме насамперед про посилення фінансових санкцій (URL: <http://ukraine.web2ua.com/samit-g7-politolog-nazvav-golovnij-pozitiv-dlja-ukrajini-9922/>).

Незважаючи на досягнення консенсусу з більшості важливих питань міжнародного порядку денного, неврегульованим залишилося питання боротьби зі зміною клімату. Шестеро учасників саміту підтвердили свою прихильність виконанню Паризької кліматичної угоди, за якою держави зобов'язалися скоротити парникові викиди, у той час як США ще не визначили свою позицію з цього питання.

США остаточно приєдналися до Паризької угоди щодо протидії змінам клімату 3 вересня 2016 р. При цьому участь цієї країни у реалізації цілей угоди критично важлива, зважаючи на те що США є другою державою після КНР за кількістю викидів парникових газів (17,89 %). Проте ще під час своєї передвиборної кампанії Д. Трамп погрожував, що США вийдуть з домовленостей. На думку американського президента, глобальне потепління – вигадка, а скорочення викидів тільки шкодитиме промисловості Штатів. Скептичне ставлення до будь-яких домовленостей щодо протидії змінам клімату характерне і для Республіканської партії загалом. Ця політична сила вважає кліматичну проблематику вигаданою і шкідливою для США, оскільки будь-які зобов'язувальні угоди заважатимуть нормальній бізнесовій діяльності. У нинішніх умовах радник президента США з економічних питань Г. Кон заявив, що якщо необхідність економічного зростання в США входить у конфлікт із проблематикою боротьби зі змінами клімату, то перемагатимуть економічні розрахунки. Крім того, 23 травня 2017 р. представники 10 американських штатів звернулися до Д. Трампа з листом, у якому закликали вийти з Паризької угоди. Цікаво, що у 2016 р. у всіх цих штатах переміг Д. Трамп, а отже, цей лист можна сприймати як спробу переконати президента вести політику відповідно до прагнень його виборців.

Під час переговорів для напрацювання спільної декларації американська сторона вимагала поступок у рамках Паризької угоди у обмін на її підтримку. Перш за все для США мали б бути зменшені зобов'язання у рамках цієї угоди щодо скорочення викидів парникових газів. А також у заключній декларації, на думку американської сторони, мали б бути надані гарантії для вугільної галузі США, відродження якої Д. Трамп вважає одним зі своїх пріоритетів.

Врешті-решт заключне комюніке саміту лідерів G7 закріпило відсутність консенсусу в питаннях протидії змінам клімату. З одного боку, було визнано, що в США триває процес переоцінки власної політики щодо змін клімату, у тому числі і щодо Паризької угоди (п. 32), у той час як решта країн G7 підтвердила свою повну відданість зобов'язанням у рамках договору. Про

жодні поступки, на яких наполягала американська сторона, у заключному комюніке не йшлося.

Іншим пунктом порядку денного, де не було консенсусу між США і рештою країн G7, стали питання торгівлі. Суперечності стосувалися зобов'язань країн «Сімки» боротися з протекціонізмом. Також були побоювання, чи погодяться США в заключному комюніке підтвердити свої зобов'язання в рамках СОТ, так само як і загалом важливість цієї міжнародної організації для регулювання торгівлі.

Фоном для цих суперечностей стали словами Д. Трампа під час переговорів з очільниками ЄС про те, що ФРН є «дуже поганою» у плані торгівлі. За словами американського президента, щороку ФРН продає мільйони машин у США, що є дуже погано. Окрім того, господар Білого дому пообіцяв припинити такий стан речей, по суті, погрожуючи обмежувальними заходами. Це змусило А. Меркель під час переговорів на Сицилії знову повернутися до питання двосторонньої торгівлі, у тому числі пояснювати, чому за 2016 р. профіцит у торгівлі становив майже 65 млрд дол. на користь ФРН. Канцлер, зокрема, нагадала Д. Трампу, що на німецьких заводах у США працюють американські робітники, а самі заводи розташовані в таких штатах, як Південна Кароліна, Алабама чи Теннессі, які у 2016 р. проголосували за нинішнього президента. Окрім того, очільниками ФРН і США у рамках саміту G7 було погоджено створення робочої групи, яка буде обмінюватися інформацією щодо двосторонньої торгівлі.

Загалом же під час переговорів президент США заявив лідерам ФРН, Франції, Канади, Японії та Італії, що в питаннях торгівлі американці ставитимуться до інших країн так, як ставляться до них. Але зрештою заключне комюніке саміту G7 в Таорміні демонструє, що США пристали на позицію своїх союзників у питаннях торгівлі. У цьому документі містяться як зобов'язання боротися з протекціонізмом (п. 19), так і опосередковане визнання ролі СОТ і зобов'язань у рамках цієї організації (п. 21). Водночас наголошено на необхідності усунення несправедливих торговельних практик, зокрема демпінгу, дискримінаційних нетарифних обмежень, урядового субсидування для підтримки експорту.

Серед інших питань, що знайшли відображення в спільному комюніке країн G7, варто виокремити домовленість щодо спільної боротьби з тероризмом, включаючи в кіберпросторі, нанесення остаточної поразки ІДІЛ, досягнення мирного врегулювання в Сирії та Лівії. Було засуджено злочини сирійського режиму президента Б. Асада, використання ним хімічної зброї проти мирного населення, а також проведення ракетних випробувань Північною Кореєю. Окремі пункти документа стосувалися світової економіки, нерівності в розподілі економічних благ, гендерної рівності, проблеми біженців і міграції, продовольчої безпеки та охорони здоров'я.

Як відзначила за підсумками зустрічі канцлер ФРН А. Меркель, на саміті «вдалося реалізувати керівні принципи (G7) за деякими темами. Це

стосується теми боротьби з тероризмом, ... це також стосується обговорення міжнародних конфліктів, будь то ситуація в Північній Кореї, Лівії, Сирії, Росії або Україні. Тут існує висока ступінь згоди і загальний підхід» ([URL: http://www.ednist.info/news/63027](http://www.ednist.info/news/63027)).

З іншого боку, за її словами, «дуже важкою, якщо не сказати незадовільною» була дискусія на тему клімату. Канцлер вказала на відсутність наразі жодних натяків на те, чи залишаться США в Паризькій кліматичній угоді, чи ні. «Це не просто якась угода, це центральна угода в справі формування глобалізації», – підкреслила А. Меркель, нагадавши, що кліматична тема винесена на порядок денний саміту «Великої двадцятки», що відбудеться у липні в Гамбурзі.

У цілому саміт G7 посприяв налагодженню особистих контактів у вузькому колі світових лідерів та дав можливість обговорити важливі міжнародні проблеми в невимушеній обстановці. Країни G7 продемонстрували спільне бачення у питаннях протидії тероризму, врегулювання ситуації в Сирії та Україні, висловили готовність посилити, якщо виникне необхідність, санкції відносно Росії через Україну. У спільному комюніке країн G7 визнано, що єдиним шляхом врегулювання ситуації на Сході України є дотримання всіма учасниками Мінських угод. Лідери G7 схвалили зусилля Нормандської групи та Моніторингової місії ОБСЄ в деескалації конфлікту. Вони підтвердили своє невизнання незаконної анексії Криму та повну підтримку незалежності та територіальної цілісності України. Розбіжності між країнами «Великої сімки», а надто між США та рештою шістьма учасниками G7, залишаються щодо змін клімату, економічної політики і частково Росії. Подальше вирішення цих питань значною мірою залежить від результатів саміту G20, що має відбутися 7–8 липня в Гамбурзі.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Саміт НАТО в Брюсселі і питання взаємовідносин з Україною

Серед важливих політичних подій травня своє гідне місце зайняла і 28 зустріч на вищому рівні глав держав та голів урядів країн-учасниць Північноатлантичного альянсу, що відбулася 25 травня 2017 р. у новій штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Серед головних питань – боротьба з тероризмом, збільшення оборонних витрат і справедливий розподіл їх між членами альянсу, а також обговорювалися події в Україні і відносини НАТО з Росією. Відбулися відразу дві знакові події – саміт НАТО та зустріч лідерів країн Євросоюзу з американською делегацією на чолі з президентом Д. Трампом.

Для європейських країн-членів НАТО та ЄС головна мета зустрічей полягала у знайомстві й намаганнях зрозуміти справжні наміри президента

Д. Трамп щодо союзу НАТО й безпеки на Європейському континенті. Заяви, зроблені раніше американським президентом про те, що НАТО «застаріло», посяли всередині Альянсу глибоке занепокоєння. Адже основна місія НАТО – це колективний захист своїх членів під військовою парасолькою США, зокрема її ядерної зброї. Розвіяти ці сумніви сподівались союзники США по НАТО. Проте Д. Трамп уникнув публічних заяв про відданість спільним гарантіям безпеки. Натомість він вимагав від членів Альянсу грошей. Д. Трамп використав церемонію відкриття нової штаб-квартири Північноатлантичного альянсу для жорстких закидів на адресу союзників. «Для членів НАТО час нарешті сплачувати справедливі внески. Це нечесно щодо американського народу», – заявив президент США, нарікаючи на те, що 23 із 28 країн платять не стільки, скільки повинні (URL: <http://www.dw.com/uk./a-38991537>. 2017. 26.05).

За його словами, багато членів Альянсу мають «величезні борги» з минулих років. Як інформують ЗМІ, незадовго до саміту Генсек Альянсу Є. Столтенберг похвалив усі держави-члени за прогрес на шляху до збільшення оборонних витрат до рівня двох відсотків ВВП. Досягнути цієї мети в НАТО домовилися до 2024 р. Разом з тим деякі дипломати Альянсу, зокрема й американські, вже неодноразово вказували на те, що ніхто не може мати жодних боргів перед НАТО, адже в нього немає ані спільного бюджету, ані спільних оборонних витрат. Кожна країна-член НАТО сплачує свої відрахування окремо. Канцлер Німеччини А. Меркель ще перед промовою Трампа заявила, що поставлену ще на саміті в Уельсі 2014 р. мету щодо витрат на оборону буде досягнуто. «Ні більше, ні менше», – зазначила А. Меркель.

Багато хто з глав держав і урядів сподівалися на зрозумілі заяви Д. Трампа щодо майбутнього НАТО і гарантій безпеки. Але лідери країн Європи під час саміту Північноатлантичного альянсу так і не дочекалися заяви очільника Білого дому про те, що США готові підтримати статтю п'яту Вашингтонського договору стосовно створення НАТО, відповідно до якого, якщо на одну з країн Альянсу здійснюється напад, це є атакою на всю організацію.

Щоправда, американський держсекретар Р. Тіллерсон за день до саміту оголосив, що Д. Трамп про свою відданість цьому принципу НАТО на саміті заявить. Та цього не сталося – принаймні публічно. Речник Білого дому Ш. Спайсер спробував уже потім згладити ситуацію. «І без слів було зрозуміло, що президент підтримує НАТО, вже хоча б тому, що він тут присутній», – наголосив Ш. Спайсер.

Разом з тим зауважимо, що вже через кілька тижнів після брюссельського саміту президент США Д. Трамп заявив, що «абсолютно відданий» дотриманню статті 5 Вашингтонського договору про створення НАТО, яка визначає напад на одного члена як напад на всіх (URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/06/10/7146503/>. 2017. 10.06).

Про це він заявив, виступаючи на прес-конференції у Вашингтоні з президентом Румунії К. Йоханнісом. «Я зобов'язував і зобов'язую Сполучені Штати до виконання статті 5», – наголосив Д. Трамп.

Крім того, він пояснив, чому вимагає від союзників збільшення фінансування оборони. «Звичайно, наше завдання – захищати, і це одна з причин того, чому я хочу, щоб усі були певні, що ми маємо дуже міцні сили завдяки тому, що платимо такі гроші, які необхідні, щоб мати такі сили. Так, абсолютно, я буду відданий дотриманню статті 5», – підкреслив глава США.

Проте Д. Трамп все ж таки не дав чіткої відповіді на питання: чи будуть США захищати союзників у НАТО в разі нападу на них Росії?

Політичний експерт Інституту світової політики М. Белесков, аналізуючи підсумки брюсельського саміту НАТО, зазначив, що Д. Трамп нав'язав власний порядок денний Альянсу. «Власне, американським президентом було виконано його головне завдання – донесення до партнерів свого чіткого невдоволення тим фактом, що країни Європи, котрі є членами Північноатлантичного альянсу, не виділяють двох відсотків власного валового внутрішнього продукту на оборонні потреби», – заявив експерт (URL: <http://replyua.net/putin/65406-pd-chas-samtu-nato-tramp-pdtverdiv-schogosya-ce-zagroza-dlya-ssha-ekspert.html>. 2017. 27.05).

Окрім фінансових претензій, Д. Трамп наполягав на активності союзників у боротьбі з тероризмом. Як інформують ЗМІ, виступаючи на саміті НАТО, Д. Трамп навіть висловив вимогу, аби Альянс протидівав не лише тероризму, але й міграції.

Проте, навіть маючи розбіжності, Альянс прийняв рішення принаймні символічно посилити свою боротьбу проти терору так званої «Ісламської держави» (ІД). Тепер НАТО офіційно приєднається до коаліції боротьби з ІД під проводом США. Утім, додаткової військової участі цей крок не передбачає. Генсек Альянсу Є. Столтенберг пояснив, що це надсилає чіткий сигнал рішучості НАТО в боротьбі з тероризмом. «Ми будемо покращувати координацію, але це не означає, що НАТО тепер братиме участь у бойових діях», – підкреслив Генсек НАТО.

Між тим в Альянсі зараз обговорюють ідею знову збільшити контингент в Афганістані, аби краще боротися з талібами та ІД в країні. Першою своєю згоду відправити додаткових військових, які не повинні брати участь у бойових діях, а лише вишколювати афганських солдатів, під час саміту в Брюсселі дала Великобританія.

Союзники США по НАТО все ж погодилися з деякими вимогами Д. Трампа, і було вирішено скласти щорічні національні плани зі збільшення внеску в оборону. У них країни-члени будуть вказувати, як мають намір піднімати оборонні витрати до 2 % від ВВП, інвестувати в ключові потужності і брати участь в операціях НАТО. Перша серія доповідей щодо виконання цих планів буде готова до грудня, і в лютому 2018 р. її вивчатимуть міністри оборони країн-членів альянсу. Крім того, Є. Столтенберг

повідомив, що лідери прийняли рішення створити підрозділ зі збору розвідданих у рамках боротьби з тероризмом, щоб поліпшити обмін інформацією між членами НАТО, зокрема, щодо бойовиків в інших країнах. Генсек також вирішив призначити високопоставленого представника НАТО координатором з виконання антитерористичного плану Альянсу (URL: <http://rian.com.ua/abroad/20170526/1024393795.html>. 2017. 26.05).

Під час саміту не минули проблему взаємовідносин з Росією. Тон дискусії також задав виступ Д. Трампа. На відкритті монумента він назвав тероризм, міграцію і «загрозу з боку РФ» в числі загроз для НАТО. Президент США переконаний, що Росія має нести відповідальність за свої дії в Криму та на Донбасі й виконувати Мінські угоди.

За словами Є. Столтенберга, країни-члени Альянсу на засіданні підтвердили нинішній підхід до відносин з Росією, що передбачає стримування і діалог. Генеральний секретар зазначив, що НАТО – це оборонний союз і не прагне до конфронтації з Росією. «Росія – наш найбільший сусід, вона продовжить ним бути, і ми прагнемо до кращих і більш конструктивних відносин з Росією. У той же час НАТО повинно забезпечити надійні стримування та оборону, тому що так ми запобігаємо конфлікту, запобігаємо війні – це було ключем для успіху НАТО з того часу, як ми були засновані майже 70 років тому», – заявив Є. Столтенберг.

При цьому він нагадав, що в минулому році після дворічної перерви пройшло чотири засідання Ради Росія – НАТО. Відповідаючи на питання, чи не призведе збільшення оборонних витрат до нової гонки озброєння, він сказав, що всі дії НАТО є «зваженими, носять оборонний характер і є пропорційною відповіддю на дії Росії».

Є. Столтенберг також визнав, що Росія продовжує дестабілізувати Схід України. «Ми бачимо, що Росія хоче не тільки багато інвестувати в оборону, а й використовувати збройну силу, щоб змінити кордони в Європі. З її агресивними діями проти України, нелегальною анексією Криму та продовженням підривати, дестабілізувати схід України, НАТО, звичайно, повинно реагувати», – підкреслив Генсек НАТО.

Є. Столтенберг стверджує, що ніхто в НАТО не думав про розміщення чотирьох батальйонів у країнах Балтії та Польщі до того, як «Росія анексувала Крим та почала дестабілізувати схід України». «Те, що робить НАТО, є оборонною, пропорційною реакцією діям Росії. У той же час ми працюємо для діалогу», – додав Генсек.

Лідери НАТО підтвердили і свій курс щодо України, висловивши готовність продовжувати зміцнювати практичне і політичне партнерство з Києвом. Є. Столтенберг заявив, що союзники на зустрічі, у якій вперше взяли участь президенти США Д. Трамп та Франції Е. Макрон, підтвердили політичну і практичну підтримку Україні. «Було чітко сказано багатьма союзниками, і весь Альянс стоїть за цим, що ми будемо продовжувати посилювати наше партнерство з Україною, надаючи практичну та політичну

підтримку», – зазначив Є. Столтенберг (URL: <http://novynarnia.com/2017/05/26/samit-nato-z-trampom-pidtvdiv-pidtrimku-ukrayini/>. 2017. 26.05). Він також висловився за повноцінне виконання Мінських угод. «Я очікую, що кілька держав-союзниць, насамперед Франція й Німеччина, що входять до «нормандського формату», говоритимуть і відзвітують щодо виконання Мінських угод», – заявив керівник Альянсу Є. Столтенберг ще напередодні саміту (URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/3165/2006/112019/>. 2017. 26.05).

Згодом заступник Генерального секретаря Альянсу Р. Гетемюллер на Празькій конференції безпеки заявила, що в НАТО поставили Росію до переліку загроз разом з тероризмом і розповсюдженням ядерної зброї. «Перед нами стоять комплексні і довготривалі виклики: більш самовпевнена Росія, яка силою захопила Крим – суверенну територію України. А також підриває демократію через пропаганду та кібератаки», – наголосила Р. Гетемюллер (URL:

http://news.liga.net/news/politics/14766208_nato_rossiya_siloy_zakhvatila_krym_i_podryvaet_demokratiyu_v_mire.htm. 2017. 09.06).

За словами деяких українських політиків, Україна та агресія Росії були важливими питаннями, які глави держав та урядів країн НАТО обговорювали на своїй зустрічі, що пройшла в Брюсселі. Про це, зокрема, заявив і виконувач обов'язків глави місії України при НАТО Є. Божок.

За його словами, Українське питання, а також агресивна політика Росії було невід'ємним елементом саміту в Брюсселі. «Я можу впевнено і авторитетно сказати, що Україна вчора лунала дуже часто під час кулуарних, офіційних обговорень, у публічних виступах», – запевнив Є. Божок. (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/05/26/7066292/>. 2017. 26.05).

Він також вказав на заяви Генсека НАТО Є. Столтенберга на початку та в кінці заходу. «Генеральний секретар Альянсу абсолютно чітко продемонстрував незмінність і рішучість відомої політики Альянсу щодо України та агресивних дій Росії», – зазначив політик. Він пригадав спілкування з радниками НАТО та країн-членів Альянсу, які допомагають реформувати українські війська. «Висновки, які роблять ці стратегічні радники на сьогодні, українські збройні сили 2014 року і 2017 року – абсолютно непорівнянні речі. В Україні з'явилися боєздатні збройні сили. Якщо ми продовжимо у тому самому ключі, в якому працюємо зараз, в осяжній перспективі наші збройні сили відповідатимуть стандартам НАТО», – наголосив Є. Божок.

Через кілька днів після брюссельського саміту в Тбілісі відбулася конференція «Україна – Грузія – НАТО» за участі перших віце-спікерів парламентів України і Грузії, депутатів обох парламентів, Офісу НАТО в Грузії, представників Міноборони, недержавного сектору. Розглядалися поточні питання поглиблення співпраці. Про це повідомила один з ініціаторів проведення заходу, народний депутат від «Блоку Петра Порошенка», голова

постійної делегації України в Парламентській асамблеї НАТО І. Фриз (URL: <http://rian.com.ua/politics/20170527/1024426491.html>. 2017. 27.05).

Голова Верховної Ради України А. Парубій, який брав участь у тристоронній зустрічі в рамках засідання ПА НАТО в Тбілісі, звернувся до президента Парламентської асамблеї НАТО П. Аллі з проханням розглянути можливість проведення однієї з наступних сесій в Києві. «Для України вступ до НАТО є стратегічним завданням», – підкреслив А. Парубій. (URL: <http://www.dsnews.ua/politics/parubiy-priglasil-pa-nato-provesti-sessiyyu-v-stolitse-29052017121500>. 2017. 29.05).

Крім того, глава українського парламенту запросив голову грузинського парламенту І. Кобахідзе відвідати Київ 3 липня і взяти участь в урочистостях з нагоди 20-ї річниці підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. «Я переконаний, що наша співпраця з НАТО та Грузією буде тільки посилюватися», – наголосив спікер українського парламенту.

Слід зазначити, що під час тристоронньої зустрічі в Тбілісі президент Парламентської асамблеї НАТО П. Аллі заявив, що Росія повинна повернутися до офіційно визнаних кордонів.

У свою чергу А. Парубій наголосив на важливості більш тісного співробітництва України з НАТО. Він висловив сподівання на ухвалення законопроекту про визначення вступу в Організацію Північноатлантичного договору як стратегічного завдання України. Мова йшла про зміни до Закону України «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики. «Ми пропонуємо, щоб законодавчо було чітко вказано, що стратегічним завданням України є вступ до НАТО» – наголосив А. Парубій.

А вже 8 червня Верховна Рада законодавчо закріпила мету на вступ України в НАТО як пріоритет державної політики. Щоправда, як зазначають експерти, це рішення навряд чи прискорить рух країни на шляху до Північноатлантичного альянсу, але воно визначило її зовнішньополітичний курс. Україна відновлює свій шлях до НАТО. Яким би довгим він не був, зрозуміло одне: Україна рано чи пізно стане членом потужного військово-політичного блоку.

Деякі експерти з оптимізмом наголошують, що вступ до Північноатлантичного альянсу як одна з цілей політики України – це сигнал не тільки НАТО, а й Росії. Адже керівництво України дає чітко зрозуміти В. Путіну, що наша країна остаточно звільняється від протекторату Москви. Скільки б часу не довелося на це витратити – 10, 20 чи 30 років, українська держава рано чи пізно буде в НАТО. А це означає, що в Україні сподіваються повернути собі і Крим, і неконтрольовані українською владою нині райони Донбасу.

Проте, як зазначив український політичний оглядач С. Руденко, на сьогодні серйозною перешкодою для України на шляху в НАТО залишається Росія. Вступ Української держави в Північноатлантичний альянс багато в

чому залежить від Москви. «Позиція В. Путіна давно відома. Для того, щоб про неї нагадати ще раз, Кремль може сприяти ескалації насильства в Донбасі, спровокувати черговий конфлікт на півдні української держави. Мовляв, куди Україні в НАТО, якщо там йде громадянська війна», – зазначив С. Руденко (URL: <http://www.dw.com/uk/a-39168630>. 2017. 8.06).

Однак, на його переконання, шлях, яким пройшла та ж Чорногорія, ставши членом Північноатлантичного альянсу, незважаючи на протести Росії, свідчить про те, що нічого нереального в цьому немає. За три роки війни Україна отримала сучасну армію, у якій з'явився досвід захисту своєї території від зовнішнього ворога. «Українці дали чітко зрозуміти: свою незалежність і територіальну цілісність країни вони готові захищати зі зброєю в руках. Так, цій армії ще далеко до стандартів НАТО. Так, їй є чого вчитися у інших. Однак за цією армією майбутнє серед тих, хто готовий дати гідну відсіч агресору», – підкреслив політичний оглядач.

Менш оптимістично налаштовані експерти вважають, що на сьогодні членство України в НАТО не розглядається ні самою організацією, ні більшістю країн-учасників Альянсу. Тому рішення Верховної Ради щодо повернення курсу на членство України в НАТО – політична заява.

Вище керівництво України також розуміє, що до вступу в НАТО потрібно пройти ще довгий шлях, але прийняття вищеназваного закону це один із кроків на шляху до розв'язання проблеми.

Президент України П. Порошенко заявив, що підпише закон про відновлення курсу України на членство в НАТО, оскільки ця ініціатива була узгоджена з ним. «Звичайно ж підпишу, адже ця законодавча ініціатива була зі мною узгоджена, коаліція взяла активну участь в проходженні цього закону», – наголосив глава держави.

Разом з тим П. Порошенко заявив, що на сьогодні першочерговим завданням є проведення реформ з метою приведення держави у відповідність з критеріями НАТО перед подачею заявки на членство в цій організації. «Давайте ми сьогодні будемо говорити не про формальну сторону подачі заявки, а про те, що Україні треба зробити для того, щоб реформувати нашу державу, щоб вона відповідала тим критеріям, які необхідні для членства», – зазначив Президент України.

Експерти відзначають, що сам закон має важливе значення для майбутніх відносин України з НАТО. За словами директора Центру досліджень проблем громадянського суспільства В. Кулика, цей закон унормує наші неформально-формальні відносини з Альянсом. Тепер Україна може виступати ініціатором створення і підписання союзницьких угод з країнами-членами НАТО (URL: http://24tv.ua/nato_ne_gotoviy_priynyati_ukrayinu__ekspert_n827349. 2017. 8.06).

Разом з тим, на думку експерта, Україна найближчим часом не може розраховувати на ухвалення плану щодо набуття членства (ПДЧ) чи інші

форми наближення членства. Однак важливо, що нині в Україні досить тісна взаємодія з країнами-учасниками – від Польщі до Канади, з якими ми вступили в режим поглибленої військової співпраці. «Україна перебуває в зоні інтересу НАТО, і жодна інша країна, яка є учасником програми “Партнерство заради миру”, не має такої якості співпраці, як у нас. Зокрема, це і кількість зустрічей, навчань, тренінгів, присутність консультантів НАТО, надання нелетальної зброї, медичної допомоги, по лінії взаємодії і обміну інформації, в тому числі, розвідувальної», – наголосив експерт.

Проте, на думку В. Кулика, членство України в НАТО спровокує нестабільність у євразійському регіоні, до чого не готові наші європейські партнери і США. «Входження України в НАТО означатиме виклик Росії і призведе до ескалації з непередбачуваними наслідками. Це означатиме перегляд безпекової доктрини більшості країн ЄС», – вважає експерт.

На його переконання, до членства України в Альянсі не готові ні в Брюсселі, ні у Вашингтоні. Вони хочуть замиритися з Росією, шукати інструменти військово-політичного або політико-військового тиску на Кремль, використовуючи економічні санкції тощо. «Західні партнери зараз не бачать можливості дати гідну відповідь загрози, яка може виникнути на євразійському просторі. Адже за великим рахунком НАТО – не дуже дієва структура для відбивання загроз в умовах гібридної війни», – підкреслив В. Кулик.

Військовий експерт О. Жданов також сумнівається в можливості вступу України в НАТО. Він скептично ставиться навіть до того, що виконання затвердженої Президентом П. Порошенком програми співробітництва Україна – НАТО стане каталізатором вступу України в Альянс.

При цьому експерт вважає, що реформи в Україні з прицілом на оборонний блок дадуть змогу нам стати повноцінним військовим партнером НАТО. «У стратегічному плані США потрібна буферна зона з добре озброєною і боєздатною армією для того, щоб в разі чого або лякати Росію, або відбити реальний напад. НАТО буде за спиною в якості партнера, але розраховувати на членство ми не зможемо. Тут не варто плекати ілюзій. Вони допомагатимуть, підказуватимуть, озброюватимуть і комфортно почуватимуть себе за нашою спиною, а ми – виконуватимемо роль щита, який прикриває НАТО в Європі», – запевнив О. Жданов (<https://apostrophe.ua/ua/news/politics/2017-04-11/schit-evropyi-voennyiy-ekspert-vyiskazalsya-o-perspektivah-vstupleniya-ukrainyi-v-nato---/92895>. 2017. 11.04).

Та й країни-члени НАТО поки уникають конкретики про перспективи членства України в Альянсі. У Брюсселі на саміті говорили про співробітництво НАТО з Україною, про допомогу, співчували, але ніхто не говорив про членство України в Альянсі. Зокрема, про це нагадав старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень А. Карауц. «Є важливий аспект, що самі союзники, самі країни НАТО не поспішають говорити, що Україна має чітку перспективу. Генсек НАТО

кілька разів повторював, що це питання зараз не на часі, але вони готові тісно співпрацювати з Україною і досягати певних домовленостей щодо подальшої інтеграції на рівні технічному, взаємодії, тренувань тощо», – наголосив експерт (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics/27430-ukraina-v-nato-ekspert-porediv-pro-vazhlivomu-momenti.htm>. 2017. 08.06).

Разом з тим, на його переконання, багато в цьому питанні залежить і від самої України. Законодавчо встановлено що «пріоритетами національних інтересів України є інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі та в євроатлантичний безпековий простір з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору».

Проте жодні постанови, закон та укази, ухвалені в Києві, звісно ж, не є достатніми для того, щоби вступ України до Альянсу став реальною перспективою, а не лише законодавчою нормою.

На думку деяких експертів, можна виділити чотири ключові перепони нашому вступу до Альянсу. По-перше, це відсутність політичної волі країн-членів НАТО. Адже для прийняття до лав Альянсу нової держави має бути політична згода всіх союзників. І вони, ухвалюючи таке рішення, зважуватимуть усі «за» та «проти». По-друге – неготовність України до членства. Країни, що претендують на участь в Альянсі, мають відповідати багатьом вимогам, як щодо рівня демократії, так і щодо взаємної сумісності збройних сил, і ці вимоги не є лише декларативними. Україна наразі ще далека від мінімально необхідного рівня.

Третя причина, на думку експертів, полягає в тому, що в НАТО не впевнені в тому, чи не розвернеться Україна на Схід за 3–5–10 років. У НАТО добре пам'ятають про непевність українських настроїв у минулому, а тому не поспішають з висновками.

Четверта причина – відкритий збройний конфлікт України з Росією. Тому Альянс не візьме до лав державу, яка перебуває у стані війни, нехай навіть ця війна не є офіційно оголошеною.

Слід зазначити, що перешкоди є, і вони серйозні, але жодна з них не є достатньою підставою для того, щоби Україна зупинила рух до НАТО. Зрозуміло, що на сьогодні Україна ще не готова до повноцінного членства в Альянсі, але ситуація змінюється і в майбутньому все можливо.

До нових стандартів самоврядування

В. Тарасова, власкор СІАЗ НБУВ

Кадрове забезпечення в об'єднаних територіальних громадах

Із впровадженням реформи з децентралізації, розширенням повноважень об'єднаних територіальних громад (ОТГ) помітно зростає

потреба у відповідному кадровому забезпеченні. Досвід ОТГ засвідчив, що успішність їх функціонування залежить від якісного управлінського апарату. Утворюючи територіальну громаду, необхідно бути чіткими у фінансових розрахунках та бачити стратегію розвитку ОТГ. Так, директор Івано-Франківського центру розвитку місцевого самоврядування Р. Панасюк переконаний, що не менш важливим у діяльності ОТГ є і якісний склад депутатського корпусу та ефективна робота старост. «Сьогодні деякі територіальні громади можуть і не володіти значними земельними ресурсами та не мати фінансових можливостей. Успіхи функціонування будь-якої ОТГ залежатимуть від якісних керівників, які прийматимуть ефективні управлінські рішення та їх підзвітності перед громадою», – зазначив Р. Панасюк.

У зв'язку з потребою в кадрах у різних регіонах України розпочато активізацію заходів щодо кадрового забезпечення функціонування ОТГ. Зокрема, на Тернопільщині в ОТГ через брак кадрів вирішили брати на роботу випускників вишів. Це завдання озвучив виконавчий директор Тернопільського регіонального відділення Асоціації міст України, консультант з питань місцевого економічного розвитку І. Гірчак. «В нас є ідея провести ярмарок вакансій у наших вищих навчальних закладах. Такий захід дозволить молодим фахівцям, які закінчують навчання і планують повертатися додому, ознайомитися з вакансіями в об'єднаних територіальних громадах і знайти роботу неподалік від місця проживання», – зазначив І. Гірчак.

Саме на формування регіонального кадрового потенціалу, розвиток регіональної вищої освіти і забезпечення кваліфікованими кадрами спрямована Програма розвитку людського капіталу Херсонщини, яку затвердили на засіданні колеги Херсонської обласної державної адміністрації. За словами голови ХОДА А. Гордеєва, на сьогодні не у всіх є можливість оплатити навчання у вищому навчальному закладі, тому облдержадміністрація запропонувала таке розв'язання проблеми. «Сьогодні ми пропонуємо всім головам сільських рад, ОТГ формувати державне регіональне своє замовлення і надавати своїм мешканцям-абітурієнтам займ для того, щоб вони могли закінчити вищий навчальний заклад, повернутися в це ж село, створити там сім'ю, працювати і робити комфортне життя всього суспільства», – додав А. Гордеєв.

Поки в регіонах місцева влада вирішує кадрове питання шляхом залучення випускників вишів, у громадах готові підтримувати фахівців матеріально. Так, Кіптівська об'єднана громада Чернігівської області готова для вчителів і медиків, які приїдуть сюди працювати, придбати житло і зробити в ньому належний ремонт.

Процеси децентралізації влади, змін територіального устрою, реформування місцевого самоврядування, модернізації служби в органах місцевого самоврядування ставлять нові вимоги до професійних якостей

голів територіальних громад. У кожному регіоні створено обласні центри перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. У цих центрах новообрані сільські, селищні, міські голови ОТГ отримують можливість підвищувати свою професійну компетентність у рамках проведених семінарів за професійною програмою посадових осіб органів місцевого самоврядування. До прикладу, у Черкаському обласному центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів відбувся семінар для новообраних сільських, селищних голів. Семінар розпочався з круглого столу на тему: «Територіальна організація влади та реформа місцевого самоврядування». Програма семінару передбачала обговорення актуальних питань реформи місцевого самоврядування, організації роботи об'єднаних територіальних громад, реалізації повноважень сільських, селищних голів, кадрової політики, децентралізації фінансів, проектування та забудови сільських населених пунктів, виділення земельних ділянок учасникам АТО, енергозбереження, використання альтернативних джерел енергії, розробки проектів та програм регіонального розвитку, охорони навколишнього природного середовища та ін. Новообрані сільські, селищні голови також ознайомились із основними положеннями проекту нового Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування».

Директор Черкаського обласного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів С. Демченко поінформував, що після завершення навчання новообрані сільські, селищні голови отримали електронні кейси методичних матеріалів для самостійного опрацювання, адже самоосвіта посадовців є органічною невід'ємною складовою системи їх професійного навчання.

Розвиток економіки та залучення інвестицій, отримання додаткового фінансування до місцевих бюджетів ОТГ є запорукою успішного функціонування громад. Наразі бюджетне законодавство знову зазнало змін, видаткові повноваження місцевих бюджетів змінюються, а Податковий кодекс залишається незмінним. Додаткових джерел на збільшення фінансування податкових ресурсів до місцевих бюджетів не надходить. Тому необхідно залучати кошти з інших джерел та шукати доступні в наш час можливості грантової підтримки та кредитування. Саме як правильно керувати бюджетом та залучати додаткові кошти стало важливою темою семінарів для представників територіальних громад.

Зважаючи на те що Житомирська область є однією з передових у створенні об'єднаних громад, експерти міжнародного центру перспективних досліджень провели семінар «Фінансова прозорість об'єднаних громад». Зокрема, представникам ОТГ розповіли, яким чином отримати додаткове фінансування до місцевих бюджетів, а також як правильно та прозоро використовувати ці кошти для розвитку громади. Крім того, експерти навчали представників громад як правильно залучати додаткові кошти до

своїх бюджетів, адже, щоб розпоряджатися грошима, для початку необхідно їх мати.

Зазвичай в об'єднаних громадах є джерела надходження коштів, тоді питання лише в їх ефективному використанні. Та якщо наповнити бюджет за рахунок податків та зборів не вдається, доводиться залучати грантове фінансування. Саме для цього існують програми, які надають допомогу на переобладнання шкіл, створення водогонів, утилізацію відходів та інші практичні й навіть необхідні заходи. Це може бути, наприклад, проект USAID від американського посольства, проект MATRA, який швейцарці фінансують. Вони виділяють на кожну країну певну суму коштів.

При цьому експерти також закликають громадськість долучатися до контролю за використанням бюджетних коштів, щоб запобігти корупції. Вони наголосили на тому, що саме громадськість має відіграти важливу роль у цьому процесі, адже йдеться про гроші, зосереджені безпосередньо в конкретній ОТГ.

У Коропській ОТГ Чернігівської області затвердили посаду головного спеціаліста відділу муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменеджменту. До функціональних обов'язків входить: підвищення енергоефективності всіх споруд, підпорядкованих ОТГ в адміністративному центрі та селах, а також проектна робота, під якою розуміється написання грантових пропозицій, заяв на співфінансування та участь в різноманітних конкурсах, співпраця з донорами та інвесторами.

Роботу щодо підвищення енергоефективності будівель в ОТГ справедливо вважають правильним почати зі зменшення використання енергоносіїв (газу, торфу, вугілля тощо) шляхом утеплення фасадів та теплошляхів, заміни вікон. Звичайно, на проблемні ділянки чи термінові роботи будуть виділятися кошти з бюджету громади, але для робіт, які можна відтермінувати, по можливості будуть залучатися грантові кошти та, що не менш важливо, впроваджувати програми співфінансування.

Окрім сфери енергоефективності, спеціалісти працюватимуть і в інших напрямках – культурних, спортивних, освітніх тощо. У цьому році USAID (Агентство США з міжнародного розвитку) святкує 25-у річницю співпраці з Україною. У перспективі з цієї нагоди можливе проведення різних культурно-масових заходів за обміном. За фінансування агенції спільно з українськими партнерами американці планують провести концертні та спортивні заходи в Україні, а потім представники нашої країни проведуть подібні заходи в США.

До того як зайняти посаду головного спеціаліста відділу муніципальних ініціатив, інвестицій та енергоменеджменту в Коропській ОТГ, фахівці неодноразово проходили навчання на відповідних курсах, у тому числі був у Коропі тренінг від благодійного фонду «Майбутнє Чернігівщини». Деякі з них мають досвід роботи у Європейському Союзі.

Там вперше і дізнаються про грантові програми, як ці програми діють, на що і за що людям дають кошти.

Важливим для спеціалістів виявився досвід колег із громад, де успішно втілюють грантові проекти та програми співфінансування. «З найближчих – цікаво було б поспілкуватися зі фахівцями в Мені, де недавно реалізували програму вуличного освітлення. Хотілося б потрапити і місто Долина на Івано-Франківщині, що є лідером в сфері енергоефективності, до Миргороду – бачу, що він теж цілеспрямовано розвивається в цьому напрямку. Також цікаво було б побувати в селі Лосятин в Тернопільській області. Жителі села при сільській раді створили кооператив по вирощуванню ягід. Починалося все з залучення грантів, потім на грантові кошти там створили ферму, а потім ще й поставили морозильні установки. Зараз люди мають роботу, а завдяки відрахуванням до сільського бюджету оновлюється інфраструктура», – діляться в Коропській ОТГ.

Правильне формування бюджету, раціональне використання коштів та фінансова прозорість ОТГ – це теми, яким зазвичай присвячені навчальні семінари. Так під час семінару, організованому Міжнародним центром перспективних досліджень (м. Київ) за підтримки Посольства Нідерландів, заступник директора та начальник бюджетного управління департаменту фінансів Вінницької ОДА О. Горба повідомив, що департамент створив спеціальний відділ, який опікується фінансами об'єднаних громад, консультує фінансові органи ОТГ. Основна увага зосереджена на основних проблемах і шляхах їх спільного розв'язання: контактах з Держгеокадастром, розподілі фінансових повноважень громад і районів, передачі на баланс ОТГ бібліотек і клубів, передачі коштів від громад районам, які продовжують обслуговування хворих та одиноких престарілих на територіях громад; взаєминах з Держказначейством.

Під час семінару було проаналізовано ситуацію з виконанням доходів до бюджетів ОТГ Вінницької області. Так, за загальним фондом цей показник не зріс лише в чотирьох ОТГ із 21, у більшості ж істотно збільшився: у Ковалівській ОТГ зростання становило 182 %, серед лідерів Мельниківська, Вороновицька, Джулинська, Шпиківська, Немирівська, Хижинецька, Дашівська, Райгородська та ін. Відчутно зросли і надходження до бюджетів ОТГ від акцизного податку – у середньому на 137 %. А надходження від єдиного податку (основу його становить переважно фіксований податок на сільськогосподарські землі) у середньому зріс на 164 %, а в Бабчинецькій та Жданівській громадах – більш як на 320 %. Темпи зростання надходжень від податку на доходи фізичних осіб громадах теж зросли – у середньому на 145 %. Отже, всі ці надходження вимагають від новостворених фінансових органів ОТГ компетенції, як ними правильно розпорядитися.

На проблемних питаннях освоєння цільових субвенцій в ОТГ зосереджується значна увага. Зокрема, у Запорізькій області триває системне навчання голів та посадовців ОТГ. Для них відбувся черговий тренінг на

тему: «Державний фонд регіонального розвитку – додаткове джерело фінансування проектів ОТГ Запорізької області». Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) в Україні функціонує з 2012 р. Фонд є ефективною рушійною силою розвитку регіонів, каталізатором для розгортання інвестиційної активності та притоку приватних інвестицій у розвиток територіальних громад. За його кошти можуть фінансуватися значимі для розвитку регіонів проекти.

Як зазначила заступник голови – керівник апарату облдержадміністрації З. Бойко, цього року в державному бюджеті заплановано кошти для Державного фонду регіонального розвитку в обсязі 3,5 млрд. грн, із них Запорізькій області виділено 114,5 млн грн. Починаючи з цього року, не менше 30 % коштів фонду громадами повинні спрямовуватися на розвиток спортивної інфраструктури, енергоефективності навчальних та медичних закладів. Головною умовою отримання коштів є якісна підготовка проектів регіонального розвитку відповідно до формату вимог державного фонду регіонального розвитку.

У зв'язку з цим, учасників навчання ознайомлюють з умовами та критеріями відбору проектів. Так, інвестиційні програми й проекти повинні відповідати одній з таких умов: відповідність пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку, стратегіях розвитку регіонів та у планах заходів з їх реалізації; впровадження інвестиційних програм і проектів як проектів співробітництва територіальних громад; підтримка добровільно об'єднаних громад.

При відборі інвестиційних програм і проектів регіональна комісія враховує їх відповідність таким критеріям: для інвестиційних програм і проектів, які передбачають будівництво, – наявність затвердженої в установленому законодавством порядку проектної документації; календарний план реалізації повинен становити від одного до трьох років; наявність співфінансування з місцевих бюджетів на рівні 10 %; спроможність суб'єктів, на фінансування об'єктів яких залучаються кошти державного фонду регіонального розвитку, забезпечувати подальше власне фінансування або їх утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів.

В Івано-Франківському регіональному відділенні Асоціації міст України в рамках проекту «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС) відбувся практикум на тему: «Порядок отримання та використання коштів субвенції на розвиток інфраструктури об'єднаної громади» для представників новостворених ОТГ. Захід модерував провідний науковець Прикарпаття, доктор економічних наук, професор ІФНТУНГ В. Петренко. За словами виконавчого директора Івано-Франківського РВ АМУ Ю. Стефанчука, торік три об'єднані громади Прикарпаття – Печеніжинська, Верхнянська і Старобогородчанська – отримали 22 млн грн інфраструктурної субвенції, що вилилось у 41 проект соціально-економічного розвитку. Більшу частину коштів було скеровано на

поліпшення дорожнього полотна, заміну вікон, дверей у дитячих садках і школах, частковий ремонт інфраструктури громади. Цього року в області запрацювало ще сім об'єднаних громад, тобто нині в нових фінансових умовах функціонує уже 11 ОТГ. А відповідно до проекту постанови Кабінету Міністрів України на чинні ОТГ Прикарпаття буде виділено понад 43 млн грн. Ці гроші сприятимуть швидкому розвитку населених пунктів, які належать до об'єднаних територіальних громад.

Під час практикумів навчають особливостям написання проектних заявок, формулювання мети, завдання і заходів проекту. Також експерти акцентують на основних вимогах до змістовної спрямованості проектів, а саме рівності і гармонійності у розвитку населених пунктів, підвищення якості життя мешканців громад тощо. Вміння писати якісні проекти – це нині альтернативне джерело залучення інвестицій для розвитку громад, наголосила експерт. З порядком та умовами надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ ознайомлюють в облдержадміністраціях.

Держава надає кошти для покращення інфраструктури громад, тож важливо аби в кожній ОТГ були спеціалісти, які вміють фахово сформулювати проектну пропозицію та втілити її у життя. На Тернопільщині значну увагу приділяють мобілізації місцевих громад на створення планів перспективного розвитку територій. Про це наголосив заступник голови Тернопільської обласної державної адміністрації О. Валов під час семінару. «Це наша спільна праця – правильне визначення пріоритетів, готовність реалізувати проекти на умовах співфінансування. На серйозні проекти можна залучати й кошти міжнародних грантів», – зазначив він.

Необхідно використати можливість участі в конкурсі проектів регіонального розвитку, які можуть фінансуватися за рахунок коштів, передбачених у держбюджеті (в рамках реалізації програми секторальної бюджетної підтримки ЄС). Програми регіонального розвитку наступні: «Інвестиційна економіка та інновації»; «Сільський розвиток»; «Розвиток людського потенціалу»; «Розвиток туризму»; «Загальноукраїнська солідарність». Обов'язкова умова даного проекту – співфінансування. Внески повинні становити не менше 10 % від вартості проекту.

Навчання з розробки стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад реалізує Асоціація міст України (далі – АМУ) в рамках проекту USAID «Розробка курсу на зміцнення місцевого самоврядування в Україні» (ПУЛЬС). Річний цикл навчання з розробки стратегій розвитку ОТГ – практичний навчальний курс, що впроваджуватиметься за принципом «вчися і роби»: представники ОТГ не просто теоретично опануватимуть підходи до розробки стратегій розвитку, а втілюватимуть їх на практиці, паралельно з навчанням розробляючи стратегії розвитку своїх територіальних громад.

Для участі в навчанні АМУ буде відібрано 100 ОТГ, що будуть згруповані у чотири навчальні групи, кожна з яких працюватиме за окремою

програмою, підготовленою та впроваджуваною однією з чотирьох команд тренерів.

Кожна ОТГ буде представлена двома учасниками – посадовою особою місцевого самоврядування, відповідальною за питання розвитку територіальної громади, та представником місцевої громадської організації. Річний цикл навчання буде поділено на мінімум чотири тематичні сесії – дво – або триденні навчання, після якого учасники отримають завдання для втілення кожного наступного етапу розробки стратегії розвитку своєї територіальної громади.

Усі громади мають починати свою роботу зі стратегії та розробки схеми планування розвитку. Це ті два ключові документи, без яких говорити про ефективну та успішну громаду просто неможливо. Навчання з цих питань представників ОТГ проводять у Запорізькому ВПУ «Центр розвитку місцевого самоврядування» спільно з Управлінням містобудування та архітектури обласної державної адміністрації проведено семінар на тему: «Просторове планування, реформа містобудівної діяльності та в сфері архітектурно-будівельного контролю: нові можливості ОТГ». Слухачів ознайомлюють з питаннями містобудівної документації, практичними аспектами її розробки на місцевому рівні, реформою у сфері архітектурно-будівельного контролю та системи моніторингу інформації в розвитку територій. Під час заходу спеціалісти вперше мали змогу детально обговорити питання планування територій громад, а представники органів місцевого самоврядування – отримати фахові рекомендації з розробки містобудівної документації та ведення містобудівного кадастру. У майбутньому все це допоможе громадам приймати правильні рішення щодо планування територій.

Сьогодні просторове планування є невід’ємним атрибутом управлінської діяльності об’єднаних територіальних громад. Завдяки сучасним планам та програмам у сфері містобудівної діяльності громади мають змогу ефективно використовувати власні ресурси, забезпечувати належну якість середовища для проживання, працювати над збереженням культурної спадщини і загалом задовольняти потреби громади та індивідуальні запити в тій чи іншій сфері.

Питанням стратегічного планування приділяють увагу і при підготовці регіональних експертів U-LEAD. Зокрема, 13–17 березня в Києві у рамках Програми «U-LEAD з Європою» (Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку) відбувся навчальний семінар з питань стратегічного планування регіонального та місцевого розвитку для експертів з регіонального розвитку. Семінар було організовано за підтримки експертів колишнього проекту ЄС «Підтримка впровадження державної регіональної політики», який успішно закінчився наприкінці 2016 р.

Учасниками семінару стали фіналісти конкурсного відбору висококваліфікованих фахівців до групи експертів з питань регіонального розвитку для підтримки впровадження реформ децентралізації та політики регіонального розвитку в 24 областях України. Ці експерти були відібрані для консультаційної підтримки впровадження нової державної регіональної політики та реформи місцевого самоврядування і територіальної організації влади. Вони працюватимуть на базі відокремлених підрозділів установи «Центр розвитку місцевого самоврядування», створених у всіх областях України. Відокремлені підрозділи сприятимуть реалізації регіональної політики та реформи децентралізації через проведення навчань, надання консультацій та експертної підтримки органам місцевого самоврядування та державним органам влади.

Під час семінару учасники дізналися про актуальний стан реформування державної політики регіонального розвитку та її взаємозв'язок із процесом децентралізації, специфіку роботи Державного фонду регіонального розвитку як основного фінансового інструменту державної регіональної політики, особливості просторового планування розвитку об'єднаних територіальних громад.

Також вони навчалися методиці підготовки стратегічних планів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та регіонів, планів реалізації місцевих та регіональних стратегій тощо. Учасники семінару здобули навички проведення стратегічного аналізу, здійснення стратегічного вибору, проведення відкритих засідань регіональних експертних груп з відбору технічних завдань для проектів регіонального розвитку.

U-LEAD планує продовжити відбір та навчання експертів для надання підтримки ОТГ найближчим часом. Наступний семінар для експертів з регіонального розвитку буде присвячений проектному менеджменту.

Програма «U-LEAD з Європо» спільно фінансується Європейським Союзом та його державами-членами (Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею та Швецією) і реалізується Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH та Шведським агентством з питань міжнародного співробітництва і розвитку (Sida).

Важливою складовою процесу реалізації стратегії розвитку ОТГ є наявність досвіду здійснення державних закупівель. Зокрема, за ініціативи Івано-Франківського центру розвитку місцевого самоврядування в обласному центрі проводять дводенний тренінг-семінар на тему: «Закон України «Про публічні закупівлі» від теорії до практики. Особливості роботи з майданчиками та веб-порталом proZorro.gov.ua». Захід проходить за підтримки програми «U-Lead з Європою»

Експерти навчають представників об'єднаних територіальних громад проводити процедури закупівель та надають ґрунтовні роз'яснення змін до чинного законодавства. Лектори зосереджують увагу слухачів на особливостях закупівельного процесу. Разом з тим здійснюється презентація

практичного застосування роботи на основних майданчиках та в електронній системі ProZorro. Okремо ведеться мова про створення тендерних комітетів та уповноважених осіб замовника, визначення предмету закупівель. Також ідеться про планування закупівельних процедур, допорогові закупівлі, особливості складання тендерної документації та процедуру проведення відкритих торгів.

Важливою складовою для розбудови успішної ОТГ є залучення коштів, яке неможливе без проектної роботи. Адже такі вкладення є більш конкретними, зручними для звітності та ефективнішими. Вінницька обласна асоціація органів місцевого самоврядування (ВОАОМС) проводить семінар-тренінги «Підготовка проектної пропозиції». Відповідальні особи за грантову діяльність навчають як правильно обґрунтовувати проблему, визначити мету, завдання, планувати діяльність, здійснювати моніторинг та оцінку, формувати бюджет і створювати якісні конкурентні проекти. Okрім теоретичної частини, тренери передбачили багато практичних завдань та робіт в групах.

За словами, керівника секретаріату ВОАОМС В. Вікалюк, одним з головних напрямів діяльності є побудова «грантової вертикалі» – щоб в кожній громаді було 2–3 особи, відповідальні за грантову діяльність та залучення коштів в громаду. «Якщо участь в обласному конкурсі беруть майже всі територіальні громади Вінниччини, то на міжнародний рівень виходять одиниці. Наше завдання сьогодні – навчити писати якісні проекти та шукати механізми їхньої реалізації», – зазначив В. Вікалюк.

Зі свого боку ВОАОМС також активізувала проектну діяльність. На сьогодні вже підготовлено 10 проектів, але практика показує – якщо з 10 переможе 2 – це буде добрим результатом.

Підвищують свою кваліфікацію старости об'єднаних територіальних громад. Так, 14 березня в Хмельницькому центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій під час ознайомчого семінару в рамках проекту «Староста об'єднаної територіальної громади та громадськість: виклики сьогодення» керівництво області підписало протокол намірів між обласною державною адміністрацією, обласною радою, Хмельницьким центром перепідготовки та підвищення кваліфікації та Представництвом Фонду Ганса Зайделя в Україні про співробітництво в рамках проекту Фонду «Сприяння розвитку державного управління та місцевого самоврядування в Україні»

На ознайомчому семінарі, який пройшов за підтримки німецького Фонду Ганса Зайделя в рамках проекту «Староста об'єднаної територіальної громади та громадськість: виклики сьогодення», були присутні 26 голів міських, селищних, сільських об'єднаних територіальних громад області та понад 100 старост цих громад.

Метою проекту «Староста об'єднаної територіальної громади та громадськість: виклики сьогодення» є поглиблення знань з основ нормативно-правового регулювання діяльності об'єднаних територіальних громад і інституту старости; розширення знань, вмінь, навичок роботи старост із громадськістю сіл, селищ; використання в роботі старост інформаційно-комунікаційних технологій; визначення можливих варіантів подолання проблем у роботі старост із громадськістю; наведення експертних оцінок й практичних порад; обмін досвідом.

Проектом передбачено в березні – листопаді 2017 р. проведення ряду заходів та навчань старост об'єднаних територіальних громад Хмельницької області за програмою тематичного короткострокового семінару «Староста та громадськість: виклики сьогодення».

У рамках другого етапу Проекту 28–29 березня поточного року відбулося навчання слухачів за програмою тематичного короткострокового семінару «Староста та громадськість: виклики сьогодення», яка включає старост Дунаєвецької та Полонської міських об'єднаних територіальних громад.

На підсумковому етапі (жовтень – листопад 2017 р.) з метою поширення досвіду Хмельницької області щодо розвитку місцевого самоврядування та реалізації Проекту на теренах України буде проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Розвиток місцевого самоврядування. Становлення інституту старости» та видано науково-практичний посібник «Становлення інституту старости: перші кроки».

В онлайн-доступі з'явилося видання «План дій старости: 8 кроків успішного старту». Посібник підготовлений Дніпропетровським Центром розвитку місцевого самоврядування за підтримки програми «U-LEAD з Європою»

У передмові до видання йдеться: «План дій старости: 8 кроків успішного старту» є першою міжрегіональною спробою наукових консультантів ДРІДУ НАДУ, експертів та практиків реформи децентралізації Дніпропетровської, Запорізької, Полтавської областей, регіональних Центрів розвитку місцевого самоврядування узагальнити ключові питання щодо професійних компетенцій старост та надати практичні рекомендації з питань їхньої професійної діяльності».

Автори посібника сподіваються, що видання буде корисним усім, хто цікавиться, які кроки в першу чергу має зробити староста, щоб стати справжнім лідером, ефективним адміністратором, представником інтересів територіальної громади.

Таким чином, приділення значної уваги до питань кадрового забезпечення ОТГ та реалізація відповідних заходів щодо залучення фахівців до розвитку громад на місцях засвідчує перспективність розвитку регіонів України *(Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Хмельницька обласна рада (<http://km-oblrada.gov.ua/>); 0552.ua – Сайт*

города Херсона (<https://www.0552.ua/news/1582092>); Запорізька обласна державна адміністрація (<http://www.zoda.gov.ua/>); Тернопільська обласна державна адміністрація (<http://www.oda.te.gov.ua/>); 0352.ua – сайт міста Тернополя (<http://www.0352.ua/news/1586917>); Інтернет-портал «Сіверщина» (<http://siver.com.ua/>); Івано-Франківська обласна державна адміністрація (<http://www.if.gov.ua/news/u-ivano-frankivsku-predstavnikiv-otg-navchayut-zdijsnyuvati-derzhavni-zakupivli>); Черкаська обласна рада (<http://oblradack.gov.ua/novini/4733-novoobran-slsk-selischn-golovi-pdvischili-profesynu-kompetentnst.html>); ЖИТОМИР.today (<http://zhitomir.today/>); Чернігівщина: події і коментарі (<http://pik.cn.ua/27200/obednani-gromadi-navchat-rozroblyati-strategiyi-rozvitku/>); Час Чернігівський (<http://cntime.cn.ua/top-novini/item/18106-u-koropskii-oth-ziavyvsia-spetsialist-po-zaluchenniu-hrantiv.html>); Вінницька обласна рада (<http://www.vinrada.gov.ua/grantova-diyalnist-%E2%80%93-shlyah-do-rozvitku-gromadi.htm>); Beztabu.mk.ua (<http://beztabu.mk.ua/>); Децентралізація влади (<http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4844>).

В. Пальчук, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Бюджети місцевих рад: надходження та видатки в процесі реалізації реформи з децентралізації

(Початок, закінчення в наступному номері)

Показники місцевих бюджетів у результаті бюджетних та податкових змін

На початку процесу фінансової децентралізації 2015 р. у результаті передачі окремих доходів з державного бюджету, запровадження нового виду податку (акцизний податок з кінцевих продажів), розширення бази оподаткування податком на нерухомість, запровадження нових субвенцій на здійснення видатків на делеговані державні повноваження в галузях освіти та охорони здоров'я (освітня та медична субвенції) місцеві бюджети отримали значний фінансовий ресурс. Це дало змогу місцевому самоврядуванню вперше з початку дії Бюджетного кодексу України розпочати розв'язання нагальних проблем щодо утримання та розвитку місцевої інфраструктури. Місцеві ради отримали кошти, які мають бути інвестовані в розвиток інфраструктури, соціальних об'єктів, освіти, медицину, якість життя людей у регіонах.

За результатами 2016 р. місцеві бюджети отримали 50 млрд грн. У результаті проведеної фінансової децентралізації кількість дотаційних бюджетів знижено на 25 %, і процес скорочення їх кількості триває. Раніше 96 % українських бюджетів місцевого самоврядування були дотаційними. За словами Прем'єр-міністра України В. Гройсман, у 2016 р. після бюджетної

децентралізації планували надходження до місцевих бюджетів на рівні 125 млрд грн, а фактично на кінець року надходження становила – 149 млрд грн.

За урядовою інформацією, зафіксовано збільшення місцевих бюджетів щорічно на 50 % у 2015 і 2016 р., а у 2017 р. припускають зростання ще на 25 %. Якщо порівнювати 2015-й, 2016-й і 2017 р., то відбулося збільшення місцевих бюджетів розвитку практично вдвічі. На місцях починають розробляти і реалізовувати стратегії розвитку. У них закладають залучення інвестицій і, як наслідок, вже в січні поточного року одержано приріст доходів за рахунок податку на доходи фізичних осіб ПДФО на 40 %.

Міністр регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Г. Зубко пояснює, що у 2015-му, коли почали впроваджувати бюджетну децентралізацію, органи місцевого самоврядування планували обсяг місцевих бюджетів країни на рівні 70 млрд грн, а закінчили рік на 98,5 млрд. Бюджет 2016-го багато хто прийняв на рівні 2015-го, побоюючись, що не зберуть більше податків. Але вже в середині 2016 р. перезатвердили бюджети до 125 млрд грн, а закінчили рік із 149 млрд. На 2017 р. затверджено на 175 млрд грн.

На його думку, місцеві бюджети можуть збирати втричі більше грошей, аніж сьогодні, якщо виявлять тих, хто нелегально, без сплати акцизу, торгує нафтопродуктами, алкоголем, не платить податок за землю. Як підтвердження підсумків уряду є інформація про виконання обласного бюджету Сумської області за 2016 р. Так, минулого року до обласного бюджету надійшло 5 230,6 млн грн, з них до загального фонду 5 079,9 млн грн, що становить 100,8 % до затверджених обсягів, спеціального фонду – 150,8 млн грн, або 123,1 %. До загального фонду обласного бюджету отримано 576,2 млн грн податків та зборів, що становить 108,2 % до затверджених на рік показників. При цьому бюджетоутворювальним джерелом обласного бюджету, як і в попередні роки, залишається податок та збір на доходи фізичних осіб, який займає 70,8 % у загальній сумі надходжень. Його отримано 408 млн грн, або 108,8 % до річного обсягу. Усього за звітний період видатки обласного бюджету становили 5 237,5 млн грн, або 98,7 % до затвердженого річного плану. Це дало змогу профінансувати всю заявлену бюджетними установами потребу в коштах на їх утримання та забезпечити виплату всіх соціальних субвенцій.

2017 р. отримав від законодавців та уряду бюджетні новації. Набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до бюджетів місцевого самоврядування» (№ 96 від 8 лютого 2017 р.). Постанова передбачає, що 13,44 % акцизного податку з виробленого та ввезеного пального буде зараховуватися до місцевих бюджетів. Крім того, документ визначає, що розподіл частини акцизного податку з пального між місцевими бюджетами відповідно до часток для

зарахування до місцевих бюджетів буде відбуватися щоденно. Такий механізм розподілу названого акцизу, як роз'яснювало Міністерство фінансів, сприятиме детінізації та підвищить ефективність сплати акцизного податку, а також забезпечить стабільні надходження до місцевих бюджетів.

Натомість скасовується податок на роздрібну торгівлю нафтопродуктами, який раніше йшов до місцевих бюджетів. Розмір орендної плати за землю тепер визначатимуть самі громади, і всі надходження залишатимуться в них. Для громад скасовується судовий збір. Також надається право перевіряти та складати протоколи про адміністративні порушення.

Освітня галузь отримуватиме субвенцію від держави лише для оплати праці педагогічним працівникам. Решта статей має взяти на себе місцевий бюджет. ПТУ в містах обласного значення держава не фінансуватиме в цьому році. Також для цієї категорії навчальних закладів передбачена субвенція на модернізацію закладів у сумі 50 млн грн.

Медична субвенція відтепер не покриватиме витрат на комунальні послуги та електроносії. Оплачувати це мають місцеві бюджети.

За словами урядовців, місцеве самоврядування у 2017 р. може також приймати місцевий бюджет раніше Державного бюджету і планувати свої видатки на три роки вперед, оскільки вони бачать базу оподаткування, бюджет розвитку і складають плани.

Підбиваючи підсумки надходження до місцевих бюджетів у 2016 р., кожний регіон загалом та на місцевому рівні зокрема, визначають основні напрями, спрямовані на забезпечення надходження коштів до бюджетів усіх рівнів у 2017 р. Так, за інформацією ГУ ДФС у Запорізькій області у 2016 р. до зведеного бюджету області забезпечено надходження 10 млрд 145,7 млн грн. Це на 60 % або на 3 млрд 761,5 млн грн перевищує рівень 2015 р. Індикативний показник доходів зі збору платежів до загального фонду Державного бюджету виконано на 112 %. До бюджету надійшло 4 млрд 229,5 млн грн, що перевищує доведене завдання на 453 млн грн. Завдання щодо надходжень до місцевих бюджетів виконано на 119,5 %. Протягом 2016 р. місцеві бюджети поповнилися майже 6 млрд грн. Бюджети місцевих громад отримали більше фінансових ресурсів як від очікуваної суми, так і порівняно з минулорічними показниками. Рівень надходжень 2015 р. перевищено на 56,8 % або на понад 2 млрд грн.

Для збереження відповідного рівня надходження до місцевого бюджету в Запорізькій області звертають увагу на 50 % перевиконання плану митних зборів у регіоні, які спрямовуються на розвиток інфраструктури. У зв'язку з цим, місцева влада приймає заходи співпраці з ГУ ДФС у Запорізькій області, щоб підприємці проводили розмитнення саме на території області.

Не менше в цьому регіоні турбує питання проведення заходу «Урожай-2017». Минулого року було проведено чималу роботу, у результаті якої зафіксовано, що до 30 % урожаю перебуває «в тіні». Влада регіону

розраховує на активну допомогу всіх правоохоронців, перевіряючих служб та елеваторів області. Крім того, у рамках «Урожаю» минулого року було легалізовано близько 4 тис. робочих місць. Нині головні перевірчі функції в цій сфері перебувають у ГУ охорони праці, а також за сприяння ДФС та Пенсійного фонду. Також присутні в Запорізькій області вживають заходи щодо легалізації та підвищення рівня заробітної плати у 2017 р.; напрями роботи територіальних органів ГУ ДФС у Запорізькій області в частині протидії використанню схемного кредиту по ПДВ; пріоритетні напрями роботи з погашення податкового боргу та стан протидії корупції в територіальних органах ДФС у Запорізькій області.

Щоб збільшити надходження до місцевих бюджетів в об'єднаних територіальних громадах (далі – ОТГ) збільшують місцеві податки та збори. Так, з початку поточного року податок на землю в Коропській об'єднаній громаді Чернігівської області переглянули. За словами голови Коропської ОТГ В. Журавля, нормативно-грошова оцінка земель по селах не змінилася, а от ставки земельного податку – так. Раніше податок на землю під будинками у кожній сільраді був різний, від 0,01 відсотка до 0,05. Після приєднання встановили єдину ставку для всіх, у тому числі і для Коропа – 0,1 %. На землі сільськогосподарського призначення було від 0,1 до 0,3 %. У зв'язку зі змінами Податкового кодексу встановили мінімальний відсоток – 0,3. Податок на землі комерційного призначення по району теж був різний: від 1 до 3 %. Для всіх встановили 3 %.

«У деяких селах податок на землю під будинками справді трохи збільшився. Наприклад, в Атюші ставка була 0,03 %. А стала – 0,1. Підвищилась утрічі. У Будищі така ж історія. У Вільному, Городищі – ціна піднялася вдвічі. У Карильському залишилося без змін. У Коропі люди платили від нормативно-грошової оцінки землі. На околиці нараховували мінімум 5 грн, у центрі, де тверде дорожнє покриття і газ, – 15 грн. Якщо по селах нараховували по 30 грн, тепер будуть по 60 чи навіть 90 грн. Податок на землю платять раз на рік, у травні-червні», – пояснив Ю. Євтушенко, землевпорядник Коропської ОТГ.

Надходження податкових платежів до бюджету Старобогородчанської сільської ОТГ Івано-Франківської області у 2016 р. виконали на 23 млн 454 тис. грн, на 101,4 % від запланованих. Зокрема, надходження податку з доходів фізичних осіб у 2016 р. були заплановані на рівні 784 тис. грн, а виконали на 1 млн 651 тис. грн. У шість разів збільшилися надходження єдиного податку. Тому підприємців, які мешкають у селах громади, але ведуть бізнес в Івано-Франківську чи деінде, заохочують реєструватися на території ОТГ. За рахунок цього йдуть додаткові надходження до місцевого бюджету.

Плата за землю надійшла в чотири рази більша від запланованої – 826 тис. грн. Щоб упорядкувати це питання, у сільській раді уклали договори оренди з фактичними власниками ділянок. Значна сума орендної плати

надходить від сонячної електростанції, яка з 2012 р. розташована в Старих Богородчанах. Там було пусте пасовисько, а нині земля приносить прибуток – надходить орендна плата з 6 га землі, більше 10 тис. грн щомісяця, також податки з доходів. На електростанції працюють мешканці Старих Богородчан та приїжджі фахівці, крім того, місцевих наймають на сезонні роботи.

За два місяці поточного року доходи місцевих громад Хмельницької області наповнилися на 693,2 млн грн. За даними Головного управління ДФС у Хмельницькій області, обсяги податкових надходжень відповідно до аналогічного періоду минулого року зросли на 155 %, що в абсолютній величині становить 246,6 млн грн. Виконання індикативних показників забезпечено на рівні 131,4 %, таким чином місцеві бюджети отримали додаткове фінансування у розмірі 165,6 млн грн. Традиційно основним фінансовим сегментом наповнення місцевих скарбниць є податок на доходи фізичних осіб, якого надійшло 391,5 млн грн. До топ-платежів також увійшли податок на майно, який у підсумку становив 87,6 млн грн, єдиний податок, – 140 млн грн та акцизний податок з роздрібного продажу, який досяг позначки у 43,1 млн грн.

«Фінансова децентралізація плюс активні заходи фіскальної служби з детінізації економіки, зокрема, створення легального ринку зайнятості, виплати легальної заробітної плати забезпечили додаткові бюджетні резерви для розвитку територіальних громад Хмельниччини», – зауважив керівник Головного управління ДФС у Хмельницькій області А. Марценюк.

Показники міського бюджету міста Миколаєва за 2015–2017 рр. свідчать про окремі позитивні результати реалізації реформи міжбюджетних відносин. Так, 2015 р. приріст надходжень до міського бюджету проти 2014 р. становив 699 млн грн або 37,7 %, з них 400,3 млн грн – у результаті зміни законодавства, пов'язаної з децентралізацією фінансів.

2016 р. темпи приросту надходжень дещо уповільнились. Обсяг доходів зріс до попереднього року на 28 % (715,4 млн грн), при цьому приріст надходжень порівняно з 2014 р. становить 1 млрд 414,4 млн грн або 76,3 %, з них у результаті зміни законодавства, пов'язаної з децентралізацією фінансів, – 575,4 млн грн або 40,7 % загального приросту.

У міському бюджеті 2017 р. прогнозоване зростання доходів у порівнянні з 2016 р. становить 11,8 % (385,9 млн грн), при цьому очікується отримати доходів на 1,8 млрд грн (97,2 %) більше, ніж у 2014 р., з них у результаті зміни, пов'язаних з децентралізацією – 700 млн грн або 38,9 % загального приросту.

Змінилася й структура видатків міського бюджету, а саме – зросла частка видатків на виконання самоврядних повноважень, тобто підвищилася видаткова автономність міського бюджету та ефективність використання бюджетних коштів. Наприклад, порівняно з 2014 р. частка видатків на житлово-комунальне господарство збільшилась у 2015 р. з 12,4 % до 13,1 %

(на 103,1 млн грн), у 2016 р. – на 114,3 млн грн, у 2017 р. (у затвердженому бюджеті міста) – на 128,2 млн грн.

Позитивним аспектом реформи міжбюджетних відносин є збільшення інвестиційних ресурсів місцевих бюджетів. Показники видатків бюджету розвитку міста Миколаєва: 2014 р. – 52,9 млн грн, 2015 р. – 383,3 млн грн, 2016 р. – 592,4 млн грн.

За два місяці цього року до бюджетів об'єднаних територіальних громад Львівщини надійшло 43,9 млн грн, що становить 17,9 % річного плану. Тобто понад план ОТГ отримали 3,6 млн грн. У порівнянні з відповідним періодом минулого року значно зросли надходження у більшості громад. А в окремих громадах надходження до бюджету зросли у два-три рази. Це, насамперед, Новомиська ОТГ Старосамбірського району – у 3,3 рази, Грабовецька Стрийського району та Заболотцівська Бродівського району – у 2,3 рази.

Водночас ряд ОТГ не забезпечують надходжень до своїх бюджетів. Це – Дублянська, Міженецька, Чукув'янська ОТГ та громади, які утворилися у 2016 р. – Жовтанецька, Нижанковицька та Шегинівська.

Окрім власного бюджету, місцеві громади мають додаткову підтримку від держави. Урядом передбачено чотири основні механізми державної підтримки регіонального розвитку. На усі регіональні програми передбачено 9 млрд грн, зокрема, передбачено субвенцію на соціально-економічний розвиток, 1,5 млрд грн на підтримку об'єднаних територіальних громад та 3,5 млрд грн у рамках Державного фонду регіонального розвитку (далі – ДФРР). Ще однією субвенцією з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій заплановано 4 млрд грн. Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам в сумі 137, 5 млн грн буде скерована на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження.

При розподілі коштів пріоритет надаватиметься тим стратегічним проектам, які забезпечують сталий розвиток громад, підвищують їх конкурентоспроможність під час реформи місцевого самоврядування та децентралізації. Зокрема, це проекти щодо створення опорних шкіл, закладів охорони здоров'я, що відповідають моделі госпітальних округів, центрів надання сучасних адміністративних послуг та інші, реалізація яких забезпечить утворення нових робочих місць, економічний та соціальний розвиток територій.

Відповідно до змін до Бюджетного кодексу, у 2017 р. 30 % коштів ДФРР регіони мають спрямовувати на три напрями (по 10 % на кожен): на розвиток спортивної інфраструктури, енергоефективність державних та комунальних навчальних, також медичних закладів. Крім того, передбачається, що 10 % коштів ДФРР будуть спрямовані на розбудову мережі сервісних центрів надання адміністративних послуг. Стосовно

проектів та програм решти 60 % коштів ДФРР, то вони фінансуватимуться за вже установленим законодавством порядком.

Державний фонд регіонального розвитку сьогодні фінансує проекти відповідно до стратегій розвитку регіонів та Державної стратегії регіонального розвитку України 2020. З обласного рівня результати для схвалення передаються на рівень національний (міжвідомча комісія Мінрегіонбуду), а Кабмін затверджує цей перелік. ОТГ отримують державну субвенцію на розвиток інфраструктури відповідно до площі ОТГ та сільського населення в рівних пропорціях.

У 2016 р. у рамках державної фінансової підтримки розвитку ОТГ з держбюджету місцевим бюджетам громад на розвиток інфраструктури було надано субвенцію в розмірі 1 млрд грн. Кошти розподілено між 159 громадами за чіткою формулою: залежно від кількості сільського населення і площі – від 957 тис. грн для найменшої громади до 23,2 млн грн – для найбільшої.

До прикладу, ОТГ Запорізької області у 2016 р. отримали субвенцію на формування інфраструктури у сумі понад 46,5 млн грн, це 4,6 % від загального обсягу субвенції по Україні (1 млрд грн на 159 ОТГ). У регіоні найменша сума субвенції становила близько 6,4 млн грн (Смирновська ОТГ), найбільша – понад 9,6 млн грн (Берестівська ОТГ). Завдяки отриманим коштам територіальні громади Запорізької області реалізували 87 проектів на загальну суму майже 45 млн грн, що становить 96,5 % від наданої суми. Значні обсяги коштів з державного бюджету виділялися для розвитку інфраструктури новостворених об'єднаних громад. Хмельницької області. Громадами було реалізовано 195 проектів, освоєно 94,4 % виділених коштів. Торік ОТГ Івано-Франківській області отримали з державного бюджету кошти субвенції на розвиток інфраструктури у розмірі близько 22 млн грн, які спрямували на реалізацію 41 проекту. Ідеться про ремонт комунальних доріг, облаштування навчально-виховних комплексів, ЦНАПів, будинків культури, амбулаторій, будівництво дошкільних закладів, стадіонів, водогону тощо.

У 2016 р. за 109,6 млн грн коштів ДФРР у Житомирській області реалізовувався 41 проект. У Черкаську область за рахунок субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ спрямували з держбюджету 12,8 млн грн. Так, у Білозірській ОТГ реалізували 17 проектів на передбачені 7,3 млн грн, Єрківській – 2 проекти на 1,3 млн грн, Мокрокалигирській – 8 проектів на 4,2 млн грн.

І якщо аналізувати результати роботи Тетерівської сільської ОТГ Житомирської області за 2016 р., то можна зазначити, що ця громада є прикладом як оптимально використати дотації та субвенції з державного бюджету. Якщо взяти фінансові показники, то за 11 місяців минулого року до загального фонду сільського бюджету Тетерівської сільради надійшло податків, зборів та обов'язкових платежів у сумі 13 702,5 тис. грн, що

становить 119,6 % до уточненого плану (11 459,1 тис. грн). Крім того, одержано дотацій на суму 1 153,3 тис. грн, з них базова дотація 983,8 тис. грн, що становить 100 % до затвердженого плану, стабілізаційна дотація 169,5 тис. грн та субвенцій з державного бюджету в сумі 15 022,9 тис. грн., що становить 100 %. У структурі доходів загального фонду бюджету Тетерівської сільської ради 4 % становить дотація з Державного бюджету та 50 % субвенції з Державного бюджету. Податкові надходження до бюджету села в більшій частині складаються з надходжень податку на доходи фізичних осіб, який у структурі доходів загального фонду займає 21 %. За звітний період податкових надходжень надійшло 6 366,1 тис. грн при уточненому плані 5 831,1 тис. грн або 109,2 %. Неподаткові надходження в сільському бюджеті становлять 154,5 тис. грн при плані 39,0 тис. грн або 396,1 %.

На оплату праці з нарахуваннями працівникам бюджетних установ спрямовано 12 014,5 тис. грн або 65,3 % всіх витрат сільського бюджету. На медикаменти та перев'язувальні матеріали витрачено 122,2 тис. грн, що становить 0,7 % від суми загальних витрат та 91,7 % до уточненого плану по медикаментах (113,1 тис. грн). На придбання продуктів харчування для дошкільних закладів, учнів шкіл спрямовано 407,2 тис. грн або 2,2 % видатків сільського бюджету та 82,3 % до уточненого плану (494,8 тис. грн). На оплату енергоресурсів витрачено 813,2 тис. грн або 4,4 % до витрат сільського бюджету і 88,2 % до плану (922,4 тис. грн).

Кредиторська заборгованість із заробітної плати, продуктів харчування та енергоресурсів відсутня.

На освіту громада протягом 11 місяців освоєно кошти в сумі 7 822,6 тис. грн, що становить 94,1 % до плану (8 315,2 тис. грн). Питома вага видатків на освіту в загальній сумі видатків сільського бюджету – 42,5 %.

Кошти на охорону здоров'я – це видатки на утримання ЦПМСД Тетерівської сільської ради. Ліжковий фонд денних стаціонарів становить 18 ліжок. На охорону здоров'я в сільському бюджеті на звітний період передбачено 3 023,2 тис. грн. Протягом 11 місяців минулого року освоєно 2 823,4 тис. грн або 93,4 % до запланованих асигнувань та 15,3 % до загальної суми видатків загального фонду сільського бюджету.

Видатки на заробітну плату з нарахуваннями становлять 1 067,9 тис. грн або 35,3 % від загальної суми на утримання установ охорони здоров'я. На соціальний захист населення при плані 595,3 тис. грн протягом того ж періоду витрачено 557,8 тис. грн або 93,7 % до плану та 3,0 % до видаткової частини загального фонду сільського бюджету.

За звітний період видаткову частину спеціального фонду сільського бюджету освоєно в сумі 7332,5 тис. грн. Частину видатків в розмірі 2 771,4 тис. грн (37,8 %) у видатках спеціального фонду становлять видатки бюджету розвитку місцевого бюджету. 4533,1 тис. грн або 61,8 % до загальної суми видатків спеціального фонду становлять видатки за рахунок

субвенції з державного бюджету місцевим на розвиток інфраструктури об'єднаних територіальних громад. 28,0 тис. грн – кошти спеціального фонду з районного бюджету.

Протягом січня – листопада 2016 р. економічно-інвестиційним сектором було подано на департамент містобудування м. Житомира 18 робочих проектів, які могли б профінансуватися за рахунок ДФРР. За результатами розглянуто всі проекти та затверджено два робочі проекти, які реалізувалися за рахунок ДФРР у 2016 р.: капітальний ремонт будівлі (утеплення фасадів та покрівлі, ремонт покрівлі, заміна вікон і зовнішніх дверей) ЗОШ І–ІІІ ступенів в с. Тетерівка загальною сумою 4 922,2 тис. грн. По даному проекту вже проводиться капітальний ремонт. Цей проект фінансується ДФРР у розмірі 4 430 тис. грн, що становить 90 % від загальної суми та місцевим бюджетом у сумі 492,229 тис. грн, що становить 10 % від загальної суми. Також лише 10 % фінансує сільський бюджет і капітальний ремонт спортивного майданчику зі штучним покриттям в с. Тетерівка загальною сумою 600,1 тис. грн.

Тетерівською сільською радою подано в Мінрегіон України проектні заявки на дев'ять проектів, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів державної субвенції.

Через ЦНАП Тетерівської сільської ради надається 32 адміністративні послуги. Надходження до бюджету сільської ради за надання адміністративних послуг за даний період становили – 154 тис. грн.

Старобогородчанська сільська ОТГ Івано-Франківської області минулого року отримала 4 млн 564 тис. грн інфраструктурної субвенції з державного бюджету. За ці кошти реалізували вісім проектів. Проклали 2,5 км бетонних доріг, перекрили дах сільської ради, зробили ремонт дитсадка у Нивочині, добудували котельню у Гринівці, замінили вікна й двері школи у Лесівці та інше. «До кожного проекту ми додали ще 10 % своїх коштів», – зазначив заступник сільського голови.

Бюджетні заклади об'єднаної громади обладнали котлами, що працюють на деревині. На біопаливо в січні минулого року перевели навчально-виховні комплекси у Скобичівці та Лесівці, пізніше садок і школу в Нивочині, амбулаторію і садочок у Старих Богородчанах. Отримали 50 % економії завдяки використанню твердого палива замість газу.

Серед здобутків – комп'ютерний клас за 300 тис. грн із субвенції на підтримку опорних шкіл. Дитячий майданчик на колишньому пустирі у селі Лесівка, що був реалізований завдяки обласній програмі підтримки місцевого самоврядування.

Також у Старобогородчанській ОТГ є власна машина швидкої допомоги. Її придбали за майже 1,5 млн грн. 90 % від суми – кошти Державного фонду регіонального розвитку, а 10 % виділили з бюджету громади.

Новопсковська селищна ОТГ Луганської області субвенцію з Державного бюджету використовує в рамках реалізації Стратегію розвитку

до 2025 року. Так, у 2016 р. у рамках Стратегії розвитку на реалізацію проектів із теромодернізації дитячих садочків засвоєно 3662060,20 грн із субвенції на розвиток інфраструктури: встановлено нове спортивне та дитяче обладнання в сквері «Айдар», облаштовано чотири дитячі майданчики на суму 0,4 млн грн.

На благоустрій території виділено 1,6 млн грн із коштів місцевого бюджету, 0,3 млн грн – на реконструкцію даху будівлі Новопокровського селищного будинку культури, 1,5 млн грн – на ремонт доріг у селі Осинове та смт Новопокров, 0,7 млн грн – на ремонт тротуарів у Новопокрові.

Також за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку встановлено 50 ліхтарів на сонячних панелях у селах Осинове, Ікове, Хворостяне і Макартетине. Загальна вартість освітлення населених пунктів склала 1 млн 380 тис. грн. За рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад (1 млн 200 тис. грн) при співфінансуванні селищної ради (198 тис. грн), придбано новий сміттєвоз для комунальників громади.

На поточний рік обсяг розрахункових доходів Новопокровської селищної ОТГ становитиме 56 831,487 тис. грн, у 2016 р. фактично надійшло 39 618,291 тис. грн.

У 2017 р. з державного бюджету для об'єднаних громад Рівненської області передбачено 69 млн грн. Їх розподілять між 18 ОТГ, що вже створені на Рівненщині упродовж останніх двох років.

На 2017 р. для реалізації інвестиційних об'єктів Житомирська область отримала 134,9 млн грн ДФРР. В області відбувається конкурсний відбір інвестиційних програм та проектів регіонального розвитку, що можуть реалізуватися за рахунок коштів ДФРР у 2017 р.

У поточному році відібрано 44 проекти громад Вінниччини, що фінансуватимуться з ДФРР. Усього на конкурсний відбір 2017 р. надійшло 200 інвестиційних проектів на суму понад 900 млн грн, серед яких: добудова об'єктів незавершеного будівництва, які реалізовувалися за рахунок коштів ДФРР у попередні роки та мають пріоритет першочергового фінансування; проекти з підтримки добровільно об'єднаних та співробітництва територіальних громад; проекти, що передбачають заходи з енергозбереження та енергоефективності закладів освіти та охорони здоров'я; проекти з розвитку спортивної інфраструктури та розбудові мережі сервісних центрів надання адміністративних послуг; проекти з придбання техніки для організації збору ТПВ, шкільного та медичного обладнання, шкільних автобусів; проекти з будівництва, реконструкції, модернізації.

У минулому році у Вінницькій області було реалізовано вдвічі менше проектів. Сума коштів ДФРР у цьому році становить близько 3,5 млрд грн. Вінницькій області на 2017 р. виділено 172 млн грн, у минулому році було передбачено 140,8 млн грн. Це так звана – «Субвенція для регіональної єдності держави», яка розподіляється прозоро між регіонами відповідно до

формули, що враховує їхній економічний стан, згідно з чіткою формулою, яка залежить від чисельності населення (80 % коштів) та соціально-економічного розвитку регіону (валового регіонального продукту на душу населення – 20 % коштів).

У поточному році до комісії Кіровоградської ОДА з конкурсного відбору інвестиційних проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР, надійшло 210 проектів на загальну суму 839 млн грн. За результатом роботи комісії зроблено висновок, що активніше подають проекти на фінансування районні державні адміністрації, ніж сільські й селищні ради. «Хотілося б бачити більше активності місцевого самоврядування, яке отримало більше повноважень в рамках децентралізації, щоб вони самостійно налагоджували комунікацію з центральними органами влади. Тому що, якщо ви подивилися структуру суб'єктів подання проектів, то в основному це районні державні адміністрації, а хотілося б щоб сільські й селищні голови не лише переймалися, що вони ділять землю і розпоряджаються майном, а й проявляли менеджмент зі своїм апаратом. Ви наочно побачити, хто працює», – зазначила керівник управління регіонального розвитку, містобудування та архітектури ОДА В. Кулікова

У деяких регіонах проводиться робота із залучення додаткових коштів з Державного бюджету України на умовах співфінансування для проведення середнього поточного ремонту автомобільних доріг загального користування державного значення, що проходять у межах ОТГ. Так, за інформацією Сумської облдержадміністрації, в області схема співфінансування має такий вигляд: 90 % кошти державного бюджету, 10 % кошти бюджетів ОТГ. Орієнтовний обсяг додаткових коштів державного бюджету на ремонт доріг становить 90 млн грн. У 2017 р. запланований обсяг фінансування доріг місцевого значення за рахунок державного бюджету визначений на рівні 20,5 млн грн. Із зазначеної суми 4,7 млн грн буде спрямовано на ремонт доріг по місцевих радах, які профінансували ремонт доріг у 2016 році, а зобов'язання служби автодоріг по договорах співфінансування через нестачу коштів були перенесені на 2017 р. ОТГ направлені пропозиції ремонту доріг на суму понад 30 млн грн.

Таким чином, завдяки впровадженню фінансової децентралізації і бюджетному перерозподілу податків спостерігається зростання доходів місцевих та обласного бюджетів. А це – можливість реалізації соціальних та інфраструктурних програм регіонів і запорука розвитку території.

Водночас, при зростанні фінансового ресурсу громад, на місця передається значний обсяг повноважень, для реалізації яких необхідно залучати додаткові кошти. У такій ситуації перед керівництвом місцевих рад постає завдання як залучати середній та малий бізнес на територію інвестора для наповнення бюджету за рахунок податків (*Матеріал підготовлено за інформацією таких джерел: Тернопільська обласна державна адміністрація (<http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/greeting/detail/973.htm>);*

Тернопільська міська рада (<http://www.rada.te.ua/novyny/56001.html>);
Вінницька обласна рада (<http://www.vinrada.gov.ua/gennadij-mazur-stanovlennya-ukraini-yak-derzhavi-potrebue-efektivnoi-bjudzhetnoi-decentralizacii.htm>); Житомирська обласна державна адміністрація (<http://oda.zt.gov.ua/gromadi-zhitomirshhini-mayut-stvoryuvati-pributkovi-proekti.html>); Сумська обласна державна адміністрація (<http://sm.gov.ua/ru/arkhiv1/12628-remont-dorih-na-umovakh-spiyfinansuvannya-znachno-pidvyshchyt-shansy-obyednanykh-hromad-pokrashchyty-yikh-yakist.html>); Сільське життя (<http://silske.org/novunu/2060-teterivska-otg-drugiy-rik-isnuvannya.html>); «ПРОЧЕРК» (<http://procherk.info/news/7-cherkassy/50645-pershi-otg-cherkaschini-realizovali-27-infrastrukturnih-proektiv>); Сумська обласна державна адміністрація (<http://sm.gov.ua/>); Inshe.tv (<http://inshe.tv/nikolaev/2017-03-20/213440/>); Чернігівщина: події і коментарі (<http://pik.cn.ua/26577/podatok-na-zemlyu-v-obednaniy-gromadi-zris/>); BukNews (<http://buknews.com.ua/>); «Електронні Вісті» (<http://elvisti.com/node/200897>); «Херсонщина за день» (<http://ksza.ks.ua/>); GALKA.IF.UA (<http://www.galka.if.ua/dayte-nam-rik-pobachite-shho-z-tsogo-viyde-chim-zhive-starobogorodchanska-otg/>); УНН-Центр (http://region.unn.ua/uk/news/107668-n-2751-Децентралізація_влади (<http://decentralization.gov.ua/news/item/id/4592>)); «СпецКор» (<http://speckor.com.ua/news/that-humans-matimati-ob-dnan-fishermen-sumshine.html>); «iVin» (<http://i-vin.info/>); Західна інформаційна корпорація (<http://zik.ua/>); «Рідний край» (<http://rk.kr.ua/>); «Газета Лица» (<http://www.litsa.com.ua/show/a/34796>).

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Імовірні економічні наслідки від запровадження безвізового режиму Європейського Союзу для України

Отримання Україною безвізового режиму з Європейським Союзом стало однією з найгучніших подій, що набула розголосу в ЗМІ. Поза всяким сумнівом, ця подія матиме доволі вагомий вплив на життєдіяльність українського суспільства, у тому числі й у економічній сфері. Хоча поки в ЗМІ, причому не лише українських, надзвичайно багато місця посідають повідомлення політико-пропагандистського характеру. Водночас питання ймовірних наслідків для української економіки від запровадження безвізового режиму з ЄС для громадян України не стало об'єктом серйозного аналізу в ЗМІ. А це питання, враховуючи багаторічний досвід різноманітних соціально-економічних зв'язків між Україною та країнами-членами ЄС,

заслуговує на окремий аналіз. Адже виявлення таких імовірних «больових точок» сприяло б якщо не запобіганню, то принаймні більш успішному розв'язанню проблем, що можуть у майбутньому загостритись чи з'явитись в українській економіці, та й у суспільстві в цілому.

Спочатку коротко зупинимося на можливостях, які надає запровадження безвізового режиму з Європейським Союзом громадянам України. Згідно з положеннями про безвізовий режим між Україною та країнами, громадяни України можуть перетинати кордон із країнами ЄС, а по суті – Шенгенської зони, без звичного оформлення візи. Для того, щоб їздити до країн Шенгенської зони (країни-члени ЄС, крім Великої Британії та Ірландії, а також Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія) без візи, потрібен біометричний закордонний паспорт громадянина України. Безвізовий режим дає змогу громадянам України перебувати на території країн Шенгенської зони ЄС не більше 90 днів протягом будь-якого 180-денного періоду. Цей режим дає право на відвідування культурних та спортивних заходів, журналістські подорожі, короткострокове навчання та обмін досвідом, поїздки на лікування тощо. Водночас безвізовий режим не дає права на роботу в країнах ЄС та Шенгенської зони в цілому, у тому числі, короткострокову. Безвізовий режим також не дає права на постійне проживання в країнах ЄС (Шенгенської зони). Для цього, як і раніше, потрібно оформити спеціальну національну візу або дозвіл на проживання. Так само безвізовий режим також не дає права на роботу та довготривале навчання в країнах ЄС (Шенгенської зони). Для цього, як і раніше, потрібно оформити спеціальну візу. Порушення правил безвізового режиму означає для громадян України, які таке порушення здійснили, загрозу депортації та заборони на повторний в'їзд до країн ЄС на кілька років.

Утім, наведені вище правила функціонування безвізового режиму з ЄС зовсім не означають, що запровадження цього режиму не стимулюватиме посилення виїзду громадян України на роботу й навчання до країн Європи. В цілому можна припустити, що згодом наслідки для економіки України від впровадження для громадян України безвізового режиму з ЄС проявлятимуться у сфері туризму й освіти, на ринках робочої сили та фінансів. Тому коротко зупинимося на ймовірних проявах такого впливу.

Зокрема, про наміри українців активніше використовувати отриманий нашою державою безвізовий режим з ЄС для поїздок за кордон, насамперед до країн Шенгенської зони, свідчить значне зростання в Україні у травні – червні цього року попиту на біометричні паспорти, які якраз й дають право на реалізацію зазначеного безвізового режиму. Насамперед, є вагомі підстави очікувати, що запровадження безвізового режиму для громадян нашої держави може помітно збільшити потік туристів з України до Європи. Причому це стосується не лише тих українців, які забажали мандрувати самостійно, а, цілком імовірно, і тих, які для цього мають намір скористатися послугами туристичних компаній. Адже далеко не всі українські громадяни

достатньо добре володіють іноземними мовами та мають відповідні навички для організації самостійних закордонних подорожей.

Водночас туристичні компанії відтепер працюватимуть у більш конкурентному середовищі й будуть змушені вдосконалювати асортимент своїх послуг (мандрівок), які вони пропонують населенню України. Яскравим свідченням очікуваного збільшення потоків українців до країн Шенгенської зони є загострення останнім часом конкурентної боротьби за клієнтів між авіаперевізниками в Україні. Тобто, із впровадженням безвізового режиму з ЄС потік туристів з України до країн Шенгенської зони все менше залежатиме від різноманітних адміністративних бар'єрів й усе більше ставатиме функцією доходів населення України. Тому для оцінки ймовірних змін в обсягах туристичного потоку за межі України в майбутньому проведемо короткий ретроспективний аналіз відповідних статистичних даних.

Зокрема, дані Державної прикордонної служби свідчать, що кількість поїздок громадян України за кордон загалом зростає. У цілому у 2016 р. кількість людино-виїздів з України за кордон у 1,5 раза перевищувала показник 2006 р. При цьому спостерігалися суттєві функціональні зміни в структурі поїздок: абсолютно й відносно зменшилася кількість осіб, що виїжджали в службових справах та як організовані туристи, а кількість осіб, які виїжджали з приватною метою, – зросла. Зазначені зміни стосувались як виїзду громадян України за кордон в цілому, так і їх виїзду до країн Шенгенської зони, тобто європейського макрорегіону, якого власне й стосується запровадження безвізового режиму з ЄС. Причому саме до країн Шенгенської зони надзвичайно сильно абсолютно й відносно зменшилася кількість осіб, що виїжджали в службових справах та як організовані туристи, а кількість осіб, які виїжджали з приватною метою – зросла.

У цілому динаміка потоків виїзду громадян України за кордон певною мірою знаходилася під впливом криз, яких зазнавало українське суспільство. Зокрема, чисельність осіб, що відправлялись за кордон у рамках службових поїздок й, особливо, як організовані туристи (через відповідні фірми) у кризові періоди (2009 р., 2014 р.) зменшувалась. Крім того, зазначені зміни в динаміці й структурі потоків виїзду громадян України за кордон, вочевидь, обумовлені й впливом ряду інших соціально-економічних чинників, як, наприклад, прагненням подорожувати за кордон з метою відпочинку чи заробітку.

Прагнення українців до хорошого відпочинку виявилось, наприклад, у значних обсягах виїзду з України за кордон організованих туристів у 2006 – 2011 рр. (особливо у 2007–2008 рр.). Однак, починаючи з 2012 р., спостерігалось усталене скорочення зменшення кількості громадян України, що виїжджали за кордон як організовані туристи і в службових цілях. У результаті у 2014–2016 рр. кількість громадян України, що виїжджали за кордон з такими намірами, була найменшою за все останнє десятиріччя. Наприклад, найбільшу кількість організованих туристів, що виїжджали з

України за кордон, було зафіксовано у 2007 р. і становило 1898,2 тис. осіб, а громадян України, що виїжджали за кордон у службові поїздки – у 2008 р. (924,0 тис. осіб). Однак у 2016 р. із зазначеними цілями за кордон з України виїхало лише 224,6 тис. осіб і 156,2 тис. осіб, відповідно. Як бачимо, нині зазначені показники чисельності виїзду громадян України за кордон у службові поїздки та як організовані туристи скоротились у кілька разів, порівняно з попереднім десятиріччям.

Поряд із цим кількість громадян України, що виїжджали за кордон у приватні поїздки протягом 2006–2016 рр., зросла в 1,7 раза і сягнула 24,3 млн осіб. Щоправда, і під час криз кількість громадян України, що виїжджали за кордон з цією метою, дещо зменшувалась. Але згодом кількість громадян України, що виїжджали за кордон у приватні поїздки, знову зростала, перевищуючи попередні показники. Так, наприклад, сталося у 2011 р. і у 2016 р. З наведеного вище можна зробити такі висновки.

Насамперед слід визнати, і це підтверджується аналізом повідомлень ЗМІ, що частина громадян України, які у 2006–2011 рр. виїжджали за кордон формально як організовані туристи (а, можливо, і в службові поїздки) реально на меті мали пошук роботи, особливо в країнах Європейського Союзу. У подальшому такі громадяни могли здійснювати вже приватні поїздки за кордон, тобто проходити вже за іншою категорією обліку в документах Державної прикордонної служби.

Крім того, «бум» організованого закордонного туризму з України, особливо до інших європейських держав, у 2006–2011 рр. значною мірою був обумовлений відсутністю можливості таких мандрівок для дуже багатьох українців у радянський період (через політичні та адміністративні обмеження) і у перші 10–15 років незалежності України (через низький рівень доходів населення). Однак згодом почали діяти чинники, що обумовили зменшення попиту українців на послуги підприємств з організації туристичних поїздок за кордон. Насамперед зменшилися доходи населення. За таких обставин в ієрархії цінностей та інтересів багатьох українців інші напрями їх фінансових видатків набрали більшої ваги, порівняно з послугами з організації туристичних поїздок за кордон. Адже для багатьох громадян України до кінця 2011 р. їх знайомство як туристів з іншими країнами, особливо європейськими, вже відбулось. До того ж багато українців, вже отримавши досвід мандрівок за кордон й, водночас, маючи достатні доходи і належним чином володіючи іноземними мовами, почали мандрувати за кордон, особливо до європейських країн, самостійно.

Тобто останнім часом доволі багато громадян України, які раніше мандрували за кордон як організовані туристи або ж у службових цілях, тепер виїжджають за кордон у приватні поїздки. Особливо наочно це виявилось, за даними Державної служби статистики (Держстату) України, у 2012–2016 рр. у зменшенні кількості офіційно організованих туристів, що вирушали з України до європейських країн. Причому в цей же період

збільшилась кількість громадян України, що виїжджали до європейських країн із приватною метою.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна припустити, що з впровадженням безвізового режиму з ЄС чисельність організованих туристів (тобто осіб, що користуються послугами спеціалізованих туристичних фірм) з України до країн Шенгенської зони дещо зросте. Але в найближчому майбутньому цей потік не повернеться до рівня, якого він сягнув у 2006–2011 рр. І це пов'язано не лише з очікуваним рівнем доходів населення України. Адже тепер багато українців, маючи досвід закордонних мандрівок, віддаватимуть перевагу самостійній організації своїх подорожей, тим більш, що впровадженням безвізового режиму з ЄС цьому сприяє.

З іншого боку, такий перебіг подій стимулюватиме загострення конкуренції серед туристичних фірм України, спонукаючи їх до диверсифікації власної пропозиції. При цьому не виключене певне підвищення якості туристичних послуг й деяке зниження їх ціни. Хоча в останньому випадку може мати місце поширення схем оплати туристичних послуг, що не відображаються в податковій звітності туристичних фірм до органів Державної фіскальної служби України.

Водночас аналіз пропозиції українських туристичних фірм показує, що останнім часом вони, поряд із пропозицією послуг закордонного туризму, усе більше пропонують послуги внутрішнього українського туризму. І, як це не парадоксально, впровадження безвізового режиму з ЄС може певною мірою сприяти розвитку внутрішнього українського туризму, а також експорту Україною туристичних послуг (тобто приїздом в Україну іноземних туристів). Однак перспективи розвитку цього напряму туризму, особливо що стосується приїзду в Україну іноземних туристів, значною мірою залежатимуть від ефективності зусиль органів державної та місцевої влади, спрямованих на розвиток відповідної транспортної та соціальної інфраструктури у регіонах найбільш відвідуваних туристами.

Можна також очікувати, що впровадженням безвізового режиму з ЄС певною мірою позначиться на, так званому, неорганізованому роздрібному імпорті товарів, тобто ввезенні іноземних товарів у багажі громадян, що повертаються в Україну з європейських країн. До останнього часу це явище в доволі значних масштабах має поширення у регіонах розвитку прикордонного руху населення, де частина населення Волинської, Львівської, Закарпатської та Чернівецької областей регулярно подорожує до Польщі, Угорщини, Словаччини та Румунії з метою купівлі/продажу певних товарів. Утім, очікувати на значний розвиток прихованого імпорту товарів у масштабах всієї України внаслідок впровадження безвізового режиму з ЄС не варто. Адже нині багатоденні подорожі громадян України за кордон, в основному, здійснюються зі іншими цілями, ніж виключно придбання товарів.

Хоча безвізовий режим України з ЄС, як такий, не надає українцям право на роботу в країнах-членах ЄС, однак цей режим, вочевидь, впливатиме на український ринок робочої сили. Зокрема, оглядачі ЗМІ зазначають, що працювати в ЄС без спеціальної робочої візи не можна, але можна цілком легально шукати роботу. Щоб їздити на співбесіди, безпосередньо спілкуватися з роботодавцем, знайомитися з умовами роботи в компанії до того, як пошукувач дасть згоду на роботу, українцям не потрібна робоча віза. Під час пошуку роботи можна брати участь у короткострокових навчальних програмах і тренінгах, що надаються потенційними роботодавцями. Головне, аби претенденту не виплачувалася заробітна платня за час навчання. Такі контакти безпосередньо на місці потенційної роботи дають змогу переконатися в безпеці та надійності компанії-роботодавця, а це особливо важливо, коли йдеться про кваліфіковану, високооплачувану роботу.

В основі доволі вагомого потенційного впливу безвізового режиму з ЄС для України на вітчизняний ринок робочої сили лежить значний попит на робочу силу в країнах-членах Європейського Союзу. Наприклад, за повідомленнями польських ЗМІ, перед працедавцями Польщі дедалі частіше з'являється проблема нестачі робочих рук. Особливо помітною вона стає у галузях торгівлі та послуг, а також у виробничому секторі. На додаток, польське суспільство старішає і кількість населення в продуктивному віці непинно зменшується. Саме тому працедавці дедалі більш охоче запрошують працівників з-за східного кордону, а саме – громадян України, підкреслює А. Булік з агенції працевлаштування Randstad. Вона додає, що здебільшого це стосується сфери фізичної праці. Хоча й високотехнологічні галузі, зокрема сфера комп'ютерних технологій, залюбки залучають на роботу українських фахівців. За рахунок українських трудових мігрантів намагаються ліквідувати нестачу робочих рук й найбільші польські торговельні мережі. Як наголошує заступник директора управління праці Варшави Л. Антковяк, роботодавці в польській столиці мають неабиякі проблеми з тим, щоб знайти працівника, і додає, що ситуацію рятують, в основному, українці. Також у Польщі значна кількість українців регулярно залучається до сезонних робіт для збору врожаю сільськогосподарських культур. Свого часу Товариство садівників Польщі навіть закликала консульські установи видавати візи заробітчанами поза чергою. Причому «П. Красуський з Міністерства розвитку Польщі застерігає, що якщо Варшава не буде створювати привабливіших умов праці для українців у Польщі, то це робитимуть інші європейські держави».

Як зазначають, наприклад, німецькі ЗМІ, відбувається міграція робочої сили до цієї країни з Польщі, а в Польщі водночас вакантні робочі місця заповнюють громадяни України. Недарма, за інформацією польських ЗМІ, деякі підприємці цієї країни «бояться, що від безвізового режиму вони матимуть лише збитки. У пошуках кращої роботи українці залишатимуть

Польщу і їхатимуть далі на Захід, а польський агробізнес, або будівельний бізнес, де працювало найбільше українських громадян, опиниться перед пошуком нових працівників. Хоча безвізовий режим не дає українцям права працювати, а лише подорожувати, його можуть використовувати як можливість підшукувати роботодавців і домовлятися з ними про вироблення робочої візи».

Крім того, німецькі ЗМІ повідомляють про зростання попиту на, так звані, ремісничі професії. До цієї категорії належать ювеліри, електрики, перукарі, будівельники, кваліфіковані працівники багатьох інших професій – всього майже на мільйоні малих підприємств у Німеччині, на яких працюють близько 4,8 млн осіб. І, принаймні частково, дефіцит зазначених фахівців у німецькій економіці може бути подоланий за рахунок залучення трудових мігрантів, не виключено, що з України.

Іноземні ЗМІ також повідомляли, що в десятимільйонній Чехії станом на кінець I кварталу 2016 р. вільними залишалось понад 117 тис. вакансій. Найболісніше нестачу «робочих рук» відчуває промисловість цієї країни. У профільному міністерстві Чехії «уточнюють: найбільший запит на інженерів-будівельників, електротехніків, механіків. Не вистачає працівників ІТ-сфери та медиків, особливо сестринського персоналу. Задля заповнення вакансій уряд розробив і схвалив пілотний проект спрощеної процедури працевлаштування спеціалістів з України». При цьому для залучення фахівців з України, як наголошують експерти, існує чималий фінансовий стимул, оскільки середня зарплата інженера-конструктора в Україні становить близько 7 тис. грн, а в Чехії починається від 1 (однієї) тис. євро (28 – 30 тис. грн). Чеські роботодавці заявляють, що «місцевий ринок праці не може запропонувати достатньої кількості кваліфікованих кадрів ані серед безробітних, ані серед нещодавніх випускників, тому працедавці змушені шукати працівників за кордоном». При цьому іноземні експерти звертають увагу на те, що Чехія вступила в боротьбу за український трудовий ресурс, і не лише за той, що вивільнився під час економічної кризи, а й за кваліфікований персонал, що в попиті на чеському ринку робочої сили. Причому вони вважають, що до таких кроків вдаватимуться й сусідні країни.

У цілому аналіз повідомлень ЗМІ показує, що українські працівники, у цілому, мають хорошу репутацію в багатьох європейських країнах. Також на користь найму саме українських працівників у ЄС порівняно з вихідцями з Азії та Африки працює цивілізаційна близькість України та інших європейських країн. Взагалі, слід враховувати, що зазначена цивілізаційна й історична близькість України та решти Європи є потенційним потужним міграційним чинником для нашої держави. Можна сказати, навіть еміграційною загрозою. Так, згідно з дослідженням, яке провела компанія Maison&Partners на замовлення Співки підприємців і роботодавців Польщі, українців як робітників й емігрантів, поляки хочуть бачити передовсім. Далі йдуть чехи, американці та французи.

У цьому контексті можна припустити, у тому числі й з урахуванням багаторічного досвіду української трудової міграції до європейських країн, що деякі європейські країни можуть використати запровадження безвізового режиму України з ЄС для цілеспрямованого заміщення притоку як реальних, так і потенційних трудових мігрантів й, особливо, біженців із країн Африки й Азії до цих держав на українських трудових мігрантів чи навіть емігрантів. Принагідно можна згадати заяви деяких польських високопосадовців про те, що Польща вже приймає багато біженців з України і тому не може приймати біженців з країн Африки й Азії в рамках відповідних квот нинішньої міграційної політики ЄС. До речі, зазначені заяви були розкритиковані не лише українськими дипломатами й громадськими діячами, а й представниками деяких польських ЗМІ та громадськості.

Водночас, у зв'язку із запровадженням безвізового режиму з ЄС, можна очікувати й деякого зростання тіньової зайнятості громадян України в країнах Європи, принаймні протягом кількох найближчих років. Адже українці вже мають доволі значний практичний досвід тіньової у ряді європейських країн. І це є, так би мовити, інституційною основою для організації тіньової зайнятості громадян України у європейських країнах. Тим більш, що в цьому економічно зацікавлена й частина місцевих роботодавців. До того ж у Польщі доволі поширене нелегальне працевлаштування. Так, за повідомленнями Головного статистичного управління (GUS) Польщі, у 2014 р. «на чорно» в Польщі працювало 711 тис. осіб. Десять років тому ця цифра становила 1 млн 300 тис. осіб. Головне статистичне управління досліджує питання нелегального працевлаштування в цій державі з 1995 р. Зазначене дослідження показує, що тіньова зона має відносно велику кількість робочих місць, насамперед, для людей з низькою кваліфікацією.

Причому, наприклад, на думку М. Старчевської-Кшиштошек з Конфедерації Левіатан, що представляє інтереси польських приватних підприємців, більшість українців у цій країні нині продовжує працювати в тіньовій зоні. Зі свого боку засновник порталу pracadlaukrainy.pl Д. Дзевіт звернув увагу, що нерідко працівники зі Сходу працюють у Польщі «на чорно». «Вони підписують трудові угоди польською мовою, а повинні і польською, і українською мовами. Насправді часто не знають, що підписують. Тоді телефонують до нас із проханням допомоги», – сказав він.

Тобто тіньова зайнятість українців у польській економіці, по суті, є спільним результатом узгодженої взаємодії польських роботодавців і українських найманих працівників. Так, на початку квітня цього року деякі польські ЗМІ повідомили, що понад тридцять українців тримали в нелюдських умовах і використовували для роботи на двох заводах харчової промисловості Новомейського повіту, що в північно-східній Польщі. Цей факт в результаті інспекції встановили співробітники Прикордонної служби Польщі. Під час перевірки виявилось, що в приміщеннях заводів живуть

нелегально працевлаштовані громадяни України. На 48 осіб, щодо яких здійснено перевірку документів, 35 не мали дозволу на роботу ні будь-якої іншої угоди. Як повідомила представниця Прикордонної служби М. Александрович, двоє громадян України перебували на території Польщі незаконно, і щодо них відразу ж прийнято рішення з вимогою повернення в Україну. А щодо власників заводів було ініційовано перевірку законності працевлаштування іноземців.

Також тіньовій зайнятості українців у ЄС певною мірою сприяє дозвіл на 90-денний термін легального перебування громадян України у Шенгенській зоні згідно з правилами безвізового режиму. Для цього, насамперед, у конкретних ситуаціях потрібна взаємна зацікавленість роботодавця і найманого працівника, а така взаємна зацікавленість, як свідчить багаторічний досвід роботи українських трудових мігрантів у ЄС, дуже часто існує. Можна навіть говорити про існування відповідної мережі соціальних комунікацій та інституційних зв'язків на рівні звичаєвого права у сфері тіньової зайнятості українців у країнах ЄС. Причому для більш-менш усталеного функціонування нелегальної зайнятості українців у деяких секторах європейської економіки або ж у невеликих обсягах використання найманої праці, наприклад у сфері домашнього господарства, ремонту квартир тощо, 90-денного терміну перебування громадян України у ЄС згідно з правилами безвізового режиму цілком достатньо.

Важливим моментом запровадженого безвізового режиму, підкреслюють оглядачі деяких вітчизняних ЗМІ, є те, що бізнес-поїздки і відрядження, за які платить український роботодавець, не вважаються «роботою в ЄС», вони є законним приводом для безвізових поїздок. А це, своєю чергою, відкриває певні можливості для функціонування схем фактичної (однак, «тіньової») роботи українців в ЄС у межах того ж таки 90-денного терміну їх перебування в країнах Шенгенської зони. Наприклад, громадянин протягом 90-денного терміну його перебування в країнах Шенгенської зони фактично працює на роботодавця з країни ЄС, формально-юридично отримуючи заробітну плату за це від української фірми, працівником якої він офіційно є. А європейський роботодавець (фірма) відшкодовує українській стороні зазначені витрати (можливо через посередників, використовуючи для цього систему легальних грошових переказів). Формальним приводом для таких робочих поїздок може бути пошук партнерів для бізнесу, обмін досвідом, участь у різних виставках, конференціях та інших профільних заходах тощо. А соціально-економічною основою функціонування подібних схем – взаємна зацікавленість сторін. Щоправда, визначити ймовірні масштаби такої тіньової зайнятості в масштабах українсько-європейських відносин поки важко через відсутність відповідної інформації. Хоча принципова можливість існування зазначених схем сумніву не викликає.

Таким чином, усе наведене вище свідчить, що саме значний попит на робочу силу в країнах-членах Європейського Союзу стимулюватиме трудову міграцію працівників з України до Європи. Причому це стосується не лише працівників низької кваліфікації, а й висококваліфікованої робочої сили. До того ж заробітки українців у країнах-членах ЄС значно вищі, ніж у себе на Батьківщині. Наприклад, українці, які працюють у Польщі, заробляють у середньому приблизно 2100 злотих нетто, тобто після вирахування усіх належних сум (понад 470 євро). Про це йдеться в доповіді, опублікованій наприкінці 2016 р. Національним банком Польщі. Документ підготували на підставі інтерв'ю з відповідними працівниками. Найбільше, майже 2800 злотих (близько 630 євро), заробляють ті, хто працює у секторі ремонтно-будівельних послуг. На тисячу злотих менше отримують працівники у сфері домашнього господарства. Причому, за словами деяких трудових мігрантів з Львівщини, за місяць роботи на польській фермі вдається заробити до 500 євро, що вдесятеро більше, ніж можна заробити у їх рідному сільському господарстві. І приблизно вп'ятеро більше ніж середня місячна зарплата на Львівщині, яка, за даними Держстату, становить 3,8 тис. грн, наголошують кореспонденти ЗМІ. Економічна нестабільність і масове безробіття, особливо серед молоді та для мешканців провінції, де безробіття зашкалює, є основними причинами постійного зростання кількості бажаючих підзаробити в Польщі, прокоментувала в інтерв'ю Deutsche Welle менеджер рекрутингового агентства Praca Polska Т. Будова. Про вельми значні заробітки вітчизняних трудових мігрантів, порівняно з Україною, надходить також інформація і з інших країн-членів ЄС. Вище вже згадувалися повідомлення ЗМІ щодо можливих рівнів заробітків українців у Чехії. У цілому вищі, ніж у європейських державах колишнього соціалістичного табору, заробітки українських трудових мігрантів в Іспанії, Італії та, особливо, у Німеччині.

Треба звернути увагу і на ймовірний зв'язок між запровадженням безвізового режиму та можливістю для певної частини громадян України заробити собі пенсію в деяких країнах ЄС. Наприклад, в Італії іноземні робітники, які працюють законно і сплачують внески до Інституту соціального забезпечення (INPS), мають той самий соціальний захист і пенсійне забезпечення, як і італійські громадяни. Переважна частина українців може розраховувати на пенсію по старості за контрибутивною системою, яка залежить від загальної кількості сплачених внесків. Для цього необхідно, щоб виповнилося 65 років і мати принаймні п'ять років сплачених внесків. Розмір мінімальної пенсії може бути від 100 до 400 євро. Щодо прав пенсійного забезпечення іммігрантів співробітниця італійської профспілки, консультант з робочих відносин Н. Цебрик додає: «Люди, які певний час працювали незаконно на території Італії, потім легалізуючись, мають право через суд визнати відпрацьовані роки, і працедавець зобов'язаний внести до пенсійного фонду ті внески за попередній період. Суд виграти цілком

реально, справа може розглядатися протягом 2 (двох) років». У разі, якщо мігрант повертається в Україну, він також має право на отримання цієї пенсії, навіть за межами Італії. Маючи банківський рахунок, людина в Україні отримує зароблену італійську пенсію. Серед українських працівників є багато людей, які розраховують на пенсію в Італії. Фахівці з імміграційної проблематики стверджують, що таких осіб вже чимало. Здебільшого це жінки, оскільки чоловіків віком понад 60 років з легально відпрацьованими годинами тут практично немає. Голова Християнського товариства українців Італії О. Городецький каже: «Серед українських працівників є багато людей, які розраховують на пенсію в Італії. Навіть, якщо її розмір буде 100–200 євро...».

Запровадження безвізового режиму з ЄС полегшує українським трудовим мігрантам можливість різноманітних контактів для організації оформлення собі європейської пенсії, де для цього є необхідні правові підстави. А відтак, може дещо зрости кількість українців відповідного віку, які вже працюють у країнах ЄС і намагаються допрацювати тут до того моменту, коли вони отримають право на одержання європейської пенсії.

Також слід мати на увазі, що трудовій міграції з України до ЄС й надалі сприятиме вже згадуване вище географічне заміщення робочої сили, коли на місце працівників, що виїхали на роботу до країн Західної Європи з країн Центральної Європи прибувають українські трудові мігранти. Як наголошує У. Рінне з Боннського інституту майбутнього ринку праці (ФРН), до Німеччини нині «іммігрують не лише люди з сектору низькооплачуваної праці, але й висококваліфіковані працівники. А вони, в свою чергу, докладаються до появи нових робочих місць. Якщо дивитися на це зі стратегічної перспективи, це не призводить до жодних проблем (з безробіттям. – К. С.), які варті того, аби про них говорити». Тому Німеччина останнім часом активно проводить політику залучення кваліфікованої іноземної робочої сили до своєї національної економіки. А запровадження безвізового режиму з ЄС створює передумови для ще більшого залучення громадян України на європейський ринок праці, оскільки тепер для них суттєво полегшується пошук роботи.

Запровадження безвізового режиму з ЄС також відкриває більш широкі організаційні можливості для навчання українських студентів у європейських вищих учбових закладах. Найбільше молоді нині їде до Польщі, яка приваблює прийнятною ціною за навчання, можливістю отримати європейський диплом і знайти роботу в ЄС. Причому не лише навчання у вишах, а й можливість подальшої роботи в ЄС стає потужним стимулом для освітньої міграції молоді з України. Українську молодь, наприклад, на польських вулицях можна побачити дедалі частіше. Нині кожен другий іноземний студент у Польщі – наш співвітчизник. Утім, активно прагнуть залучати українську молодь до навчання у своїх вишах не лише Польща, а й деякі інші країни ЄС, наприклад Чехія та Німеччина.

Підсумовуючи проведений вище аналіз імовірних наслідків від запровадження безвізового режиму з ЄС на розвиток українського ринку робочої сили, треба зазначити таке. Запровадження безвізового режиму з ЄС відкриває більш широкі можливості для пошуку роботи громадянами України та організації навчання української молоді у європейських вищих навчальних закладах. Тому, враховуючи привабливість європейського ринку робочої сили для українців, можна очікувати на збільшення в найближчому майбутньому числа громадян України, що виїжджатимуть на роботу й навчання до країн ЄС. При цьому виїзд з України працівників низької кваліфікації не справлятиме, мабуть, значного негативного впливу на розвиток української економіки. Однак збільшення трудової міграції до європейських країн висококваліфікованих працівників, а також молоді, якщо вона після навчання не повертатиметься в Україну, може негативно позначитись на розвитку національної економіки, якщо українським підприємствам бракуватиме висококваліфікованих працівників. Тому не виключено, що для запобігання такому перебігу подій, українським підприємствам доведеться підвищувати зарплати своїм фахівцям і створювати кращі умови для залучення молоді на підприємства.

Щоправда, якщо внаслідок запровадження безвізового режиму трудова міграція чи еміграція населення до країн-членів ЄС буде відбуватися з окупованих Росією територій України, насамперед з Криму, то це не завдаватиме шкоди реальному функціонуванню української економіки. Взагалі, не слід забувати, що запровадження безвізового режиму з ЄС для громадян України за нинішніх умов автоматично стає сферою гібридної агресії Росії проти України. Непрямим чином про це свідчить реакція російських політиків та ЗМІ на зазначену подію. Тому цей напрям міжнародних відносин має стати принаймні об'єктом моніторингу відповідних українських аналітичних центрів.

В інтегральній формі економічні процеси знаходять своє відображення в різноманітних фінансових показниках. Не є винятком у цьому плані й економічні наслідки від запровадження безвізового режиму з ЄС. Щоправда, деяким із цих наслідків, як, наприклад, вплив запровадження безвізового режиму на стан вітчизняного ринку робочої сили, доволі важко подати чітку фінансову оцінку. З іншого боку, за деякими напрямками вплив запровадження безвізового режиму з ЄС на стан економіки нашої держави доволі чітко проявлятиметься в змінах платіжного балансу України.

Протягом кількох найближчих років, наприклад, можна очікувати на деяке зростання імпорту туристичних послуг у платіжному балансі України через збільшення виїзду українців у приватні подорожі за кордон, насамперед до країн ЄС. Утім, аналіз статистичних даних показує, що динаміка витрат українців на закордонні подорожі напряму залежить від рівня їх доходів. Тому малоймовірно, що протягом одного-двох найближчих років витрати громадян України на закордонні подорожі перевищать рівень

2013 р., коли такі витрати, за даними Національного банку України, становили близько 5,8 млрд дол. США. При цьому може відбуватися деякий перерозподіл доходів між різними вітчизняними та іноземними суб'єктами підприємства, що спеціалізуються на обслуговуванні подорожей (туристичні, транспортні фірми тощо).

Що ж стосується неорганізованого роздрібного імпорту товарів з ЄС в Україну через запровадження безвізового режиму, то навряд чи його приріст буде значним, мабуть, у межах 0,5–1,0 % від загального обсягу імпорту товарів в Україну. Адже дрібні українські підприємці такі поставки вже давно налагодили. А туристи-відпочивальники мандрують не для купівлі товарів.

Поряд із цим імовірно деяке зростання трудової міграції українців до країн ЄС може, принаймні найближчими роками, збільшити надходження в Україну вільноконвертованої валюти від цієї категорії наших співвітчизників. Тим більш, що запровадження безвізового режиму сприяє трудовій міграції українців до країн ЄС з відносно вищим рівнем оплати праці.

Що ж стосується оцінки фінансових наслідків впливу від запровадження безвізового режиму з ЄС на український ринок робочої сили, то це питання потребує окремого дослідження. Адже деякі напрями такого впливу мають опосередкований латентний характер. Наприклад, втрати української економіки від довготермінової трудової міграції та, особливо, еміграції кваліфікованої робочої сили можуть проявитись у скороченні експорту продукції вітчизняних високотехнологічних галузей, насамперед машинобудування. Утім, протягом кількох найближчих років саме по собі запровадження безвізового режиму з ЄС не буде справляти суттєвого безпосереднього впливу на платіжний баланс України (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<http://www.bank.gov.ua>); Відкрий Європу (<http://openeurope.in.ua>); Крим. Реалії. (<https://ua.krymr.com>). – 2017. – 15.05; Коммерсантъ (<http://www.kommersant.ru>). – 2017. – 22.05; 11.06; Независимая газета (<http://www.ng.ru>). – 2017. – 10.04; Новое время страны. – 2017. – №14; Новое время (<http://nv.ua>). – 2017. – 15.05; Остроф (<http://www.ostro.org>). – 2017. – 17.05; 24.05; Польське радіо. – (<http://www.polradio.pl>). – 2016. – 8.01; 6.07; 29.10; 12.12; 2017. – 16,24, 30.01; 10, 28.02; 6.04; 16, 24.05; РБК (<http://www.rbc.ru>). – 2017. – 11.05; Факти (<http://fakty.ictv.ua>). – 2016. – 18.05; BBC (<http://www.bbc.com>). – 2010. – 23.09; 10.10; Deutsche Welle (<http://dw.com>) – 2010. – 2.03; 9.06; 2013. – 6.08; 2014. – 10.10; 2015. – 4, 11.09; 2016. – 25.02; 5.04; 13.05; 29.12; 2017. – 7.02; 24.03; 11, 22.05).*

Основні напрями діяльності НАН України

Застосування Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, створеної для незалежного й об'єктивного оцінювання наукових установ, є важливою складовою реформування діяльності Національної академії наук України. Цю методику розроблено відповідно до Концепції розвитку НАН України на 2014–2023 роки та з використанням європейського досвіду, зокрема Наукової асоціації імені Лейбніца. Минулого року методика пройшла апробацію та за її результатами була остаточно затверджена Президією НАН України.

Починаючи з поточного року, проведення оцінювання за новою методикою є обов'язковим при планових перевірках наукової та науково-організаційної діяльності установ за п'ятирічний період. Розпорядженням Президії НАН України від 01.06.2017 № 353 затверджено перелік із 29 наукових установ НАН України, наукова та науково-організаційна діяльність яких за п'ятирічний період підлягає перевірці у 2017 р., та визначено процедуру проведення такої перевірки.

Враховуючи важливість забезпечення належного рівня застосування Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, Президія НАН України прийняла рішення про створення спеціального структурного підрозділу – Офісу оцінювання діяльності наукових установ НАН України, на який покладається науково-методичне та інформаційно-аналітичне супроводження практичного застосування зазначеної методики (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3231>). – 2017. – 8.06).

17–18 листопада 2017 р. відбудеться Міжнародна наукова конференція «XXI Сходознавчі читання А. Кримського», організовувана Інститутом сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України.

Роботу буде організовано за такими напрямками досліджень:

- східні рукописи та пам'ятки східного походження в Україні;
- історія і культура племен та народів Євразійського степу;
- Крим: історія, культура, сучасність;
- релігії та філософські вчення Сходу;
- стародавній Схід;
- іраністика та індологія;
- сучасний Схід.

Крім того, у рамках конференції заплановано провести круглий стіл «Формування регіональних та етнокультурних ідентичностей населення Криму та Надазов'я», а також панель «Інтелектуальний потенціал – в країнах Азії: історичний та соціокультурний аспекти» (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3249>). – 2017. – 16.06).

22 червня 2017 р. у Львові відбудуться Наукові читання академіка Івана Крип'якевича.

Організаторами заходу виступають Західний науковий центр НАН України та МОН України, Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України та Наукове товариство імені Шевченка.

Програмою зібрання передбачено виголошення наукових доповідей і покладання квітів до могили відомого українського історика Івана Крип'якевича (1886–1967) на Личаківському цвинтарі (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3250>). – 2017. – 16.06).

6–9 червня 2017 р. у стінах Інституту біохімії імені О. В. Палладіна НАН України тривала конференція молодих учених, що поєднала в собі традиційну інститутську конференцію «Сучасні проблеми біохімії та біотехнології», яка відбувається щороку впродовж уже понад двох десятиліть, і нову ініціативу Ради молодих вчених Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології (ВБФМБ) НАН України «CYS-2017».

Захід зібрав понад 50 молодих дослідників з академічних наукових установ та навчальних закладів Києва, Харкова, Чернівців, Одеси, Івано-Франківська, а також гостей з-за меж України, зокрема з Ірану, Грузії, США, Польщі й Білорусі.

Учасники отримали свіжі номери наукового видання The Ukrainian Biochemical Journal з надрукованими в них тезами доповідей. Організатори конференції сподіваються, що надалі зарубіжні колеги подаватимуть до цього журналу свої статті.

Кожен із чотирьох днів конференції відкривала пленарна доповідь. Своїми знаннями з молодими вченими поділилися доктор Титус Бернас із Інституту експериментальної біології імені М. Ненцького Польської академії наук (м. Варшава, Польща), професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Володимир Лушак (м. Івано-Франківськ, Україна), професор Тетяна Євса (м. Ганновер, Німеччина) та

Віталій Клещевніков з Європейського біоінформаційного інституту (Велика Британія).

Докладно з підсумками конкурсу можна ознайомитися за посиланням: <http://www.biochemistry.org.ua/index.php/uk/20-category-en-gb/home-en/council-of-young-scientists-en/about-council-of-young-scientists/5474-winners-of-young-scientist-conference-2017> (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3241>)). – 2017. – 12.06).

25 травня 2017 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) імені М.Т. Рильського НАН України відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Знакові постаті вітчизняної гуманітаристики в національно-культурному самоствердженні України», в рамках якої презентувалися наукові видання вчених цієї установи, зокрема й колективна монографія «Сільська фотографія Середньої Наддніпряниці».

Участь у презентації взяли представники авторського колективу видання – відомий дослідник народного образотворчого мистецтва, збирач і дослідник пам'яток народного образотворчого й ужиткового мистецтва, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, головний науковий співробітник відділу образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України доктор мистецтвознавства О. Найден, завідувач відділу «Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів» ІМФЕ імені М.Т. Рильського НАН України доктор історичних наук, професор В. Борисенко, ініціатор, керівник проекту й один із авторів книги – український художник, письменник, колекціонер, видавець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка М. Бабак, а також директор ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України академік Г. Скрипник і кінокритик, кінознавець, кіносценарист, президент Асоціації кінокритиків Національної спілки кінокритиків України, старший науковий співробітник відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології ІМФЕ імені М.Т. Рильського НАН України С. Тримбач (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3240>)). – 2017. – 12.06).

24–25 травня 2017 р. в Інституті проблем кріобіології і кріомедицини (ІПКіК) НАН України (м. Харків) відбувся традиційний науковий захід – 41-а щорічна конференція молодих вчених «Холод в біології та медицині – 2017», організована дирекцією та Радою молодих вчених цієї академічної

установи і міжнародною кафедрою ЮНЕСКО з кріобіології при ІПКіК НАН України та присвячена 45-річному ювілею цього інституту.

Крім співробітників та аспірантів ІПКіК НАН України участь у роботі конференції взяли молоді дослідники Інституту радіофізики та електроніки імені О. Я. Усикова НАН України (м. Харків), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Харківського національного медичного університету, Державного закладу «Український медичний центр акушерства, гінекології та репродуктології МОЗ України» (м. Київ), Харківського обласного перинатального центру, Комунального заходу охорони здоров'я «Харківська міська багатoproфільна лікарня № 18», Харківської державної зооветеринарної академії, Медичного центру «ВРТ – клініка репродуктивної медицини», Медичного центру «ІГР» і ПАТ «Фармстандарт-Біолек».

На конференцію було представлено 33 тези доповідей, зокрема, з таких напрямів: низькотемпературне збереження біологічних об'єктів (клітин, тканин, органів людини, тварин або рослин), у тому числі підготовка до зберігання, відігрівання, культивування клітин і тканин тощо; реакція біологічних об'єктів на низькі температури; холодова адаптація тварин і рослин; використання низьких температур у медицині; експериментальна та клінічна трансплантологія; розроблення кріобіологічного та кріомедичного обладнання; організація і робота низькотемпературних банків тощо (**Національна академія наук України** (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3222>). – 2017. – 6.06).

Наукові видання НАН України

Вийшло друком друге число науково-популярного журналу «Світогляд» (березень – квітень) за 2017 р. Видання журналу здійснює Національна академія наук України разом з Головною астрономічною обсерваторією НАН України. Пропонуємо до Вашої уваги короткий анонс цього випуску.

На шпальтах номеру – у статті «Кому вигідно і що змінилося в організації української науки?» – головний редактор журналу академік Я. Яцків розмірковує про місце науково-технічної та інноваційної діяльності у стратегії розвитку країни, запропонованої урядом.

Професор Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького В. Монастирський висуває проблему «Омолодження організму: чи існує в принципі реальна можливість омолодити старий організм до юного віку?»

Про «Перспективи комп'ютерного конструювання литих металовиробів» пише кандидат технічних наук В. Дорошенко, пригадуючи слова

В. Вернадського: «Я хочу зрозуміти ті сили, які криються в матерії, я хочу пізнати ті причини, які примушують її бути в тих правильних, математично гармонійних формах, в яких ми всюди бачимо і відчуваємо її».

У номері також розміщені ексклюзивні матеріали про незвичайні особистості видатних науковців: «Махатма Хавкін» – про винахідника протичумної вакцини В. Хавкіна й увіковічення його пам'яті у м. Бердянськ, де пройшло дитинство вченого; про піонерів української мікробіології В. Омелянського (автор статті – член-кореспондент НАН України Б. Мацелюх) та В. Дроботька (матеріал підготував доктор біологічних наук О. Коваленко); спогадами про директора Інституту медицини праці НАМН України академіка Ю. Кундієва (1927–2017) ділиться з читачами академік І. Трахтенберг – у статті «Особистість, Учений, Громадський діяч».

Про історію створення та діяльність Державного фонду фундаментальних досліджень (ДФФД), якому в травні виповнилося 25 років, розповідає доктор економічних наук Б. Кияк. У 2-му числі «Світогляду» також широко представлені роботи переможців конкурсів ДФФД з екології, біології, літератури. Це – статті «Карпатський ліспром потребує «свроремонту»» І. Галущак, «Смертельні клешні» І. Буркової, «Казочка про грибочка – Гериція коралоподібного» М. Пасайлюк, «Сучасні українські студії поезики оніма в контексті комічних жанрів та сміхової культури» С. Дворянчикової.

Академік НАПН України доктор історичних наук В. Мельниченко в есеї «Спасенна наука нашому народові» визначає національно-рятівничий сенс вірша Тараса Шевченка «Чигирине, Чигирине...»

Новий підхід до навчально-виховного процесу у вищій школі в Україні представляє кандидат технічних наук Н. Юрковська – у дослідженні «Коучинг у вищій школі, або «Двигун» саморозвитку студента» (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3224>). – 2017. – 7.06).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

9–10 червня 2017 р. в Інституті біоорганічної хімії та нафтохімії (ІБОНХ) НАН України тривав міжнародний симпозіум «Механізми гормональної та стрес-регуляції метаболізму клітин рослин».

Захід було присвячений розгляду досягнень і перспективі подальшого розвитку співпраці установ НАН України з установами Академії наук Чеської Республіки й Національного центру наукових досліджень Франції (Centre National de la Recherche Scientifique).

Участь у роботі симпозіуму взяли співробітники наукових установ НАН України, установ МОН України й інших вітчизняних державних відомств, а також зарубіжні дослідники, зокрема Ян Мартінец (Jan Martinec) із

Лабораторії сигнальних систем Інституту експериментальної ботаніки (м. Прага, Чеська Республіка), Ленка Буркетова (Lenka Burketova) з Лабораторії патофізіології рослин цього ж інституту, Ерік Рюеллан (Eric Ruelland) із Інституту проблем екології та наук про навколишнє середовище Університету «Париж Східний Кретьєй» (м. Париж, Франція), Жан-Люк Какас (Jean Luc Casas) із відділу фізіології рослин Інституту Жана-П'єра Бургена (м. Версаль, Франція), Анн Гіварш (Anne Guivarch) із відділу взаємодії «рослина – середовище» Університету П'єра та Марії Кюрі (м. Париж, Франція) **(Національна академія наук України** (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3252>). – 2017. – 16.06).

8–9 червня 2017 р. в Інституті філософії імені Г.С. Сковороди НАН України відбулася українсько-французька конференція «Спадщина Просвітництва та ліберальна демократія».

Захід було організовано в межах програми Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України «Євроінтеграція: історія, цінності, філософія» за участі Університету «Пантеон-Ассас» (Сорбонна) та Фундації «Будинок наук Участь у зібранні взяли науковці згаданої академічної установи та її директор академік Мирослав Попович, учені Київського національного університету імені Тараса Шевченка й інших вищих навчальних закладів української столиці, а також французькі колеги – професор факультету права Університету «Пантеон-Ассас» Філіп Рено, президент Французької фундації політичних наук Жан-Клод Казанова, голова Інституту вищих правових студій (Париж) Антуан Гаропон, професор Університету Жюльє Верна (Ам'єн) Камій Гійон-Лекок, професор політичних наук Університету Пуатьє Жан-Венсан Голендре. Відвідала конференцію і Надзвичайний та Повноважний Посол Франції в Україні пані Ізабель Дюмон (Париж, Франція).

У центрі уваги присутніх перебували як історичні розвідки, так і проблеми сучасної демократії (з огляду на досвід Франції та України), аналіз сучасного стану Європейського Союзу та проблеми об'єднаної Європи. Особливу увагу було приділено сучасним явищам революції та війни з урахуванням сучасного українського контексту **(Національна академія наук України** (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3251>). – 2017. – 16.06).

13–14 червня 2017 р. в Інституті української мови НАН України триватиме робота Міжнародної наукової школи-семінару «Бази даних і системи для потреб сучасного мовознавства».

Організатори зібрання – Інститут української мови НАН України, Український комітет славистів, Інститут славистики Польської академії наук (ПАН), Польський комітет славистів, Комісія з лінгвістичної бібліографії при Міжнародному комітеті славистів.

Захід відбудеться в рамках спільного дослідницького проекту Інституту української мови НАН України та Інституту славистики ПАН «Онлайн-бібліографія світового славистичного мовознавства» (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3242>). – 2017. – 13.06)

25–28 вересня 2017 р. у м. Дніпро триватиме XXII Міжнародний семінар «Прямі та обернені задачі теорії електромагнітних та акустичних хвиль (DIPED–2017)».

Захід організують Західноукраїнський і Грузинський осередки Міжнародного науково-технічного товариства (IEEE) спільно з Інститутом прикладних проблем механіки і математики імені Я. С. Підстригача НАН України, Тбіліським державним університетом імені Іване Джавакішвілі й Дніпропетровським національним університетом імені Олеся Гончара та за підтримки Товариства антен і поширення хвиль (Antennas and Propagation Society), Товариства електронних пристроїв (Electron Devices Society), Товариства мікрохвильової теорії і техніки (Microwave Theory and Techniques Society) IEEE, що дає змогу включити праці семінару до електронної бібліотеки IEEE (IEEE Xplore Library) з подальшим їх включенням у провідні наукометричні бази Scopus, Web of Science, Research Gate та інші.

Наукова тематика доповідей охопить такі напрями:

- теоретичні аспекти електродинаміки;
- розсіювання й дифракція;
- поширення у складних середовищах;
- числові методи в електродинаміці;
- хвилеводні і фотонні кристалічні структури;
- обернені задачі і синтез;
- антени і антенні решітки;

– акустика: теорія та застосування (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3238>). – 2017. – 9.06).

18–19 травня 2017 р. в Інституті фізики НАН України відбувся II Українсько-Польський семінар «Нові горизонти рідкокристалічної та колоїдної науки», проведений згаданим інститутом спільно з Військовою технічною академією (Республіка Польща) та за підтримки

(організаційної, науково-організаційної і фінансової) Представництва Польської академії наук в Києві, зокрема директора цього центру Генрика Собчука.

З науковими доповідями виступили представники провідних вітчизняних наукових центрів з фізики рідких кристалів – Інституту фізики НАН України, Національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту скінтіляційних матеріалів НАН України (м. Харків), Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів), а також Військової технічної академії (м. Варшава, Республіка Польща).

Доповіді стосувалися результатів дослідження рідких кристалів і колоїдів. Варто відзначити, що за період, який минув після першого семінару, проведеного в грудні 2014 року, тематика виступів учасників заходу значно розширилася, зокрема за напрямом вивчення колоїдів у рідких кристалах.

У цілому, науковий рівень представлених досліджень був високим, деякі результати вже опубліковані в престижних наукових журналах, а їх обговорення виявилось досить продуктивним.

Наступний захід – III Польсько-Український семінар – запланований на 2019 р. і відбудеться так само в Інституті фізики НАН України.

2018 ж року в Польщі пройде чергова Міжнародна конференція «Рідкі кристали та їх застосування» (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3236>), – 2017. – 9.06).

3–7 липня 2017 р. в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка триватиме 11-а Міжнародна алгебраїчна конференція в Україні, присвячена 75-річчю українського математика Володимира Васильовича Кириченка.

Організатори конференції – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут математики НАН України, Національний університет «Києво-Могилянська академія».

Програмою конференції заплановано роботу секцій за такими напрямками:

- 1) кільця, модулі, зображення;
- 2) теорія груп;
- 3) алгебрична геометрія та теорія чисел;
- 4) комп'ютерна алгебра, дискретна математика та застосування;
- 5) напівгрупи та алгебраїчні системи.

Місце проведення конференції: м. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, механіко-математичний факультет.

Додаткова інформація про захід доступна на його інтернет-сторінці: <https://www.imath.kiev.ua/~algebra/iacu2017/> (*Національна академія*

30 травня 2017 р. у Києві відбувся Українсько-китайський форум стратегічного партнерства «Один пояс, один шлях», присвячений 25-й річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР. Головними цілями форуму були обговорення поточного стану та перспектив подальшого розвитку українсько-китайських відносин, аналіз проблемних питань і розроблення пропозицій зі зміцнення відносин стратегічного партнерства між двома країнами. Форум проходив за підтримки Посольства КНР в Україні. Організували захід Відділення історії, філософії та права НАН України, Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України й Українська асоціація китаєзнавців.

У форумі взяли участь відомі вчені, дипломати, політики, представники ділових кіл і ЗМІ України й Китаю. Відкрилося зібрання вітальним словом академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України, директора Інституту історії України НАН України академіка Валерія Смоля.

Під час форуму обговорювалися різні аспекти відносин між Україною та Китаєм, аналізувалися результати досягнутих двосторонніх домовленостей і обґрунтування відповідних рекомендацій, приверталася увага до дослідження нових напрямів двосторонньої співпраці, наголошувалося на необхідності підвищення рівня обізнаності громадськості двох країн щодо можливостей українсько-китайського стратегічного партнерства та корисності регулярного проведення таких форумів.

Центральними темами дискусій у межах заходу стали: стратегічне партнерство України та Китаю, «китайська мрія» та європейський вибір України; перспективи участі України в геостратегічній ініціативі КНР «Новий Шовковий шлях»; українсько-китайські відносини в сучасному глобальному контексті; актуальні завдання політичних взаємин України та Китаю; практичні питання двосторонньої торговельно-економічної співпраці; співробітництво України та Китаю в галузі транспорту, науки і техніки, інформаційних технологій; взаємодія України та Китаю в галузі освіти, культури, туризму та мас-медіа; економічне піднесення Китаю та модернізація України; прогноз розвитку двосторонніх відносин на наступні 5–10 років та інші питання... **(Національна академія наук України <http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3226>. – 2017. – 7.06).**

Із 29 травня до 2 червня 2017 р. у Фізико-технічному інституті низьких температур (ФТІНТ) імені Б. І. Веркіна НАН України тривала

8-а Міжнародна конференція спеціалістів та молодих вчених «Фізика низьких температур – 2017» (ICPYS-LTP 2017), організаторами якої виступили керівництво та Рада молодих вчених цієї наукової установи й Національна академія наук України.

Тематика форуму охоплювала основні напрями досліджень із низькотемпературної фізики, зокрема, низькотемпературний магнетизм, нанофізику, надпровідність, фізику квантових рідин і кріокристалів, теоретичну фізику конденсованого стану тощо.

Із 16 запрошеними лекціями виступили провідні вчені зі США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, Португалії, Чехії, Індії, Грузії, України. Загалом науковці з різних країн світу представили 155 доповідей (Національна академія наук України (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3225>). – 2017. – 7.06).

12–15 вересня 2017 р. у Харкові відбудеться Четверта Міжнародна конференція «Високочисті матеріали: одержання, застосування, властивості», організаторами якої виступають Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ «ХФТІ») і Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

Захід присвячено пам'яті академіка НАН України Володимира Михайловича Ажажі (1931–2009). Конференція, присвячена вшанування доробку цього непересічного дослідника, охопить проблеми за такою тематикою:

- методи глибокого очищення;
- одержання високочистих металів і сплавів;
- високочисті напівпровідникові речовини в електроніці, оптоелектроніці;
- високочисті метали та сплави в ядерній і термоядерній енергетиці;
- високочисті метали та їх ізотопи;
- фізичні і ядерно-фізичні методи елементного аналізу домішок у металах і сплавах високої чистоти;
- особливості структури і фізичні властивості металів і сплавів високої чистоти;
- фізика радіаційних та іонно-плазмових технологій (Національна академія наук України (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3218>). – 2017. – 2.06).

18–20 жовтня 2017 р. у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна (за адресою: м. Харків, майдан Свободи, 4) відбудеться XIII Міжнародна науково-технічна конференція молодих вчених та фахівців «Проблеми сучасної ядерної енергетики», організовувана Громадською організацією «Українське ядерне Товариство» (в тому числі його Молодіжною секцією), Національним науковим центром «Харківський фізико-технічний інститут» і Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна.

Тематика заходу:

- ядерна фізика та енергетика;
- радіаційне матеріалознавство;
- підвищення рівня безпеки та ефективності експлуатації АЕС;
- подовження терміну експлуатації енергоблоків та управління старінням обладнання АЕС;
- розвиток ядерно-енергетичного комплексу в Україні;
- ядерна, радіаційна і екологічна безпека при поводженні з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом;
- робота з громадськістю в атомній галузі (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3219>). – 2017. – 2.06).

15–18 травня 2017 р. у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка тривала XVI Міжнародна конференція «Геоінформатика: теоретичні та прикладні аспекти» (Geoinformatics 2017), одним з головних організаторів якої виступив Центр менеджменту та маркетингу в галузі наук про Землю (ЦММ) Інституту геологічних наук (ІГН) НАН України.

Слід зазначити, що нині Україна є однією з країн – лідерів із розвитку геоінформатики. І саме ЦММ ІГН НАН України – основний вітчизняний осередок, що активно діє за цим напрямом. До того ж свого часу центр зініціював започаткування традиції проведення Міжнародної конференції «Геоінформатика: теоретичні та прикладні аспекти».

Цьогоріч участь у її роботі взяли понад 170 провідних фахівців з різних науково-дослідних установ, виробничих підприємств, викладачі, аспіранти та студенти вищих навчальних закладів, які вивчають сучасні інформаційні технології та використовують їх у своїй практиці, а також науковці з Нідерландів, Норвегії, Франції, Австрії, Туреччини, США, Китаю, Катару, Азербайджану й інших країн. У цілому конференція стала майданчиком для формування інноваційного погляду на розвиток геонаук.

Програма конференції, складена на основі мультидисциплінарного підходу, була насиченою та різноманітною за постановкою завдань і методами досліджень. У рамках заходу відбулися шість секційних засідань, працювали студентська секція та постерний майданчик. Загалом учасники заслухали 119 доповідей, 51 з яких представили студенти й аспіранти. Обговорення охопили широке коло питань щодо головних тенденцій розвитку геоінформатики у світі, а саме: активного впровадження методів і технологій, створених з використанням раніше не застосовуваних знань; кооперації геологів, геофізиків, інженерів; єднання різних дисциплін у галузі наук про Землю на новій інформаційній основі (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3214>). – 2017. – 2.06).

Кадрова політика НАН України

30 травня 2017 р. було обрано перший склад Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, про що на своєму офіційному сайті повідомило Міністерство освіти і науки України.

Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки і технологій формувався спеціально для цього створеним Ідентифікаційним комітетом з питань науки, до якого у свою чергу увійшли дев'ятеро провідних учених – троє вітчизняних і шестеро іноземних.

Членами новосформованого Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій стали 24 провідні українські науковці, які працюють за різними напрямками досліджень:

- природничі науки фізико-математичного та хімічного профілю, науки про Землю (за цим напрямом обрано 10 осіб);
- технічні науки і технології, матеріалознавство (4 особи);
- науки про життя, медичні науки і пов'язані з ними технології (4 особи);
- сільськогосподарські науки, харчові і біотехнології (2 особи);
- соціогуманітарні, економічні і правові науки (4 особи).

Чотирнадцять із 24 членів комітету представляють різні наукові установи Національної академії наук України.

1. Завідувач відділу хімії твердого тіла Інституту загальної та неорганічної хімії імені В. І. Вернадського НАН України академік Анатолій Григорович Білоус.

2. Завідувач відділу сенсорної сигналізації Інституту фізіології імені О.О. Богомольця НАН України доктор біологічних наук, професор Нана Володимирівна Войтенко.

3. Завідувач лабораторії статистичної фізики складних систем Інституту фізики конденсованих систем НАН України член-кореспондент НАН України Юрій Васильович Головач.

4. Завідувач відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України член-кореспондент НАН України Тамара Іванівна Гундорова.

5. Завідувач відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України член-кореспондент НАН України Яків Петрович Дідух.

6. Завідувач відділу інноваційної політики, економіки і організації високих технологій Інституту економіки та прогнозування НАН України доктор економічних наук, професор Ігор Юрійович Єгоров.

7. Завідувач відділу клітинної біології та біотехнології Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України член-кореспондент НАН України Алла Іванівна Ємець.

8. Завідувач відділу фізики зір і галактик Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Юрій Іванович Ізотов.

9. Провідний науковий співробітник відділу гідрогеологічних проблем Інституту геологічних наук НАН України доктор геологічних наук, професор Олександр Борисович Климчук.

10. Провідний науковий співробітник відділу молекулярних і гетероструктурованих матеріалів Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України доктор фізико-математичних наук, професор Лонгін Миколайович Лісецький.

11. Начальник відділу статистичної фізики та квантової теорії поля Інституту теоретичної фізики імені О. І. Ахієзера Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» член-кореспондент НАН України Юрій Вікторович Слюсаренко.

12. Заступник директора з наукової роботи Інституту біології клітини НАН України кандидат біологічних наук Олег Володимирович Стасик.

13. Провідний науковий співробітник відділу фізико-металургійних проблем електрошлакових технологій Інституту електрозварювання імені Є.О. Патона НАН України доктор технічних наук, професор Ганна Петрівна Стовпченко.

14. Провідний науковий співробітник відділу математичної фізики Інституту математики НАН України доктор фізико-математичних наук, професор Роман Михайлович Черніга.

Крім того, визначено ще 10 осіб резервного складу, які за потреби зможуть замінити членів Наукового комітету. Вісім із цих 10 науковців є вченими Національної академії наук України.

1. Завідувач відділу систематики ентомофагів та екологічних основ біометоду Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України доктор біологічних наук Олексій Васильович Гумовський.

2. Заступник директора з наукової роботи Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, завідувач відділу соціальної філософії Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України доктор філософських наук, професор Анатолій Миколайович Єрмоленко.

3. Завідувач науково-дослідної структурної лабораторії Інституту фізики напівпровідників імені В. Є. Лашкарьова НАН України доктор фізико-математичних наук, професор Віктор Васильович Стрельчук.

4. Провідний науковий співробітник відділу фізики лептонів Інституту ядерних досліджень НАН України кандидат фізико-математичних наук Володимир Ілліч Третяк.

5. Заступник директора з наукової роботи Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, завідувач відділу ензимології білкового синтезу Інституту молекулярної біології і генетики НАН України доктор біологічних наук, професор Михайло Арсентійович Тукало.

6. Провідний науковий співробітник відділу хімії гетероланцюгових полімерів та взаємопроникних полімерних сіток Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України доктор хімічних наук, професор Олександр Маркович Файнлейб.

7. Заступник директора з наукової роботи, головний науковий співробітник Інституту проблем матеріалознавства імені І. М. Францевича НАН України доктор фізико-математичних наук, професор Сергій Олексійович Фірстов.

8. Заступник директора з наукової роботи Інституту кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України член-кореспондент НАН України Олександр Миколайович Хіміч.

Національна рада України з питань розвитку науки і технологій (постійно діючий консультативно-дорадчий орган, що утворюється при Кабінетові Міністрів України з метою забезпечення ефективної взаємодії представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності) повноцінно запрацює після формування складу свого Адміністративного комітету, до якого також увійдуть 24 члени. Він формуватиметься на підставі пропозицій центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук України, Київської міської державної адміністрації та обласних державних адміністрацій, великих наукоємних підприємств, наукових установ та вищих навчальних закладів. Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Кабінет Міністрів України має затвердити персональний склад Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій у місячний строк після його отримання від Ідентифікаційного комітету з питань науки *(Національна академія наук України*

(<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3207>).
– 2017. – 31.05).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

За сприяння Ради з космічних досліджень НАН України в період з березня до червня 2017 р. тривали такі конкурси:

КОНКУРС № 1 «Молодіжний конкурс перспективних космічних проектів»

КОНКУРС № 2 «Відбір проектів корисного навантаження платформи YuzhSat».

На кожен конкурс було подано по шість проектів.

За результатами оцінювання експертних груп (відповідно, 11 експертів за Конкурсом № 1 та 9 експертів – № 2), яких було обрано з різних наукових організацій, визначено таких переможців:

КОНКУРС № 1 «Молодіжний конкурс перспективних космічних проектів»

1 місце:

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

«Розробка, виготовлення та випробування ультрафіолетового поляриметра для дослідження поляризаційної складової стратосферного озонного шару Землі (УФП)»

2 місце:

НДІ «Астрономічна обсерваторія» ОНУ імені І. І. Мечникова

«Динамічні і фізичні характеристики геостаціонарних супутників за фотометричними спостереженнями, орбітальне супроводження українського ГСС «Либідь» на ГЕО»

3 місце:

Інститут біохімії імені О. В. Палладіна НАН України «Розроблення нової універсальної методики оцінювання токсичності позаземного планетарного пилу»

Інститут ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України «Створення штучної екосистеми для біологічних експериментів на малих супутниках «Мікрокосм-М»»

КОНКУРС № 2 «Відбір проектів корисного навантаження платформи YuzhSat»

1 місце:

Інститут космічних досліджень НАН України та ДКА України

«Космічний проект «КластерІон»: вивчення динамічних процесів в іоносфері з використанням кластера супутників YuzhSat»

2 місце:

Радіоастрономічний Інститут НАН України

«Дослідження природи мікросплесків високоенергетичних електронів і протонів в радіаційних поясах Землі та поза їхніми межами»

З місце:

ОНПУ «Прилад «Піон» для вивчення іоносферної плазми на борту мікросупутника (ПІОН-ОНПУ)»

Інститут технічної механіки НАН України і ДКА України «Штучна міні-магнітосфера як засіб керування рухом космічного апарату в іоносфері Землі» *(Національна академія наук України (http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3243). – 2017. – 13.06).*

Здобутки української археології

20–25 травня 2017 р. на базі Нижньопалеолітичної експедиції Інституту археології НАН України та за підтримки Державного історико-культурного заповідника «Межибіж» було проведено польовий міжвідомчий семінар, у якому взяли участь фахівці Інституту археології НАН України, Інституту географії НАН України, Українського державного геологорозвідувального інституту та Державного історико-культурного заповідника «Межибіж». Під час семінару були обстежені багаточисельні місцезнаходження Меджибіж А та Головчинці–1, вивчалися геологічні й геоморфологічні умови залягання виявлених тут архаїчних кам'яних виробів. Новими дослідженнями підтверджено ранньоплейстоценовий вік відкладів, що містять археологічні рештки.

Зокрема, кам'яні знаряддя на місцезнаходженні Головчинці–1 знайдено у викопних ґрунтах широкинського етапу (й безпосередньо давніших фаціях), що формувалися не менш ніж 900–1200 тис. років тому. Такий давній вік добре узгоджується і з геоморфологічним положенням Головчинського місцезнаходження, розташованого поблизу зовнішньої межі найдавнішої четвертинної тераси Південного Бугу – там, де рельєф сформувався безпосередньо раніше – в еоплейстоцені або пізньому пліоцені.

Такий же давній вік, ймовірно, мають найдавніші верстви з археологічними знахідками на місцезнаходженні Меджибіж А. Ландшафти широкинського етапу характеризувалися поширенням лісів. Як стверджують учені, давні люди відвідували береги водних потоків, поновлюючи тут запаси кам'яної сировини, виробляючи знаряддя й полюючи на тварин. Відкриті тут кам'яні вироби супроводжуються рештками представників вимерлої фауни ссавців із ознаками розділки та споживання давньою людиною.

Місцезнаходження Меджибіж та Головчинці наразі є найдавнішими пам'ятками нижнього палеоліту України на територіях, розташованих на схід від Карпат. Археологічні рештки наймолодших епізодів заселення датуються тут близько 400 тис. років, найдавніших – близько 1,2 млн років.

Меджибізькі пам'ятки надають унікальні дані для відтворення палеоекологічних рис минулого й умов першого проникнення давньої людини на Східноєвропейську рівнину. Подальше мультидисциплінарне дослідження нижнього палеоліту в околицях Меджибожа і прилеглих територіях басейнів річок Південний Буг і Дністер є пріоритетним напрямом українського палеолітознавства (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3248>). – 2017. – 13.06).

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

З якими проблемами стикаються молоді дослідники в нашій країні, чого їм бракує для повноцінної професійної самореалізації на Батьківщині і чи можна повернути назад тих, хто вже виїхав, розповіли в ефірі чергового випуску програми «Азбука реальності. Винаходи» радіостанції «Промінь» молоді вчені Академії – голова Ради молодих вчених НАН України, науковий співробітник відділу сигнальних систем клітини Інституту молекулярної біології і генетики НАН України кандидат біологічних наук О. Скороход і відомий блогер та популяризатор науки, старший науковий співробітник відділу фізичної електроніки Інституту фізики НАН України кандидат фізико-математичних наук А. Сененко.

Як зазначив О. Скороход, ситуація з вітчизняною науковою молоддю обговорювався під час Загальних зборів Ради молодих вчених НАН України, що відбулися 27 квітня 2017 р. (докладно про подію: <http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3134>). Учасники розглянули основні проблеми, згрупувавши їх у шість взаємопов'язаних блоків:

1) недостатнє фінансове забезпечення (зокрема, жалюгідне базове фінансування, відсутність досвіду чи можливості отримання міжнародних грантів, недосконала система інформування про можливості здобуття різноманітних вітчизняних форм підтримки, неналагоджений зв'язок з бізнес-середовищем тощо);

2) необхідність реформування державної системи управління науковою сферою та системи управління Національної академії наук (створення належних умов для кар'єрного зростання молодих дослідників, створення дієвої системи залучення молодих кадрів, підтримка колективів молодих дослідників);

3) перешкоди для академічної мобільності (об'єктивні (наприклад, надмірна забюрократизованість процесу оформлення зарубіжного стажування, відрядження) й суб'єктивні (низький рівень володіння іноземними мовами, у тому числі англійською як найуживанішою мовою міжнародного спілкування й наукових досліджень);

4) незадовільні умови праці (застаріла матеріально-технічна база, незабезпеченість житлом, відсутність додаткових стимулів для професійного зростання вченого);

5) слабкий нетворкінг (недостатні горизонтальна взаємодія й обмін досвідом між молодими науковцями);

6) популяризація науки та піар (необхідність налагодження тіснішої співпраці зі ЗМІ та залучення до неї якомога більшої кількості вчених (у тому числі й молодих), поглиблення взаємодії з Малою академією наук України, яка є джерелом нових молодих кадрів для наукової сфери, а також створення й реалізація PR-стратегії як на рівні окремих установ, так і на рівні всієї Академії).

За словами О. Скорохода, останніми роками на роботу та постійне місце проживання до зарубіжних країн виїжджає дедалі більше науковців. Причому щороку – молодшого віку: якщо раніше Україну полишали молоді дослідники, які здобули тут науковий ступінь, то тепер вони або не вступають до вітчизняної аспірантури (про що свідчить невиконання плану набору до аспірантури, зокрема і в академічних установах), або ж узагалі виїжджають до інших країн на навчання за магістерськими програмами. Талановиті студенти й аспіранти все ще працюють в Україні, проте ймовірність їхньої відтермінованої еміграції все ж досить висока. На цьому етапі дедалі більшої актуальності набуває встановлення постійної тісної співпраці з українською науковою діаспорою. Можливо, саме за її результатами згодом вдасться напрацювати механізми повернення наших науковців на Батьківщину та їхньої успішної реінтеграції в українську наукову сферу, – висловив сподівання О. Скороход. Адже на Заході (у США чи країнах ЄС) українські наукові мігранти потрапляють до жорсткого конкурентного середовища, в якому далеко не кожен може досягти того рівня, якого прагне (скажімо, отримати звання професора, можливість керувати лабораторією і виконувати ті дослідження, якими він сам передусім цікавиться). Тому умови роботи для науковців в Україні мають бути настільки привабливими, щоб фахівці, набувши досвіду за кордоном, через деякий час поверталися додому й реалізували його тут.

А. Сененко наголосив, що ситуація стає дедалі загрозливішою, оскільки за всі роки своєї незалежності Україна вже втратила значну кількість учених і продовжує їх втрачати катастрофічними для себе темпами. Щороку з науки йдуть кількості молодих дослідників – найбільш продуктивного віку – 30-40 років. «Якою б розумною людиною не була, але за відсутності обладнання вона науки не просуне», – зазначає А. Сененко, додаючи, що не останню роль у процесі спостережуваної нині деградації вітчизняної наукової сфери відіграє також відсутність гідної оплати праці вченого та власного житла. Особливо гострою ця проблема є у великих містах і містах-мільйонниках, у межах яких переважно й розташовані інститути Академії. Все перелічене змушує молодих людей полишати науку, зокрема, й країну загалом. Такий масовий

відплив мізків уже відбувся в 1990-х роках, коли вже виїхали представники середнього покоління, а залишилися – початківці та співробітники віком понад 50 років. Тепер же, коли провідні науковці (як висловився А. Сененко, «стовпи української науки») не молодшають, а середнє покоління знов виїжджає, за кілька років може скластися ситуація, за якої нечисленним молодим людям, які таки оберуть для себе наукову діяльність, нікому буде передавати досвід, бо наукові традиції перервуться. Кадри для науки – це поодинокі унікальні екземпляри, а не продукція, поставлена на потік, тому відновити втрачений інтелектуальний ресурс навряд чи вдасться. Саме тому діяти потрібно вже зараз – вкладати в науку бюджетні кошти, залучати приватні інвестиції, заохочувати підприємців впроваджувати на своїх виробництвах інновації на основі вітчизняних розробок, а не зарубіжних технологій попереднього покоління (бо, по суті, це буде периферійним капіталізмом). Те, що наука в Україні досі існує, є радше дивом, ніж закономірністю: як показує світовий досвід, деградація цієї сфери починається, коли частка її базового фінансування становить менше 0,5% ВВП, тоді як у нашій державі цей показник у поточному році встановився на рівні 0,18 % ВВП. Тільки невідкладні, негайні заходи дадуть підстави сподіватися на припинення руйнації науки, – підсумував А. Сененко.

О. Скороход продовжив і розвинув тему фінансування досліджень. Він звернув увагу на те, що вітчизняна наукова спільнота очікує на створення Національного фонду досліджень, передбаченого нормами чинної редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Завданням цієї інституції буде розподіл грантових коштів (як державних, так і недержавних) для забезпечення робіт за найбільш перспективними науковими напрямками. Розподіл здійснюватиметься на основі результатів прозорої експертизи за участі зарубіжних експертів. Фонд запрацює лише після формування обох комітетів (Наукового й Адміністративного) Національної ради України з питань розвитку науки та технологій. Учені сподіваються, що це станеться 2018 р. і в наступному проекті Державного бюджету буде закладено державну частину коштів на забезпечення його діяльності. Крім того, провідні українські вчені – члени згаданої Ради – отримають змогу авторитетно висловлюватися з питань стратегії реалізації національної політики у науковій сфері, а сама Національна рада України з питань розвитку науки та технологій функціонуватиме на правах консультативно-дорадчого органу при Кабінеті Міністрів України.

Надію на поліпшення ситуації в науці дають і процеси її реформування. Зокрема, минулого року відбулося пілотне тестування Методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, розробленої за німецьким зразком. Крім того, запрошені зарубіжні фахівці здійснили аудит української науково-технічної та інноваційної сфери, за підсумками якого оприлюднили свою бачення її нинішнього стану, а також рекомендації на майбутнє.

Додаткові можливості для конкурентоспроможних дослідницьких колективів і їхніх міжнародних консорціумів відкрило членство України в Рамковій програмі Європейського Союзу з наукових досліджень та інновацій «Горизонт 2020», у межах якої вчені претендують не лише безпосередньо на фінансування своїх досліджень, а й на так звані інфраструктурні гранти, тобто отримання необхідного для проведення цих досліджень обладнання. Минулого року наші вчені вже отримали близько 12 млн. євро, проте з урахуванням того, що загальний фонд програми «Горизонт 2020» складає 80 млрд. євро, – Україні, безперечно, ще є куди рости й чого прагнути.

Вітчизняна наука потребує також залучення приватного капіталу. Так, 25 травня 2017 р. проводився вже другий Форум «Наука. Бізнес. Інновації», головним завданням якого було допомогти у встановленні контактів і налагодженні взаємовигідної та плідної співпраці між ученими й підприємцями. Попри те, що більшість бізнесменів досі воліють купувати не найкращі зарубіжні технології, аби лише вони давали швидкий прибуток, поступово в середовищі українських підприємців з'являються люди, готові інвестувати в довгострокові проекти.

О. Скороход розповів і про створюваний Київський академічний університет НАН України та МОН України, який готуватиме висококваліфіковані кадри, у тому числі й для наукових установ.

На завершення гість радіоефіру зазначив, що навіть за нинішніх дуже складних умов важливо не втрачати надії на те, що українську науку вдасться не тільки зберегти, а й розвинути до європейського чи, можливо, кращого рівня. Адже для цього існують всі передумови. Необхідно лише розумно скористатися новими можливостями й докласти зусиль, аби позитивні перетворення стали реальністю (*Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3255>). – 2017. – 16.06).

Охорона здоров'я

30 травня 2017 р. у престижному журналі Nature Communications вийшла друком стаття «Кон'югація сквалену з гемцитабіном як унікальний підхід до доправлення ліків, що використовує ендogenous лінопротеїни». Одним з її співавторів у складі великого міжнародного авторського колективу є провідний науковий співробітник відділу фізики біологічних систем Інституту фізики НАН України доктор фізико-математичних наук С. Єсилевський.

Роботу виконано в галузі наномедицини – надзвичайно важливого міждисциплінарного наукового напрямку на перетині медицини, молекулярної біології, біофізики, біохімії та фармакології, який займається застосуванням наночастинок із лікувальною та діагностичною метою.

Основною проблемою сучасної фармакології (особливо при лікуванні онкологічних захворювань) є точне, адресне доправлення токсичних лікарських речовин до пухлини та мінімізація їхнього впливу на здорові тканини й організм у цілому. Наномедицина пропонує «упаковувати» ліки в інертні наночастинки-контейнери, які переноситимуть їх до клітин-мішеней і вивільнятимуть тільки там, де це необхідно. Зазначене завдання є вкрай складним, адже потрібно розробити способи отримання наночастинок, упакування в них ліків, адресного доправлення до обраних клітин, контрольованого вивільнення, утилізації наночастинок організмом тощо. Наразі повністю вирішити це завдання ще не вдалося, проте вчені поступово наближаються до використання наночастинок у медичній практиці... (Докладніше див. *Національна академія наук України* (<http://new.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=3232>). – 2017. – 8.06).

До уваги держслужбовця

Т. Гришина, мол. наук. співроб. НБУВ

Наука в Україні: довідкові видання (1919–2016)

(з фонду відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського)

Наука, наукознавство

1. [Барна М. М.](#) Видатні вчені-ботаніки / М. М. Барна, Л. С. Барна ; М-во освіти і науки України, Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка, Каф. ботаніки, Терноп. від-ня Укр. ботан. т-ва. – Тернопіль : Терно-граф, 2013. – 191 с. : портр.

Шифр НБУВ: Ва768921

Шифр ВНБІ: Е5д.я2 Б25

2. Герої – освітяни і науковці України / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки НАПН України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; ред. рада: С. М. Ніколаєнко [та ін.] ; упоряд.: О. А. Сай [та ін.]. – 2-ге вид., допов. – Київ : Генеза, 2012. – 462 с. : портр.

Шифр НБУВ: Вc54233

Шифр ВНБІ: Ч213(4Ук)д.я2 Г39

3. Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; авт.: Т. Ю. Горбань [та ін.] ; за ред. А. П. Коцура, Н. В. Терес. – Київ : Книги – ХХІ, 2007. – 463 с.

Шифр НБУВ: Ва7012901

Шифр ВНБІ: Ч213(4Ук)д.я2 Д50

4. Діячі науки і культури України: нариси життя та діяльності, 1841–2008 / авт.: В. А. Вергунов [та ін.] ; за ред.: А. П. Коцура, В. П. Коцура, Н. В. Терес. – Київ ; Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. – 686 с. : портр.

Шифр НБУВ: Вс50738

Шифр ВНБІ: Ч213(4Ук)д.я2 Д50

5. Кононенко М. П. Українські вчені – натуралісти, математики, лікарі, педагоги : посіб.-довід. / М. П. Кононенко, Г. С. Сазоненко ; Укр. гуманітар. ліцей Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Укр. центр духов. культури, 2001. – 310 с. – Присвячується десятиріччю ліцею.

Шифр НБУВ: Ва641694

Шифр ВНБІ: Ч216(4Ук)я2 К64

6. Кучер Р. В. Наукове товариство імені Т. Шевченка: два ювілеї / Р. В. Кучер. – Київ : Наук. думка, 1992. – 111 с.

Шифр НБУВ: Ва548646

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 К95

7. Матеріали робочої групи з розроблення концепції розвитку наукової сфери України / уклад. О. С. Галелюка. – Київ : Академперіодика, 2006. – 89 с.

Шифр НБУВ: Ва674344

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 М34

8. Наука України : стат. зб. [1991–1996 рр.]. – Київ, 1996–1997. 1991–1995 роки / М-во статистики України ; авт. кол.: В. П. Жукович [та ін.]. – 1996. – 112 с.

Шифр НБУВ: Со23816

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

1991–1996 роки / Держ. ком. статистики України ; авт. кол.: О. І. Ізотенко, Є. М. Жуйкова, О. М. Кузнецова, І. В. Коряк. – 1997. – 109 с.

Шифр НБУВ: Вс32999

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. : [1998–2015] / Держ. ком. статистики України. – Київ, 1999–2016.

1991, 1995–1998 роки / відп. за вип. Н. Г. Луценко ; підгот.:
О. М. Кузнєцова [та ін.]. – 1999. – 287 с.

Шифр НБУВ: Вє33629

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

1991, 1995, 1997–1999 роки / відп. за вип. Н. Г. Луценко ; підгот.:
О. М. Кузнєцова [та ін.]. – 2000. – 318 с.

Шифр НБУВ: Со24254

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

1991, 1995, 1998–2000 роки / відп. за вип. Н. Г. Луценко ; підгот.:
О. М. Кузнєцова [та ін.]. – 2001. – 290 с.

Шифр НБУВ: Со24484

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2003 рік / відп. за вип. І. В. Калачова ; підгот.: О. І. Білоконь [та ін.]. –
2004. – 360 с.

Шифр НБУВ: Со26008

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2004 рік / відп. за вип. І. В. Калачова ; підгот.: О. І. Білоконь [та ін.]. –
2005. – 360 с.

Шифр НБУВ: Со26528

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2005 рік / відп. за вип. І. В. Калачова. – 2006. – 362 с.

Шифр НБУВ: Со27108

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2006 рік. – 2007. – 351 с.

Шифр НБУВ: Со29371

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2007 рік. – 2008. – 361 с.

Шифр НБУВ: Со28346

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2008 рік. – 2009. – 365 с.

Шифр НБУВ: Со29264

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2009 рік. – 2010. – 347 с.

Шифр НБУВ: Со30005

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2010 рік / Держ. служба статистики України ; відп. за вип.
І. В. Калачова. – 2011. – 282 с.

Шифр НБУВ: Со30667

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2012 рік. – 2013. – 287 с.

Шифр НБУВ: Со32109

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2013 рік / відп. за вип. О. О. Кармазіна. – 2014. – 314 с.

Шифр НБУВ: Со33151

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2014 рік. – 2015. – 255 с.

Шифр НБУВ: Вс59660

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

2015 рік. – 2016. – 257 с.

Шифр НБУВ: Со34648

Шифр ВНБІ: С6(4Ук)я2 Н34

10. Науковий потенціал України : київський літопис ХХІ століття / Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. мистецтв України, Акад. інж. наук України, Укр. акад. архітектури, Укр. технол. акад., Трансп. акад. України ; редкол.: Б. Є. Патон [та ін.]. – Київ : Стройкова Л. І., 2009. – 263 с. – Присвячується 90-річчю Національної академії наук України.

Шифр НБУВ: Со29812

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Н34

11. Науковий та інноваційно-інвестиційний потенціал України : київський літопис ХХІ століття / Нац. акад. аграр. наук України, Нац. акад. мед. наук України, Нац. акад. пед. наук України, Нац. акад. прав. наук України, Нац. акад. мистецтв України ; редкол.: Б. Є. Патон [та ін.]. – Київ : Стройкова Л. І., 2013. – 271 с. – Присвячується 95-річчю Національної академії наук України.

Шифр НБУВ: Со33036

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Н34

12. Творцы мировой науки от античности до XX века : популяр. биобиблиогр. энцикл. / Рос. гос. б-ка ; сост.: З. П. Джинова, Г. В. Шандуренко. – М. : Пашков дом, 2001. – 783 с.

Шифр НБУВ: Вc38220
Шифр ВНБІ: Ч21д.я2 Т28

13. Україна наукова = Science in Ukraine : довід.-імідж. вид. / НАН України, Укр. акад. геральдики ; авт.-упоряд. В. В. Болгов. – Київ : Поліграфкнига.

Т. 1. – 2005. – 239 с. : фот.
Т. 1, вип. 2. – 2008. – 431 с. : фот.
Шифр НБУВ: С10553/1;1,2
Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук).я2 У45

14. Шаров І. Вчені України: 100 видатних імен / І. Шаров. – Київ : Вид-во «АртЕк», 2006. – 485 с.

Шифр НБУВ: Ва676118
Шифр ВНБІ: Ч21(4Ук)д.я2 Ш26

Національна академія наук України

15. Академія наук України / за ред. А. П. Шпака. – Київ : Наук. думка, 1993. – 191 с. – Текст парал. укр., англ.

Шифр НБУВ: Ао257423
Шифр ВНБІ: Ч214(4УКР)71я2 А38

16. Академія наук України : довідник, 1994 / відп. за вип. В. П. Цемко. – Київ : Манускрипт, 1993. – 356 с.

Шифр НБУВ: Ао257499
Шифр ВНБІ: Ч214(4УКР)712я2 А38

17. Академія наук України : каталог / відп. за вип. А. П. Шпак ; голов. ред. С. В. Язенюк. – Київ : Март, 1993. – 159 с.

Шифр НБУВ: Ао257499
Шифр ВНБІ: Ч214(4УКР)71я2 А38

18. Академія наук України: персон. склад / АН України ; уклад.: Ю. О. Храмов, В. М. Палій. – 2-ге вид., допов. і перероб. – Київ : Манускрипт, 1993. – 313 с. – 75 АНУ.

Шифр НБУВ: Ао257433
Шифр ВНБІ: Ч214(4УКР)71я2 А38

19. Вакаренко О. Г. Науково-видавнича діяльність Національної академії наук України: 2002–2011 рр. / О. Г. Вакаренко, А. І. Радченко. – Київ : Академперіодика, 2013. – 142 с.

Шифр НБУВ: Ва763707

Шифр ВНБІ: Ч214(4УК)71я2 В14

20. Відділення економіки НАН України : історико-біограф. довід. / НАН України ; ред. А. І. Радченко. – Київ : Академперіодика, 2014. – 242 с. : фот.

Шифр НБУВ: Ва778755

Шифр ВНБІ: Ч214(4УК)71я2 В42

21. Державний західний науковий центр : інформ. проспект / НАН України, Держ. ком. України з питань науки та інтелект. власності ; упоряд. І. Дуцяка. – Львів, 1999. – 127 с.

Шифр НБУВ: Ва595353

Шифр ВНБІ: Ч214(4УК)71я2 Д36

22. Звідомлення Всеукраїнської Академії Наук у Києві за 1923 рік (3 нагоди п'ятирічного існування Академії, 1918–1924) / Всеукр. Акад. Наук. – Київ : Друк. Всеукр. Акад. Наук, 1924. – 165 с.

Шифр НБУВ: Вc29015

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 3-43

23. Звідомлення про діяльність Української Академії Наук у Києві до 1 січня 1920 року. – [Б. м., б. р.]. – ХCV с.

Шифр НБУВ: Вc29014

Шифр ВНБІ: Ч214(4Укр)71я2 3-43

24. Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України: історія діяльності, документи і матеріали / НАН України, Інформ.-бібл. рада НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; відп. ред. О. С. Онищенко ; рец.: А. І. Радченко, П. М. Шкатула ; бібліогр. ред. Н. І. Моїсеєнко. – Київ, 2013. – 140 с.

Шифр НБУВ: Вc55042

Шифр ВНБІ: Ч214(4Укр)71я2 І-74

25. Історія Академії наук України, 1918–1923 : док. і матеріали / АН України, Ін-т укр. археографії, Центр. наук. б-ка ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т рукопису ; упоряд.: В. Г. Шмельов (ст. упоряд.) [та ін.] ; редкол.: П. С. Сохань (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1993. – 575 с. – (Джерела з історії науки в Україні).

Шифр НБУВ: Вc29848

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 І 90

26. Історія Академії наук України, 1918–1993 / АН України, Ін-т історії України ; редкол.: Б. Є. Патон (голова) [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 1994. – 318 с.

Шифр НБУВ: Ва556183

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 I 90

27. Історія Національної академії наук України, 1918–1933 : наук.-довід. апарат / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд.: О. О. Колобов [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2002. – 448 с. – (Джерела з історії науки в Україні).

Шифр НБУВ: Вс37765

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

28. Історія Національної академії наук України, 1924–1928 : док. і матеріали / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) [та ін.] ; упоряд.: В. А. Кучмаренко [та ін.]. – Київ : НБУВ, 1998. – 762 с. – (Джерела з історії науки в Україні).

Шифр НБУВ: Вс33033

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

29. Історія Національної академії наук України, 1929–1933 : док. і матеріали / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; редкол.: П. С. Сохань (відп. ред.) [та ін.] ; упоряд.: Т. В. Вересовська [та ін.]. – Київ, 1998. – 542 с. – (Джерела з історії науки в Україні).

Шифр НБУВ: Вс33691

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

30. Історія Національної академії наук України, 1934–1937 : док. і матеріали / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства ; упоряд.: В. А. Кучмаренко [та ін.] ; редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2003. – 832 с. – (Джерела з історії науки в Україні).

Шифр НБУВ: Вс38309

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

31. Історія Національної академії наук України, 1938–1941 : док. і матеріали / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства ; упоряд.: В. А. Кучмаренко [та ін.] ; редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2003. – 920 с. – (Джерела з історії науки в Україні).

Шифр НБУВ: Вс38308

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

32. Історія Національної академії наук України, 1941–1945 : у 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; упоряд.: Л. М. Яременко [та ін.] ; редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2007.

Ч. 1 : Документи і матеріали. – 808 с.

Ч. 2 : Додатки. – 576 с.

Шифр НБУВ: В349903/1–2

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

33. Історія Національної академії наук України, 1946–1950 : у 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; упоряд.: Л. М. Яременко, С. В. Старовойт, О. М. Березовський, В. А. Кучмаренко ; редкол.: О. С. Онищенко (голов. ред.) [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2008. – (Джерела з історії науки в Україні).

Ч. 1 : Документи і матеріали. – 604 с. – Бібліогр.: с. 588–599.

Ч. 2 : Додатки. – 716 с.

Шифр НБУВ: В351175/1–2

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

34. Історія Національної академії наук України, 1951–1955 : у 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського ; упоряд.: Л. М. Яременко [та ін.] ; редкол.: О. С. Онищенко (голов. ред.) [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2012. – (Джерела з історії науки в Україні).

Ч. 1 : Документи і матеріали. – 879 с. : іл.

Ч. 2 : Додатки. – 913 с.

Шифр НБУВ: В354712/1–2

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

35. Історія Національної академії наук України, 1956–1960 : у 2 ч. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства ; редкол.: О. С. Онищенко (голов. ред.) [та ін.] ; упоряд.: Л. М. Яременко [та ін.]. – Київ : НБУВ, 2016. – (Джерела з історії науки в Україні).

Ч. 1 : Документи і матеріали. – 869 с.

Ч. 2 : Додатки. – 1063 с.

Шифр НБУВ: В356584/1,2

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 I 90

36. Національна академія наук України, 1918–2008 : до 90-річчя від дня заснування / авт. кол.: О. С. Онищенко [та ін.] ; редкол.: Б. Є. Патон (голов. ред.) [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Вид-во КММ, 2008. – 624 с.

Шифр НБУВ: Вc46820

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

37. Національна академія наук України : каталог / НАН України. – Київ : Март, 2003. – 198 с.

Шифр НБУВ: Ва695469

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

38. Національна академія наук України: персон. склад, 1918–1998 / уклад.: В. М. Палій, Ю. О. Храмов ; відп. ред. В. Ф. Мачулін. – 3-тє вид., допов. і перероб. – Київ : Фенікс, 1998. – 278 с.

Шифр НБУВ: Вc32943

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

39. Національна академія наук України: персон. склад, 1918–2003 / Міжнар. асоц. акад. наук ; уклад.: В. М. Палій, Ю. О. Храмов ; відп. ред. В. Л. Богданов. – Київ : Фенікс, 2003. – 302 с.

Шифр НБУВ: Вc43565

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

40. Національна академія наук України та державні академії наук. Київський літопис ХХІ століття : до 90-річчя НАН України / НАН України, Акад. мед. наук України, Акад. пед. наук України, Акад. прав. наук України, Укр. акад. аграр. наук ; уклад. В. В. Стройков. – Київ, 2008. – 375 с. : іл.

Шифр НБУВ: Ва714432

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

41. Національна академія наук України : довідник, 2009 : у 2 ч. / НАН України.– Київ : Академперіодика, 2009.

Ч. 1. – 214 с.

Ч. 2. – 399 с.

Шифр НБУВ: А123200/Ч. 1,2

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

42. Національна академія наук України, 1918–2013 : хронологія / НАН України, Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва ; авт. кол.: Г. А. Будзика [та ін.] ; відп. ред. В. Ф. Мачулін. – Київ : Фенікс, 2013. – 526 с. : фот.

Шифр НБУВ: Вc56762 з дод.

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

43. [Палій В. М.](#) Національна академія наук України, 1918–2013 : персон. склад / В. М. Палій, Ю. О. Храмов ; Центр дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України. – 6-те вид., допов. і випр. – Київ : Фенікс, 2013. – 441 с. : фот.

Шифр НБУВ: Вс56763

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 П14

44. Національна академія наук України: статистичний і наукометричний аналіз ефективності наукового потенціалу / НАН України, Держ. установа «Ін-т дослідж. наук.-техн. потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва» ; голов. ред. В. Л. Богданов ; авт. кол.: Б. А. Маліцький [та ін.]. – Київ : Фенікс, 2016. – 226 с. : рис., табл.

Шифр НБУВ: Ва805574

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 Н35

45. Національна академія наук України: анот. кат. кн. вид. ... / НАН України. – Київ : Академперіодика, 2005 – .

2004 року / упоряд.: О. Г. Вакаренко, А. І. Радченко. – 2005. – 244 с.

Шифр НБУВ: Ва672507

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2005 року. – 2006. – 385 с.

Шифр НБУВ: Ва676611

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2006 року. – 2007. – 340 с.

Шифр НБУВ: Ва702378

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2007 року / упоряд.: А. І. Радченко, М. В. Язвинська. – 2008. – 389 с.

Шифр НБУВ: Вс46597

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2008 року. – 2009. – 443 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2009 року. – 2010. – 431 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175(4Ук)1 Н35

2010 року / А. І. Радченко, Ю. В. Діденко. – 2011. – 427 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175(4Ук)1 Н35

2011 року / уклад.-упоряд.: А. І. Радченко, Ю. В. Діденко,
М. В. Язвинська. – 2012. – 412 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2012 року / уклад.-упоряд.: М. В. Язвинська, А. І. Радченко. – 2013. –
439 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2013 року / уклад.-упоряд.: М. В. Язвинська, Ю. В. Діденко. – 2014. –
546 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2014 року. – 2015. – 498 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

2015 року. – 2016. – 465 с.

Шифр НБУВ: Ж73883

Шифр ВНБІ: Я175.1(4Ук) Н35

46. Полонська-Василенко Н. Д. Українська академія наук: нарис історії
/ Н. Д. Полонська-Василенко ; редкол.: П. С. Сохань [та ін.]. – Київ : Наук.
думка, 1993. – 391 с. – (Пам'ятки історичної думки України). – Репр. відтвор.
з вид. Полонська-Василенко Н. Д. Українська академія наук (Нарис історії). –
Мюнхен, 1955–1958. – Ч. 1–2.

Шифр НБУВ: Ва552344

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 П52

47. Постійна комісія УАН – ВУАН для складання біографічного
словника діячів України, 1918–1933 : док., матеріали, дослідж. / НАН
України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біогр. дослідж., Ін-т
рукопису ; авт.-упоряд. С. М. Ляшко. – Київ : НБУВ, 2003. – 687 с.

Шифр НБУВ: Ва637229

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 П63

48. Правовий статус Академії наук України: історія та сучасність / АН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; ред.: Н. Г. Гресько, В. П. Камбурова, А. І. Осауленко, В. Т. Береговий. – Київ : Наук. думка, 1993. – 300 с.

Шифр НБУВ: Ва554503

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 П68

49. Соціогуманітарні дослідження у Національній академії наук України, 2004–2008 : звіт Секції сусп. і гуманітар. наук НАН України до 90-річчя НАН України / НАН України, Секції сусп. і гуманітар. наук, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол.: В. М. Литвин (голова) [та ін.]. – Київ, 2008. – 371 с.

Шифр НБУВ: Вc47102

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 С69

50. Список академіків та членів-кореспондентів АН УРСР (1919–жовтень 1958 рр.). – Київ, 1958. – 27 с.

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 С72

51. Статут Всеукраїнської Академії Наук. Проект статутарної комісії при президії / О. Корчак-Чепурківський. – Київ : Друк. Всеукр. Акад. Наук, 1930. – 20 с.

Шифр НБУВ: В185631

Шифр ВНБІ: Ч214(2Ук)712я2 С78

52. Статут і штати Української Академії Наук у Києві / Укр. Акад. Наук ; А. Кримський. – Київ : Друк. Укр. Наук. Т-ва, 1919. – 23 с.

Шифр НБУВ: В178078

Шифр ВНБІ: Ч214(2Ук)712я2 С78

53. Статут Національної академії наук України : зареєстр. в М-ві юстиції України 11 черв. 2002 р. наказ № 47/5 : затвердж. заг. зборами НАН України 5 квіт. 2002 р. : погодж. із змінами та допов. 18 лип. 2003 р. – Київ : Академперіодика, 2002. – 14 с.

Шифр НБУВ: Р99082

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 С78

54. Типовое положение о Малых академиях наук школьников : утв. пост. секретариата ЦК ЛКСМ Украины, Президиума АН УССР, коллегии М-ва просвещения УССР, президиума правления о-ва «Знание» УССР, президиума Укр. респ. совета науч.-техн. о-в, президиума Укр. респ. совета Всесоюз. о-ва изобретателей и рационализаторов. – Киев : Молодь, 1984. – 8 с.

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Т43

55. Управління майном в Національній академії наук України : зб. законодав. та нормат. актів / НАН України. – Київ : Спец. друк. наук. журн. НАН України, 1998. – 86 с.

Шифр НБУВ: Ва583633

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 У67

56. Цибань В. О. Нагороди Національної академії наук України: Золота медаль імені В. І. Вернадського, Премії імені видатних учених України, Премії для молодих учених і студентів вищих навчальних закладів, відзнаки, Почесний доктор / В. О. Цибань ; НАН України. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Академперіодика, 2013. – 493 с. : фот.

Шифр НБУВ: Вс57143

Шифр ВНБІ: Ч216(4Ук)27я2 Ц56

Науково-дослідні установи Національної академії наук України

57. Інститут металлофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України / НАН України ; авт.-сост.: В. В. Немошкालенко, В. Б. Молодкін, В. А. Андрущенко. – Київ : Наук. думка, 2000. – 173 с.

Шифр НБУВ: Ва628828

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 И71

58. Інститут механіки ім. С. П. Тимошенко / НАН України ; сост. Ю. Н. Немиш ; отв. ред. А. Н. Гузь. – Київ : А.С.К., 1998. – 247 с. – Посвящається 80-летию НАН України и Ин-та механіки ім. С. П. Тимошенко.

Шифр НБУВ: Ва586595

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 И71

59. Інститут археології Національної академії наук України, 1918–2014 / авт. ідеї та голов. ред. П. П. Толочко ; наук. ред.: Н. С. Абашина, К. П. Бунятян ; упоряд. бібліогр. А. С. Яненко. – Київ : Адеф-Україна, 2015. – 667 с. : фот.

Шифр НБУВ: Со34143

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 I-71

60. Інститут геологічних наук Національної академії наук України / редкол.: П. Ф. Гожик [та ін.]. – Київ : Адеф-Україна, 2001. – 109 с. – Інституту геологічних наук НАН України 75.

Шифр НБУВ: Во35051

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 I-71

61. Інститут економічного прогнозування Національної академії наук України : довід. вид. – [Б. м., б. р.] – 111 с.

Шифр НБУВ: Ва676481

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

62. Інститут історії України НАН України, 1936–2006 / НАН України, Ін-т історії України ; відп. ред. В. А. Смолій. – Київ : Поліграфкнига, 2006. – 818 с.

Шифр НБУВ: Ва43002

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

63. Інститут історії України НАН України : друге двадцятиріччя (1957–1977) : док. і матеріали / НАН України, Ін-т історії України ; упоряд. О. С. Рубльов ; відп. ред. В. А. Смолій. – Київ, 2007. – 463 с.

Шифр НБУВ: Ва691187

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

64. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, 1926–1996 / відп. за вип. В. Дончик. – Київ, 1996. – 80 с.

Шифр НБУВ: Ва588150

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

65. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001 : сторінки історії. 75 / НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка ; відп. ред. та упоряд. О. В. Мишанич. – Київ : Наук. думка, 2003. – 589 с. – Проект «Наукова книга».

Шифр НБУВ: Вс37621

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

66. Інститут органічної хімії НАН України : 70 років / НАН України, Ін-т орган. хімії ; редкол.: М. О. Лозинський (голова) [та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2009. – 362 с.

Шифр НБУВ: Вс47516

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

67. Інститут сорбції та проблем ендоекології НАН України : 10 років / НАН України ; уклад.: Л. М. Бабанська, Н. А. Іоніна, П. Н. Бублик, В. Й. Василенко ; відп. ред. М. Т. Картель. – Київ : Інтертехнодрук, 2001. – 141 с.

Шифр НБУВ: Со24560

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

68. Інститут теоретичної фізики ім. М. М. Боголюбова : інформ. довід. / АН України, Ін-т теорет. фізики ім. М. М. Боголюбова. – Київ, 1993. – 25 с.

Шифр НБУВ: В76707

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

69. Інститут фізичної хімії імені Л. В. Писаржевського Національної академії наук України, 1927–2007 : 80 років / АН України, Ін-т фіз. хімії ім. Л. В. Писаржевського ; редкол.: В. Д. Походенко (голова) [та ін.]. – Київ, 2007. – 332 с. : 16 арк. фот.

Шифр НБУВ: Ва691326

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

70. Інститут хімії високо-молекулярних сполук / АН України ; редкол.: Є. В. Лебедєв (голов. ред.) [та ін.]. – Київ : Київоргтех, 1999. – 75 с.

Шифр НБУВ: Ва603697

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 І-71

71. Комаренко Н. В. Установи історичної науки в Українській РСР (1917–1937 рр.) / Н. В. Комаренко ; АН УРСР, Ін-т історії. – Київ : Наук. думка, 1973. – 171 с.

Шифр НБУВ: Ва234346

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 К63

72. Наукові організації України : каталог / М-во освіти і науки України, УкрІНТЕІ ; авт. кол.: В. І. Воронков [та ін.]. – Київ, 2006. – 157 с.

Шифр НБУВ: Ва698127

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Н34

73. Наукові установи України : довідник / Держ. агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, УкрІНТЕІ ; упоряд.: Д. В. Чеберкус [та ін.]. – 2-ге вид., допов. – Київ, 2013. – 267 с.

Шифр НБУВ: Ва768654

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Н34

74. Научные организации Украины : справочник / М-во статистики Украины, ООО «Оверіг» ; сост.: А. И. Изотенко, В. О. Романченко, В. А. Стрельников. – Киев, 1993. – 381 с.

Шифр НБУВ: Ва552043

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Н34

75. Провідні вчені Державної металургійної академії України = Ведущие ученые Государственной металлургической академии Украины = Leading scientists of the State Metallurgical Academy of Ukraine / авт.-упоряд.

С. І. Губенко. – Дніпропетровськ : Арт-Прес, 1999. – 132 с. : фот. – До 100-річчя підготовки інженерів-металургів в Україні. – Текст рос.

Шифр НБУВ: Вc33307

Шифр ВНБІ: Ч216(4Ук)д.я2 П78

76. Розвиток соціогуманітарних досліджень у національній академії наук України, 1999–2003 / НАН України, Секція сусп. і гуманіт. наук, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; І. Ф. Курас, В. М. Геєць, О. С. Онищенко, І. М. Дзюба. – Київ : НБУВ, 2003. – 216 с. : табл. – До 85-річчя Національної академії наук України.

Шифр НБУВ: Ва642482

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 Р64

77. Самойленко А. М. Хроніка – 2005. Сторінки з історії Інституту математики / НАН України, Ін-т математики ; А. М. Самойленко, В. В. Строк, В. І. Сукретний. – Київ, 2005. – 235 с.

Шифр НБУВ: Ва717500

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)72я2 С17

Академія наук вищої школи України

78. Академіки Академії наук вищої школи України : довідник / відп. ред. М. І. Дубина ; редкол.: В. І. Стріха (голова) [та ін.]. – Київ, 1997. – 319 с.

Шифр НБУВ: Ва581159

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 А38

79. Академіки Академії наук вищої школи України : довідник (адреси і телефони) / відп. за вип. М. І. Дубина. – Київ, 1999. – 154 с.

Шифр НБУВ: Ва595507

Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)71я2 А38

80. Вчені Академії наук вищої школи України, 1992–2005 : [біогр. довід.] / Акад. наук вищ. шк. України ; за ред. М. І. Дубини ; редкол.: С. К. Рудик (голова) [та ін.] ; уклад.: В. П. Литвин, І. І. Дейнега, М. Ю. Караванська. – Харків : НТУ «ХП», 2005. – 330 с. : фот.

Шифр НБУВ: Со26718

Шифр ВНБІ: Ч213(4Ук)д.я2 В90

Національна академія аграрних наук

81. Національна академія аграрних наук : телефон. довід. (станом на 01.07.2012 р.) / відп. за вип.: Л. О. Тимченко [та ін.]. – Київ : Аграр. наука, 2012. – 259 с.

Шифр НБУВ: Ва756138
Шифр ВНБІ: П(4Ук)я2 Т31

Національна академія медичних наук України

82. Національна академія медичних наук України: 20 років, 1993–2013 / ред. А. М. Сердюк ; редкол.: Ю. І. Кундієв [та ін.]. – Київ : Авіцена, 2013. – 407 с.

Шифр НБУВ: Вc55306
Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Н35

Національна академія педагогічних наук України

83. Національна академія педагогічних наук України : інформ. довід. / Нац. акад. пед. наук України ; відп. за вип.: В. І. Луговий, А. М. Гуржій, М. І. Бурда. – Київ : Пед. думка, 2013. – 269 с. : портр.

Шифр НБУВ: Вc55008
Шифр ВНБІ: Ч30(4Ук)я2 Н35

84. Ярмаченко М. Д. Академія педагогічних наук України (п'ятиріччя становлення і розвитку) / М. Д. Ярмаченко ; редкол.: І. Д. Бех [та ін.]. – Київ : Пед. думка, 1997. – 154 с.

Шифр НБУВ: Ва585337
Шифр ВНБІ: Ч214(4Ук)я2 Я75

Національна академія правових наук України

85. Національна академія правових наук України : довідник / відп. за вип. О. О. Погрібний. – Вид. 4-те, перероб. та допов. – Київ : Ін Юре, 2010. – 373 с. : портр.

Шифр НБУВ: Ва725488
Шифр ВНБІ: Х8(4Ук)я2 Н35

Наука в регіонах України

86. Видные ученые Одессы: доктора наук и профессора / Упр. образования и науки Одес. обл. гос. администрации, Юж. науч. центр НАН и МОН Украины, Совет ректоров вузов Одес. обл. ; ред. совет: С. А. Андронати [и др.]. – Одесса : Друк. Моряк, 2005. – 351 с. : портр.

Шифр НБУВ: В348941/1
Шифр ВНБІ: Ч216(4Ук)я2 В42

87. Видные ученые Одессы: по воспоминаниям учеников и сотрудников / Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова, Одес. акад. истории и философии естествен. и техн. наук, Юж. науч. центр НАН Украины, Одес. секция истории, методологии образования, науки и техники при АН высшей шк. Украины, Медико-фармацевт. асоц. им. акад. А. А. Богомольца ; сост. А. И. Власов ; редкол.: В. А. Смынтына [и др.]. – Одесса : КП ОГТ, 2002. – Посвящается 100-летию со дня рождения доктора медицинских наук, профессора, академика Рафаила Осиповича Файтельберга.

Вып. 10. – 115 с.

Вып. 11. – 106 с.

Шифр НБУВ: Ж71944/10,11

Шифр ВНБІ: Ч21(4Ук)д.я2 В42

88. Жінки-вчені Києва / Головне упр. освіти і науки Київ. міськ. держадмін., Київ. центр наук.-техн. і екон. інформації, Гром. орг. «Жінки в науці» ; уклад.: А. Мохник, Я. Гречка ; редкол.: Л. С. Нестеренко (голова) [та ін.]. – Київ : ДІА, 2003. – 312 с.

Шифр НБУВ: Со25188

Шифр ВНБІ: Ч21(4Ук)д.я2 Ж72

89. Корифеї української науки : нариси про видат. діячів науки і техніки : до 135-ї річниці створення Одес. держ. ун-ту ім. І. І. Мечникова ; авт. кол.: В. П. Шкварець [та ін.]. – Миколаїв : Тетра, 2000. – 267 с.

Шифр НБУВ: Со24184

Шифр ВНБІ: Ч213(4Ук)д.я2 К66

90. Наукова еліта Івано-Франківщини: доктори наук, професори Прикарп. нац. ун-ту імені Василя Стефаника / Прикарп. нац. ун-т ім. Василя Стефаника ; відп. ред. І. Миронюк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2007. – 124 с. : фот.

Шифр НБУВ: Ва698293

Шифр ВНБІ: Ч216(4Ук)я2 Н34

91. Наукова еліта Одещини. Ч 1. Доктора наук и профессора / Упр. образования и науки Одес. обл. гос. администрации, Юж. науч. центр НАН и МОН Украины, Совет ректоров вузов Одес. обл. ; гл. ред. А. Ю. Саясов ; авт. кол.: М. Л. Тарасова [и др.]. – Одесса : Тип. «Моряк», 2005. – 341 с.

Шифр НБУВ: С10533/1

Шифр ВНБІ: Ч21(4Ук)д.я2 Н34

92. Науково-інтелектуальна еліта Херсонщини : довід.-бібліогр. вид. / Херсон. обл. від-ня конгресу укр. інтелігенції ; голов. ред. М. Оленковський. – Херсон : Айлант, 2003. – 75 с.

Шифр НБУВ: Ва705435
Шифр ВНБІ: Ч216(4Ук)я2 Н34